

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ПОКОРА МАРІЯ ПАВЛІВНА

Допускається до захисту:

в. о. завідувача кафедри

германської філології

канд. філол. наук

.....Білецька О. В.

(підпис)

«___» _____ 20__р.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДНИХ НІМЕЦЬКИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ ТА ЇХНІЙ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА
МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ГАЗЕТ)

Спеціальність 035 «Філологія»

Спеціалізація 035.043 «Германські мови та літератури (переклад включно),

перша німецька»

Освітня програма «Німецька та друга іноземна мова та літератури (переклад
включно)»

Магістерська робота

Науковий керівник:

Манакін В. М.,

докт. філол. наук, професор,

професор кафедри

германської філології

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця 20__

Покора М. П. Структурно-семантичний аналіз складних німецьких економічних термінів та їхній переклад українською мовою (на матеріалі німецькомовних газет). Спеціальність 035 «Філологія». Спеціалізація 035.043 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша німецька». Освітня програма «Німецька мова і переклад». Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. – 138 с.

Магістерська робота присвячена питанню структурно-семантичного аналізу складних німецьких економічних термінів та їхньому перекладу українською мовою (на матеріалі німецькомовних газет).

Практичним матеріалом дослідження є складні іменники, відібрані з німецьких періодичних видань «Handelsblatt Media Group» і «Capital». Корпус складається з 427 прикладів, вилучених методом суцільної вибірки.

Під час дослідження було класифіковано складні іменники за кількістю компонентів, за частиномовною приналежністю компонентів, а також систематизовано багатокomпонентні іменники за наявністю з'єднувального елемента, проаналізовано основні типи перекладацьких відповідників за частиномовною структурою та класифікацію композитів за способом перекладу.

Найбільшу частку становлять двокомпонентні складні іменники; за частиномовною приналежністю переважають композити, утворені за моделлю Ім. + Ім. Найпоширеніший з'єднувальний елемент – -s-.

Найбільшу кількість складних іменників економічного спрямування перекладено способом калькування.

Ключові слова: економіка, семантика, структура, композити, переклад.

Pokora M. P. Structural and Semantic Analysis of Compounds in Economics Terminology and Their Translation into Ukrainian. Speciality 035 “Philology”. Specialization 035.04 “Germanic Languages and Literatures (including translation), first German”. Educational Programme “German Language and Translation”. Vasyl’ Stus Donetsk National University, 2021. – 138p.

Master's research paper is devoted to the structural-semantic analysis of complex German economic terms and their translation into Ukrainian (on the material of German-language newspapers).

The empiric material of the research covers complex nouns selected from the German periodicals Handelsblatt Media Group and Capital. The corpus consists of 427 examples extracted by the total sampling method.

The study classifies compound nouns according to the number of components, the partial linguistic affiliation of the components, and systematises multi-component nouns according to the presence of a connective element, analyses the main types of translation correspondences according to partial structure and classifies composites according to the translation method.

The largest part is composed of two-component compound nouns; in terms of part linguistic affiliation, composites formed according to the model Noun + Noun. The most common conjunctive element is -s-.

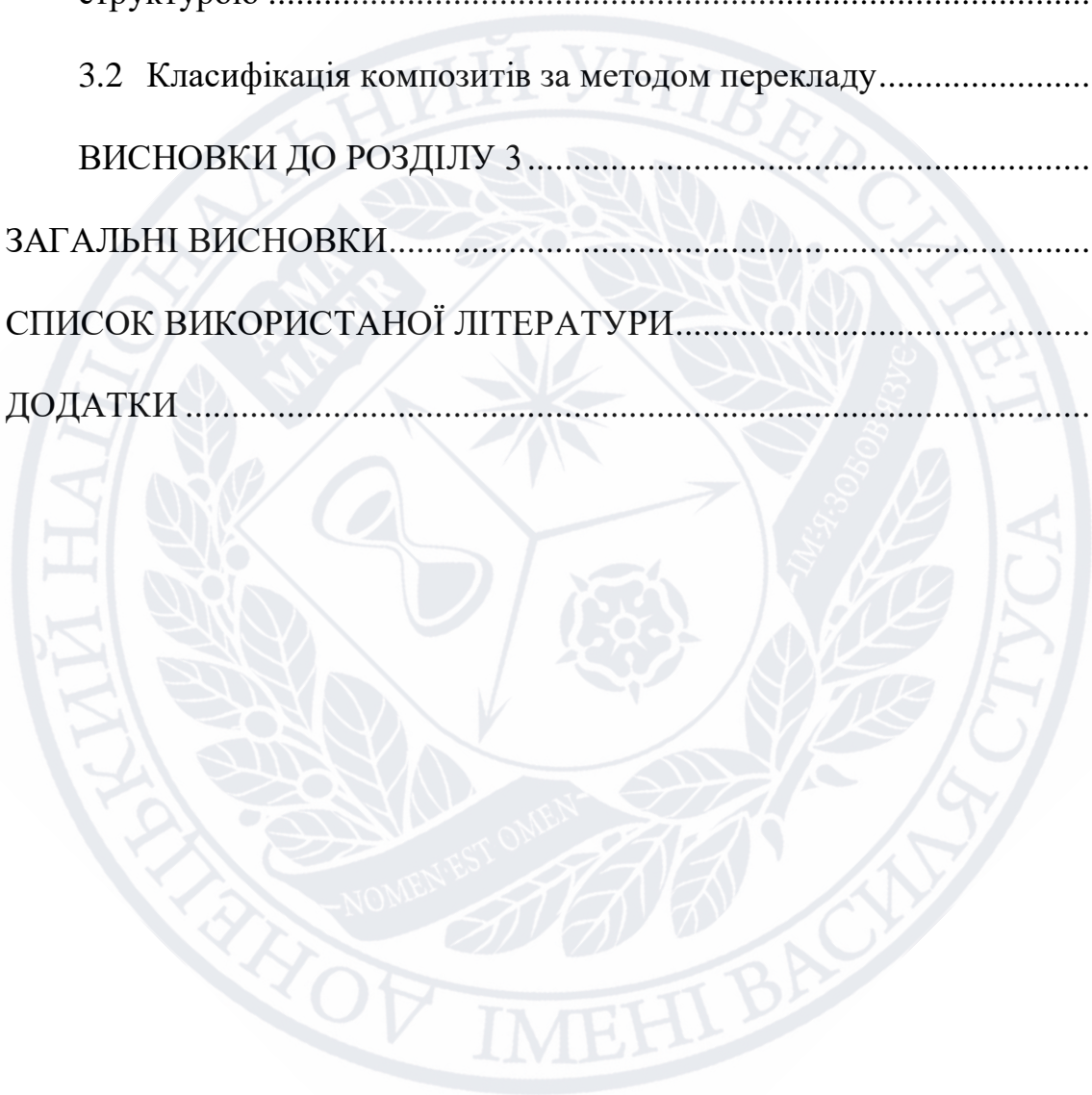
The largest number of complex economic nouns is translated by the calque method.

Keywords: economics, semantics, structure, composites, translation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1.....	10
СКЛАДНІ СЛОВА У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ	10
1.1 Словоскладання як провідний спосіб поповнення словникового складу сучасної німецької мови шляхом словотвору.....	10
1.1.1 Історія дослідження словоскладання у німецькій мові	10
1.1.2 Роль словоскладання на сучасному етапі розвитку німецької мови ..	18
1.1.3 Класифікації складних слів у німецькій мові	44
1.2 Особливості перекладу складних слів.....	61
1.2.1 Перекладацькі трансформації	62
1.2.2 Способи перекладу композитів українською мовою.....	77
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	87
РОЗДІЛ 2	
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ	88
2.1 Класифікація складних іменників за кількістю компонентів	88
2.2 Класифікація іменників за частиномовною приналежністю компонентів.....	944
2.3 Класифікація багатокomпонентних іменників за наявністю з'єднувального елемента.....	99
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	10203

РОЗДІЛ 3.....	10405
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ.	10405
3.1 Основні типи перекладацьких відповідників за частиномовною структурою	10405
3.2 Класифікація композитів за методом перекладу.....	10607
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	11718
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	11919
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	12121
ДОДАТКИ.....	13030

ВСТУП

Іменник як частина мови є однією з ключових у лінгвістиці. Іменники, називаючи предмет, в реченні виступають переважно підметами, додатками, обставинами, хоча можуть входити до складу складеного іменного присудка, бути неузгодженим означенням, прикладкою, входити до складу вставних конструкцій, звертань, різноманітних зворотів. Саме тому лексичні одиниці, виражені іменниками, були, є і ще довгий час будуть залишатися в центрі уваги лінгвістичних досліджень. Словотвір, в цілому, та словоскладання, зокрема, мають давню історію вивчення у німецькій мові. Багато вітчизняних та закордонних лінгвістів в усі часи приділяли увагу питанням словотвору. Дослідженням складних слів у німецькій мові займалася низка вчених. На перших етапах дослідження складних слів акцент робився на їхні структурні особливості, які у своїх працях вивчали такі вчені, як Я. Грім, В. Вільманнс, Г. Пауль, О. Бехагель, В. Фляйшер, І. Барц, К. Рьомер, Е. Доналіс, Л. Ортнер, Х. Ортнер, М. Д. Степанова, В. С. Вашунін, В. А. Карплюк, Л. Ф. Омельченко, Г. О. Винокур та ін., в яких аналізуються окремі аспекти структури і семантики, в першу чергу, узуальних композитів.

Однак, більшість дослідників, вивчаючи композити у німецькій мові, зосереджують свою увагу на узуальних композитах і не надають належної уваги складним словам в окремих галузях науки та техніки, зокрема економіці.

Економічна термінологія сучасної літературної німецької мови є дуже багатою й розгалуженою відповідно до знань, наявних у сучасному суспільстві. При цьому більшість економічних термінів є іменниками, і якщо в українській мові вони є простими за структурою, то в німецькій мові – зазвичай складними, або багатокомпонентними. Справа в тому, що для німецької мови одним із провідних засобів словотвору є словоскладання, як один із засобів мовної економії. Проблема багатокомпонентних іменників в економіці була описана в роботах таких вітчизняних і зарубіжних авторів, як Т. С. Володіна, С. В. Дружбяк в аспекті діячності та в багатомовній площині. Вони досліджували зміни на прикладах різних мов у певний проміжок часу. Низка

вчених досліджує багатокomпонентні іменники в економіці на предмет їхньої класифікації: за кількістю компонентів (Л. Є. Азарова, В. С. Вашунін, В. М. Радзійон). У центрі інших робіт вивчається класифікація термінів-комполітів крізь призму синтаксису й семантики (М. А. Магеррамова). Популярний аспект дослідження багатокomпонентних іменників в економіці – їхні особливості в аспекті словотвору (О. А. Земська, В. І. Кульчицький, К. А. Левковська). У низці наукових праць здійснено аналіз особливостей перекладацьких трансформацій при перекладі німецьких текстів українською мовою, зокрема у структурно-типологічному (Н. П. Гура) та граматичному аспектах (В. І. Карабан, О. В. Борисова, Б. М. Колодій, К. А. Кузьміна).

Відповідно, актуальною є проблема не лише вивчення структурних, семантичних, словотвірних та інших особливостей іменників-комполітів економічної спрямованості, тобто з'ясування специфіки їхньої внутрішньої будови та зовнішнього оформлення, але й особливості перекладу зазначених одиниць з німецької мови українською, що і зумовлює **актуальність** пропонованого дослідження.

Об'єктом дослідження в роботі є складні іменники економічного спрямування.

Предметом дослідження є структурні особливості зазначених одиниць, а також особливості їхнього перекладу українською мовою.

Практичним матеріалом дослідження є складні іменники (Додаток А), відібрані з німецьких періодичних видань «Handelsblatt Media Group» і «Capital». Корпус складається з 427 прикладів, вилучених методом суцільної вибірки з таких джерел фактичного матеріалу: «Das sind Deutschlandsgrößte Handelspartner», «USA vs. China: der Kampf um die Dominanz in der Weltwirtschaft», «Tiefer geht's(n)immer bei Bayer», «Urlaubstage auszahlen: Das ist nur in einem konkreten Fall möglich», «Vorsorgevollmacht und Betreuungsverfügung: Wichtige Entscheidungshilfen für Angehörige» та ін.

Мета дослідження – вивчення структурних особливостей складних іменників економічної спрямованості у сучасній німецькій мові на матеріалі

німецькомовних газет, а також визначення основних способів їхнього перекладу українською мовою.

Для досягнення цієї мети передбачено розв'язати такі **практичні завдання**:

- визначити теоретичні засади словотвору як одного з основних засобів поповнення словникового складу німецької мови;
- з'ясувати сутність термінологічної номінації у словоскладанні;
- скласти корпус практичного матеріалу;
- описати структурні особливості дібраних складних іменників;
- класифікувати складні іменники економічної тематики відповідно до їхніх структурних особливостей;
- проаналізувати особливості перекладу досліджуваних композитів.

Специфіка аналізу багатокomпонентних іменників визначила вибір **методів** дослідження, серед яких у роботі переважають аналіз теоретичних досліджень провідних науковців за темою дослідження та синтез отриманих даних; узагальнення структурних особливостей складних іменників економічної тематики для їх класифікації; дедукція, що широко використовуються для опрацювання наукових праць на тематику, відповідну предмету дослідження. Окрім того, в роботі застосовуються методи дистрибутивного та компонентного аналізу лексики, які дали змогу розглянути наведену проблему під різними кутами зору.

Головним методом дослідження є аналіз, що дає змогу дослідити багатокomпонентні іменники в економіці на підставі інтерпретації лексичних одиниць, підібраних на матеріалі німецької преси.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної теоретичної літератури (**90 Джерел, з них 29 іноземною мовою**) і додатку із практичним матеріалом.

Вступ до роботи містить описову частину, що визначає мету та завдання дослідження, її актуальність, предмет, об'єкт, завдання, матеріал та методи дослідження.

В **першому** розділі досліджуються теоретичні особливості з проблематики цього питання, зокрема словотвір у сучасній німецькій мові та особливості перекладу складних слів.

Другий розділ присвячений практичному дослідженню структурних особливостей складних слів німецької мови та їхньому перекладу українською.

Наприкінці роботи викладені **загальні висновки** до теоретичної та практичної частин.

Перелік використаної літератури містить 90 джерел наукової літератури (з них 29 робіт іноземних авторів).

Загальний обсяг роботи становить 139 сторінок, з них 110 сторінок текстової частини.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження викладено в доповіді «Структурно-семантичний аналіз складних економічних термінів у сучасній німецькій публіцистиці та їхній переклад українською мовою (на матеріалі німецькомовних газет)» на Міжвузівській студентській науковій конференції «Зіставне вивчення германських, романських та слов'янських мов і літератур» (ДонНУ ім. В. Стуса, Вінниця, 2021 р.).

Публікації. Основні положення магістерської роботи викладено у публікації тез доповіді «Особливості перекладу багатокомпонентних іменників економічного спрямування (на матеріалі німецькомовних газет), а також у публікації статті «Структурно-семантичний аналіз складних економічних термінів у сучасній німецькій публіцистиці та їхній переклад українською мовою (на матеріалі німецькомовних газет)» у Віснику студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса, 2021/2022.

РОЗДІЛ 1

СКЛАДНІ СЛОВА У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ

1.1. Словоскладання як провідний спосіб поповнення словникового складу сучасної німецької мови шляхом словотвору

1.1.1 Історія дослідження словоскладання у німецькій мові

У дописемний період на розвиток і становлення германських мов суттєво вплинуло Велике переселення народів, що відбулось в IV–V ст. н.е. Зазначена подія мала своїм наслідком виокремлення німців із західногерманців зі своєю власною мовою – німецькою. У VIII–XI ст. з'являються перші німецькі похідні, що вплинуло на становлення словотвірної системи німецької мови. Зазначимо, що словотвірна система цього часу практично не мала своїх словотворчих засобів і словотвірних моделей, тому що на давньоверхньонімецьку мову вагомий вплив здійснили латинська та грецька мови. В результаті власне німецькі ресурси не розвивались, оскільки більшість словотворчих засобів і словотвірних моделей були перейняті з грецької та латинської мов [60, с. 181].

Словниковий склад тої чи іншої мови є результатом її попередньої історії. Водночас він є живою історією народу, що говорить цією мовою. Ця думка підтверджується тим, що словниковий склад мови є відображенням процесів розвитку суспільства. Розвиток техніки, науки – усе це є причиною появи нових термінів та слів. Зазвичай утворення нових слів у мові відбувається шляхом різних способів словотвору [44, с. 505].

Словотвір привертає увагу багатьох вчених, адже він виступає як один із головних способів поповнення словникового складу німецької мови. Словотвір у німецькій мові належить до перспективних напрямків дослідження, не в останню чергу і тому, що кількість словотворчих засобів значною мірою перевищує кількість граматичних, а їх синонімія й багатозначність характеризуються більшою розгалуженістю і складністю. Місце словотвору в системі німецької мови на сьогодні не є повністю визначеним. Зазвичай його розглядають у межах лексикології чи граматики, проте, будучи пов'язаним як з

граматикою, так і з лексикою, словотвір має власні, притаманні лише йому, риси.

Історії словотвору відомо багато робіт, автори яких досліджували складні слова. Ранні роботи із словотвору характеризуються тлумаченням складних слів через встановлення узагальнених типів відносин між складниками слова. Наприклад, Т. Пауль та О. Бехагель вважають, що перший складник слова може означати місцезнаходження предмету і при цьому позначатись другим складником (*Bergbahn* ‘фунікулер’, ‘гірська залізна дорога’). Крім того, перший компонент може означати відношення часу (*Nachtlied* ‘нічна пісня’), матеріалу до предмету (*Bleistift* ‘графітний олівець’), інструменту до дії (*Faustkampf* ‘рукопашний бій’) тощо.

Історія теорії словотворення налічує близько 200 років, проте інтерес до словотвірної проблематики в германістиці не послаблюється через прагнення до розробки методики словотвірного аналізу, яка надала би змогу відтворити специфіку свого об’єкта в усій повноті його проявів, цілісності складних ієрархічних відношень між складовими його частинами й елементами суміжних мовних рівнів, а також привести у систему наявне розмаїття поодиноких фактів [7, с. 136]. Словотвір у німецькій мові є добре розвиненим, адже значна кількість частин мови, наявних та запозичених, дає змогу складати найрізноманітніші слова [1, с. 92], і таким чином він поповнює лексичний склад мови. Будучи органічно пов’язаним із живими процесами розвитку лексики, словотвір фіксує постійні зміни у суспільному житті: частина слів випадає з активного словника, а натомість з’являється об’ємний пласт нових лексичних одиниць, що утворилися в результаті словотворення за допомогою словотворчих засобів і моделей, які існують в мові.

Тенденція розглядати словотвір як частину безпосередньо граматики (у складі морфології) простежувалася ще на початку XX ст., що спричинило чимало суперечок серед вчених-лінгвістів. З виокремленням лексикології як дисципліни мовознавства в розряд самостійних розділів, словотвір почали розглядати як його частину [10, с. 14]. До кінця XX ст. збереглися обидві точки

зору, враховуючи, що словотвір знаходить зв'язок з лексикологією та граматиною через семантику та структуру слова, через граматичні категорії та парадигми частин мови. Попри це, до характерних рис словотвору належить те, що його категорії мають широкий лексико-семантичний зміст, словотвір наочно виражається через морфеми (значення відсутності, позбавлення, що даються напівсуфіксом *-los*, або навпаки – наявність, яка визначається префіксами *ver-*, *be-*). Окрім того, в чисельному відношенні словотворчі засоби мають розгалуженішу й складнішу структуру, в порівнянні з граматичними, узагальнюючи лексичні явища, але, водночас, підкреслюючи їхню індивідуальність. Це й дає змогу розглядати німецький словотвір і словотвір загалом як самостійну категорію.

В історії дослідження словоскладання особливе місце відведено вивченню мотивів, які спонукають мовця використовувати в розмові складні іменники. Тобто пояснення причини того, чому мовець для позначення певного явища чи предмета вживає саме складне слово, а не відповідну конструкцію. Виокремлюють такі причини використання словоскладання: мовна економія, відсутність у мові потрібного найменування, закріплення у свідомості мовця семантично мотивованих слів, втрата необхідності використовувати певну одиницю, її старіння, утворення метафор, гра слів та інші мотиви.

Особливу рису структури німецької мови становить необмежена можливість іменника будувати зв'язки з іншими основами та утворювати в результаті цього складні слова. Складні іменники характеризуються простотою їх утворення в процесі мовлення. При цьому вони здатні виражати різні смислові відношення, характер яких формально не виражається і іноді може бути зрозумілим виходячи з компонентів складних іменників та їх контексту.

Назвати основні способи словотвору у сучасній німецькій мові. Зазначити, що словоскладання є одним з найдавніших та найпродуктивніших на сьогодні способів словотвору. Перейти до етапів вивчення словоскладання у німецькій мові.

Вперше семантико-синтаксичні відношення між безпосередніми складниками композитів виявив В. Вільманнс (1930) [74, с. 535-536], який за цим критерієм виокремив два типи композитів: складні слова, другий компонент яких визначає належність усього композита до певної категорії, а перший лише уточнює його і підпорядковується йому, і складні слова, обидва члени яких поєднані між собою за принципом координації. Згодом Г. Пауль (1957) [71] повністю змінив вектор дослідження композитів зі структурного на семантичний, акцентувавши увагу на синтаксичних відношеннях між безпосередніми складниками композитів. Як зазначав цей дослідник, складні слова у німецькій мові поділяються на: копулятивні композити; атрибутивні (детермінативні) композити; «імперативні імена». Також у цій таксономії виділяється особливий тип детермінативних складних іменників – «бахувріхі», які, на відміну від більшості атрибутивних композитів, мають виключно семантичний характер і є наслідком процесу метонімії. Така семантична класифікація композитів сягає своїми витокami до таксономії складних слів у санскриті. Зокрема, дослідники давньоіндійської мови поділяють композити на копулятивні, екзоцентричні і детермінативні. Слід зауважити, що класифікація Г. Пауля виявилась настільки універсальною, що й дотепер аналіз семантичних особливостей композитів у більшості праць, присвячених дослідженню складних слів, базується на її засадах.

Подібно до Г. Пауля, у творенні складних слів у німецькій мові науковець В. М. Павлов також вважає пріоритетним синтаксичний аспект. Композити він розглядає як одиниці, що перебувають на межі між синтаксисом і лексиконом. З одного боку, складні слова мають статус лексичних одиниць, тобто вони зафіксовані у словнику, і, на відміну від словосполучень, є морфологічно «цільнооформленими», повністю співвідносяться із денотатом і розглядаються як цілісна одиниця. З іншого боку, композити – це аналітичні структури, які можна розкласти на окремі компоненти, кожен з яких є окремою лексемою, самостійною й синтаксично елементарною в її вільному вжитку. Крім того, перший компонент композитів завжди виконує атрибутивну функцію щодо

другого, і таке функціонування компонентів у складі композитів також зближує їх із синтаксичними структурами [49, с. 35; 72, с. 32-33]. Проте в складі композитів лексеми часто зазнають семантичних змін, що перешкоджає трансформації складного слова у словосполучення і, в такий спосіб, повному зведенню складних слів до синтаксичних конструкцій [49, с. 143].

У контексті дослідження ізотопічних ланцюжків і шляхів створення когерентного тексту мовознавці доволі давно виявили інтерес до визначення ролі лексичних інновацій. У ранніх роботах із виявлення текстотвірних властивостей новотворів текстово зумовлені номінації аналізують саме в межах номінативних ланцюжків, які вони формують разом з узуальною лексикою. Такі дослідження не виходять за межі лексичного рівня і не висвітлюють механізм породження інновацій. У наукових працях Є. Владової [89] та М. Шредер [73] проведено аналіз взаємодії узуальних іменників з okazіональними і, поряд зі стилістичними функціями okazіоналізмів, виокремлено також текстотвірну функцію та функцію мовної економії.

У публікаціях М. Шредер [73] об'єктом дослідження постають спільнокореневі слова як засоби формування когерентного тексту. Розглянуто вживання слів у різних реченнях і абзацах. Значну частку проаналізованих лексичних одиниць складають композити. М. Шредер не проводить розмежування між okazіональними й узуальними словами, лише вказуючи на те, що при okazіональному наповненні продуктивних словотвірних типів автор підвищує експресію висловлення, акцентуючи увагу на okazіонально позначеному денотаті. На думку М. Шредер, словотворення *ad hoc* сприяє, перш за все, «комунікативній когерентності» [73, с. 116].

Словоскладання не є яскраво вираженим германським явищем, воно набуло поширення у багатьох давніх індоєвропейських мовах. Однак з часом словоскладання іменників у германських мовах значно поширилось, що пов'язується з такими причинами: відносно невелика кількість суфіксів іменників, що натомість компенсувалось збільшенням кількості складних слів; невелика кількість відносних прикметників, що мало своїм наслідком частіше

вживання словосполучень типу «іменник у називному відмінку + іменник у родовому відмінку», які також пізніше перетворилися у складні слова; невелика частка суфіксів прикметників, що призвело до обмеження утворення прикметників, а також до згаданих вище наслідків [35, с. 380].

Словоскладання – поширений у німецькій мові метод утворення нових слів. За визначенням Т. С. Володіної і В. М. Радзійон, «словоскладання – це спосіб словотвору, що властивий всім індоєвропейським мовам, коли складне слово утворюється шляхом поєднання декількох слів чи основ слів» [13, с. 72]. У лінгвістичній літературі є чимало визначень терміну «складне слово», які втілюють різні погляди на це явище. Його адекватне визначення має ґрунтуватись на низці критеріїв, що можуть бути послідовно застосовані до композитів, аби відрізнити їх від словосполучення і похідного слова.

У цілому, словоскладання полягає в морфологічному об'єднанні двох або більше самостійних основ [1, с. 92]. Слід наголосити, що компонент осново- та словоскладання не обов'язково є окремим словом. Трапляється, що кожен із компонентів складається з кількох слів, але при цьому весь композит, як правило, є бінарним (складається із двох компонентів). Тому для опису та характеристики складних слів використовують термін «невідокремлювані компоненти», напр.: *der Neujahrsglückwunsch* 'новорічне побажання удачі' складається із двох безпосередніх складників – *das Neujahr* і *der Glückwunsch*, поєднаних за допомогою з'єднувального елементу –s, кожен з яких, в свою чергу, також складається з двох лексем: *neu* 'новий', *das Jahr* 'рік', *das Glück* 'удача, щастя', *der Wunsch* 'бажання, побажання' [2, с. 194].

Є три типи основних характеристик складних слів:

- 1) морфемна структура слова: наявність двох або більше основних морфем;
- 2) семантична єдність компонентів складного слова;
- 3) кореляція складного слова із словосполученням [19, с. 31].

Германісти надають перевагу визначенню, яке запропонувала М. Д. Степанова. На думку останньої, складні слова утворюються за рахунок

поєднання лексичних основ в одній спільній базі [21, с. 69]. Другий та третій типи визначення представлені А. Л. Зеленецьким і О. В. Новожиловою. Ці дослідники стверджують, що композиція – це складне слово, яке відображає таке значення, що в інакшому випадку може бути представлене словосполученням [25, с. 239]. В українському мовознавстві переважає третій тип визначення складного слова. Н. Ф. Клименко вважає, що складне слово – це цілісне лексичне утворення, яке виникає за одним із словотвірних типів, що діють у мові, і компоненти якого формуються на ґрунті синтаксичного поєднання двох або кількох повнозначних слів [26, с. 75]. Тобто, складні слова утворюються лише на основі синтаксичних словосполучень.

В. Фляйшер розрізняє зовнішні зв'язки німецького складного слова як цілого у реченні та тексті і внутрішні зв'язки між безпосередніми складниками (далі – БС) словотворчої конструкції [30, с. 89-90]. Останні мають такі характеристики:

1. Семантичні відношення між БС складного слова менш явні, ніж у реченні, словосполученні. Семантичні відносини між БС можна виявити лише за допомогою перефразовування, тобто переходу на рівень словосполучення: *der Kopfschutz – Schutz für den Kopf* ‘шолом, захист для голови’; *der Sonnenschutz – Schutz gegen die Sonne* ‘захист від сонця’.

2. БС композита не можуть мати в складному слові різні значення. Складники мають тенденцію до скорочення полісемії: у складному іменнику *die Zugkraft* ‘сила розтягу’ актуалізується 1 з 10 семем слова *der Zug* ‘потяг’ та 1 з 4 семем слова *die Kraft* ‘сила’.

3. Перший член складного слова втрачає здатність одночасно позначати класу об'єктів і один з них: *der Brief* ‘лист’ – *Klasse der Briefe* ‘клас листів’; *dieser hier liegende Brief* ‘лист, що лежить тут’. У складному слові *der Briefumschlag* ‘поштовий конверт’ індивідуалізований компонент обмежений, він домінує в описі класу: *der Umschlag für die Klasse von Gegenständen Brief* ‘конверт для предметного класу «лист»’.

4. Семантична детермінація за першим членом може привести до подальших морфолого-синтаксичних змін: для похідного слова на *-ung* може допускатися (тоді як в іншому випадку вона неможлива) форма множини: *die Erteilung von Aufträgen – die Auftragserteilungen* ‘видача наказів’, *die Schließung von Lokalen – Lokalschließungen* ‘закриття барів’.

Німецькі складні іменники за своєю морфологічною структурою належать до двокомпонентних утворень. Виокремлюють такі основні моделі німецьких складних іменників: 1) «іменник + іменник»; 2) «дієслово + іменник»; 3) «прикметник + іменник».

Основну увагу в фундаментальних працях зі словотвору приділено двокомпонентним композитам, які, як уже було зазначено, становлять переважну більшість серед складних іменників у сучасній німецькій мові. Багатокомпонентні композити, зокрема трикомпоненти, поступаються їм кількісно, що є однією з причин, чому вони частково опинилися поза лінгвістичними дослідженнями. Інша причина – в тому, що трикомпоненти мають бінарну структуру, тобто ці комплекси незначним чином відрізняються від двокомпонентних одиниць. Втім, при більш уважному погляді на трикомпоненти виявляється, що це доволі динамічний клас іменників, який виділяється з-поміж інших складних слів чітким зовнішнім оформленням та специфікою внутрішньої організації [27, с. 68].

Перший великий словник німецької мови був створений Йоганном Крістофом Аделунгом у 1781 р. Потім брати Грімм у 1852 р. розпочали роботу над універсальним Словником німецької мови, який був випущений 1961 р. (*Deutsches Wörterbuch*). Однак досі немає і напевно неможливий повний словник німецької мови, що охоплює всі слова, які, хоч і неактивно, проте вживаються у різних галузях народного господарства і навіть у побуті. Автори книги «Ці дивні німці» Штефан Зайденіц та Бен Баркоу пояснюють це «надзвичайною гнучкістю та податливістю німецької мови. Він належить до різновиду надзвичайно рідкісних мов, у яких легко приживаються нові слова». Це означає, що, якщо людина знає правила утворення складних слів в німецькій

мові, то, як стверджують згадані вище автори, можна з'єднати два, три або більше слів, об'єднати їх, після чого вони увійдуть в ужиток. Наприклад, у парку або на автостоянці можна зустріти складне слово з трьох іменників *Astbruch-gefahren* 'гілка-ломка-небезпека' містить цілу фразу, що перекладається як 'тут небезпечна зона, і є ризик отримати травму через гілки, що обрушилися'. Але цього слова немає в жодному німецькому словнику, навіть в універсальному словнику Duden [77].

У 1999 р. у федеральній землі Мекленбург-Передня Померанія було прийнято «Закон про передачу обов'язків контролю маркування яловичини». Цей Закон у німецькій мові пишеться одним складним словом, що включає сім іменників: (*das*) *Rind-fleisch-etikettierungs-überwachungs-aufgaben-übertragungs-gesetz* (63 літери). Однак це не найдовше слово у німецькій мові. Найдовше ж складне слово складається з 81 літери (11 слів) і пишеться наступним чином: *Donau- dampf - schiffs - fahrts - elektrizitäten haupt - betriebs - werk - bau - unterbeamten- gesellschaft*. Це слово було внесено у Книгу рекордів Гіннесса як найдовше слово у світі. Українською мовою воно перекладається як 'Союз службовців молодшої ланки органу з нагляду за будівництвом під час головного управління електричного обслуговування дунайського пароплавства' [48, с. 166].

1.1.2 Роль словоскладання на сучасному етапі розвитку німецької мови

Найбільш продуктивним способом утворення нових слів у німецькій мові є словоскладання, тобто об'єднання від двох до шести, а іноді й більшої кількості слів або основ у нову лексичну одиницю. Розповсюдженість у німецькій мові методу словоскладання Л. Є. Азарова пояснює кількома причинами. Основна з них полягає в тому, що, як зазначає дослідниця, в цій мові (передусім на ранніх етапах її розвитку, коли означення в формі іменника у родовому відмінку стояло перед означеним словом) структурні типи словосполучень сприяли зближенню таких словосполучень та сприйняттю їх як єдиного цілого: *Mannesmine – die Liebe des Mannes* 'кохання чоловіка', *des*

künegeswīp – *Königsweib* ‘дружина короля’, *bloumenkranz* – *Blumenkranz* ‘віночок з квітів’ [2, с. 194].

Словниковий склад сучасної німецької мови на дві третини складається з іменних композитів, 77,9% з яких – складні слова, утворені суто з іменникових основ [82, с. 3-6]. «Візитівкою» німецької мови є практично необмежена кількість основ, з яких утворені складні слова. Їхня кількість може складати від 2 до 13, напр. [68, с. 434]: *der Reihensechszylinderwirbelkammervierventilturbodieselmotor* ‘рядний шестициліндровий вихрекамерний турбодизельний чотиритактний двигун’; *das Elektrizitätswirtschaftsorganisationsgesetz* ‘закон про структуру і організацію електроенергетики’.

Осново- та словоскладання – це творення слів шляхом сполучення двох або більше самостійних компонентів. Це спосіб словотвору, властивий всім індоєвропейським мовам, за яким складне слово утворюється внаслідок поєднання кількох слів чи основ слів. Утім, словоскладання є однією з характерних особливостей німецької мови й відрізняє її від інших, передусім слов’янських, мов, що особливо помітно при перекладі з німецької на українську і навпаки: там, де в слов’янських мовах використовуються прикметник у сполученні з іменником, в німецькій використовується складне слово, що складається з двох іменників: рідна мова – *die Muttersprache*.

Терміни-композити є поширеними в німецькій мові, що пояснюється особливостями як лексичного складу німецької мови, так і термінологічних поєднань. До переваг такого способу словотвору, як словоскладання, слід віднести компактність і економність форми термінологічної номінації, а також точність відображення ознак терміну у відповідному термінологічному полі для позначення різних об’єктів дійсності. Окрім того, складні терміни завжди є коротшими, аніж словосполучення, а також ціліснооформлені, тобто у них відсутня необхідність граматичного оформлення першого складового компонента, що відіграє дуже вагому роль, особливо на письмі. Серед функцій

словоскладання виокремлюють номінативну, морфологічну, словотворчу і синтаксичну [1, с. 92].

Утворення складних слів за рахунок складання основ та цілісних слів виявилось особливо продуктивним в останні десятиліття. Пояснюється це тим, що в багатьох комунікативних ситуаціях виникає потреба висловити дві або більше ідей однією лексемою, тому словоскладання є найбільш продуктивним і розповсюдженим типом словотвору в німецькій мові. Це пояснюється тим, що слова-композиції, які складаються з двох або більше компонентів, є зручним засобом для передачі складних понять у компактній формі, а семантичні комбінаторні можливості складових частин компонентів безмежні. Економічна тенденція до раціоналізації мови, а також актуальна у наш час тенденція до глобалізації в розвитку мови не в останню чергу впливають зі сфери словотворення. При цьому одним із найпотужніших внутрішніх мотивів розвитку різних мов є тенденція до мовної економії, раціоналізації. Це означає намагання передати значну кількість інформації за допомогою кількох лаконічних, містких мовних засобів, що сприяє систематизації та спрощенню мовної структури [80, с. 62].

У теорії складного слова й дотепер чимало суперечливих моментів. За останні десятиріччя з'явилося чимало праць, у яких уточнюється техніка та методологія дослідження складних іменників, дедалі повніше класифікуються різні типи і засоби формування композицій. Сучасна лінгвістика, досліджуючи систему композитотворення в багатоярусній структурній організації мови, приділяє увагу складним відношенням, які існують між функціонуванням композит і їх структурою, семантикою [13, с. 70].

Композиції як результат процесу словоскладання – особливі за певними ознаками складні номінації – охоплюють доволі об'ємний пласт лексики сучасної німецької мови. Вони володіють специфічними семантико-структурними ознаками, певними умовами й особливостями функціонування. В. М. Павлов розглянув складні слова у німецькій мові як одиниці, котрі перебувають на межі між синтаксисом і лексиконом. З одного боку, композиції

мають статус лексичних одиниць: вони зафіксовані у словнику, і, на відміну від словосполучень, повністю співвідносяться з денотатом, який позначають, є морфологічно «цільнооформленими» і розглядаються як цілісна одиниця. З іншого ж боку, композити – це аналітичні структури, які можна розкласти на компоненти, кожен з яких є окремою лексемою, самостійною і синтаксично елементарною в її вільному вживанні. Перший компонент композитів завжди виконує щодо другого атрибутивну функцію, що функціонування компонентів у складі композитів зближує їх із синтаксичними структурами [27, с. 70].

Цільнооформленість слова виражає семантичну єдність, підкреслює, що предмет, явище будуть визначені передусім як певні єдності. Існують внутрішні (фонетичні, морфологічні, орфографічні) й зовнішні (синтаксичні) її ознаки. Внутрішні ознаки стосуються однієї лексичної одиниці, зовнішні ознаки відносяться до цільнооформленості лексичних одиниць у мовленні. Фонетична ознака вказує на наявність об'єднуючого наголосу складного слова у порівнянні з рівноправним акцентом в частинах словосполучення [31, с. 129]. В німецькій мові є тенденція наголошувати перший елемент складного слова, напр.: *der Rosenkranz* ‘розарій’, *das Treppenhaus* ‘сходовий майданчик’, *der Finanzmann* ‘фінансист’. Орфографічна ознака цілісності полягає у правилах правопису складних іменників. У німецькій мові більшість складних слів пишеться разом, і тільки невелика група посесивних іменників і деякі терміни пишуться через дефіс [13, с. 72].

Наразі у практиці вживання німецької мови зростає тенденція до використання складних слів (композитів) замість складних словосполучень і синтаксичних конструкцій, наприклад: *die Kauf-ohne-Risiko-Garantie* ‘гарантія купівлі без ризику’, *seine Immer-wieder Freundin* ‘подруга, до якої він постійно повертається’, *die Knapp-vorbei-Antwort* ‘відповідь, близька до правильної’, *die Kauf-mich-Kunst* ‘мистецтво продажу’. Крім того, нерідко вживаються похідні фрази (*dreistückweise* ‘по троє’, *der Goldene-Eier-Leger* ‘той, хто приносить прибутки’, *der Spät-ins-Bett-Geher* ‘той, хто пізно іде спати’, *der Wasser-in-Wein-Verwandler* ‘чудотворець’, *der Alles-selber-Macher* ‘той, хто робить усе сам’), а

також використовуються певні фразові перетворення (*aus dem Rahmen des totalen Seid-nett-Zueinander fallen* ‘посваритись, не знаходити спільної мови’, *das Stelldichein* ‘побачення’, *der Guckindiewelt* ‘допитлива дитина’, *ein Vergissmeinnicht* ‘незабудка’ та ін.) [78].

Однією із базових цінностей у сучасній німецькій мові та мовленні стала універсальність, яку можна визначити як подання терміна не за допомогою синтаксичного словосполучення, що складається з багатьох частин, а за допомогою єдиного слова, наприклад: *Staub saugen – Staubsaugen* ‘пилососити’; *wieder sehen – wiedersehen* ‘побачитись знову’. Як вказує з цього приводу Х. Буссман, «Універсальність відповідає загальній структурній тенденції (синтаксичного) спрощення з метою стиснення інформації, а також уникнення складних конструкцій» [62, с. 722].

Важливу роль у створенні складних слів відіграє дефіс. Розрізняють три види дефісу: пояснювальний, доповнювальний та сполучний. У сучасних умовах розвитку німецької мови з її потягом до мовної економії та необхідності передавати широкий обсяг інформації важливого значення набуває сполучний дефіс. Він формує новий механізм утворення слів у сучасній німецькій мові, здатних висловлювати усі типи відносин.

Про те, що німецькі композити здатні економніше позначати предмети та явища дійсності, ніж якби вони були позначені словосполученнями, пише більшість дослідників композитоутворення. Деякі з них схиляються до думки, що компресія у композитах відбувається як на морфологічному, так і на синтаксичному, синтаксично-лексичному та лексико-семантичному рівнях.

До недавнього часу було відомо два можливі способи оформлення складних слів у німецькій мові: найчастіше практикувалося їх злите написання, що залишається нормою і досі, оскільки злітооформленість є одним з основних критеріїв слова, у тому числі і складного (орфографічний). Як обов'язкові розглядаються також фонетичний та семантичний критерії: всі компоненти в композитній конструкції повинні об'єднуватися одним наголосом і мати семантичну цілісність. Проте все частіше у сучасній німецькій мові

альтернативою традиційному способу представлення композитів виступає їхнє написання через дефіс.

Функціонально дефіс є неоднорідним. Прийнято розрізняти такі типи дефісу залежно від його призначення:

- 1) доповнювальний, компенсуючий (Ergänzungsbindestrich);
- 2) пояснювальний (Erläuterungsbindestrich) або видільний (zur Hervorhebung);
- 3) сполучний (Durchkopplungsbindestrich або zur Aneinanderreihung) [67].

Правила вживання доповнювального дефісу не зазнали змін за останні десятиліття: він використовується замість загального компонента у «стягненнях», замінюючи його. Цей тип дефісу використовується для економії: *die Zeit- und Kapazitätsgründe, die Gepäckannahme und –abgabe* [42, с. 54].

Пояснювальний дефіс використовується при оформленні копулятивних та детермінантних композитів (і okazіональних, і узуальних). Вживання дефісу в узуальних декомпозиціях робить довгу конструкцію більш зрозумілою, підкреслюючи її бінарну структуру і полегшуючи тим самим її читання та аналіз: *die Mehrfach-Elektronenröhre, die Flughafen-Gepäckabfertigung, das Direktors-Ehepaar*. Поява дефісу в композитах зі скупченням однакових звуків-графем на стику їх безпосередніх складових пояснюється більш естетичною метою: *die Hawaii-Insel, die Schiff-Fahrt*. Його призначенням є також пояснення.

Без пояснювального дефісу сьогодні не можна уявити оформлення субстантивних композитів, що мають у своєму складі ім'я загальне та власне ім'я. Дефіс у них є своєрідною прикордонною зоною, що відокремлює іменники з різною категоріальною приналежністю (власне ім'я – ім'я загальне), порівн.: *Marshall-Plan, Kohl-Regierung, Schumacher-Fans, Andalusien-Urlaub, Ruhr-Gebiet, Rhein-Reise*.

Дефіс є єдиним можливим засобом зв'язку у з'єднаннях, до складу яких входять:

- 1) літери: *H-Milch, das Binnen-I*;
- 2) вигуки: *der Aha-Erfolg, Buh-Rufe*;

3) займенники, сполучники та інші слова у значенні граматичної часткової приналежності: *der Ach-Laut, der Weil-Satz, die Ich-Form*;

4) аббревіатури: *der Standard-Akku, die CDU/CSU-FDP-Koalitionsregierung, die Bestell-Nr.*;

5) цифри: *das Jahr-2000-Problem, ein 80-mm-Zoomobjektiv, die "2+4"-Verhandlungen, die 78:86-Niederlage, ein 1,90-Meter-Mann, 400-Betten-Hotel*;

6) інші символи: *λ -Operator*;

7) іноземні слова: *Recycling-Politik, Online-Kontrolle, Lifestyle-Sendungen, das Kinder-Ecole-Programm*.

Застосування дефісного композитоутворення обумовлено низкою факторів, які в комплексі багато в чому визначають провідні тенденції розвитку словотворення сучасної німецької мови. Одна з можливих причин застосування дефісу криється в змісті композитних конструкцій – у ступені їх закріпленості в лексиконі мови, більшість з яких є okazionalnymi утвореннями, порівн.: *die Neun-Uhr-Nachrichten, der Quasi-Profi, ein 60-Minuten-Porträt, Tisch-Stuhl-Kombinationen, eine Tenor-AltEhe, das Alles-oder-nichts-Prinzip, das David-gegen-Goliath-Prinzip* [42, с. 55].

В сучасних okazionalnych композитах дефіс є надбанням термінологічного словотвору спеціальних мов науки, де він використовувався не тільки з метою створення кращої доступності для огляду багатоскладових декомпозицій, порівн.: *Hochspannungs-Druckluft-Schnellschalter* ‘швидкий перемикач високовольтного стисненого повітря’. Саме дефіс дозволяв створювати інформативно насичені блоки як однієї лексичної одиниці, представляючи собою єдино можливий спосіб поєднувати в одному слові різні знаки: літери, аббревіатури, цифри, формули, іноземні слова та більш об'ємні мовні одиниці (словосполучення, речення), порівн.: *T-Stahl, 4-GHz-Bereich, 16:9-FormatControl, Pulldown-Feder, Ohne-Rückkehr-zu-Null-Methode* [17].

Підкреслимо, що на сьогодні, незважаючи на поліфункціональність дефісних утворень, більше висока частота їх застосування відзначається у таких сферах, як бізнес-економіка (*der Finanz-Risk-Management-Bereich* ‘сфера

управління фінансовими ризиками'), наука (*die UKW-Frequenz* 'ультракоротковольтова частота'), комп'ютерна справа (*die E-Mail-Adresse* 'адреса електронної пошти'), політика (*der US-Nahost-Vermittler* 'посередник США на Близькому Сході'), спорт (*die Play-off-Runde* 'раунд плей-оф', *der 3:0-Sieg* 'перемога з рахунком 3:0').

Композитні конструкції, що з'являються в сучасній німецькій мові, нерідко стають предметом критики з боку лінгвістів і є причиною для занепокоєння стосовно майбутнього німецької мови, провокуючи твердження про ламання всіх канонів та правил словотворення – “Wörterbruch” [87, с. 23].

Ці побоювання видаються абсолютно виправданими, якщо розглядати, наприклад, такі слова: Fun und Breakfast Szene, Car HiFi, Clinique-Service-Telefon, TV Gameshow-Hopper, Ski-Kids Corner, Prêt-à-porter Showdown. Такі слова-гібриди складаються нерідко без урахування правил словотвору, ані вихідної мови, звідки вони прийшли, ані німецької, в якому вони набувають нового застосування. Такі складні слова утворюють «потворні конструкти» – “Wortbastarden” [87, з. 23], складені «швидкоруч» з уламків фраз, окремих слів, узятих найчастіше з різних мов. Найчастіше це три основні мови: грецька, латинська та англійська, які постачають у німецьку певні елементи для композитоутворення, наприклад: maxi, mega, micro, multi, super, neo, pro, info, öko, top, fit, tele, audio, techno, Center, Studio, Szene тощо.

З іншого боку, саме здатність німецької мови створювати зовсім несподівані комбінації з різних слів та інших мовних одиниць, а також знаків інших систем (цифри, математичні формули та ін.) є доказом відкритості, гнучкості та життєздатності німецької мови, що, однак, вимагає від носіїв мови більш високого рівня освіти та мовної компетенції для розуміння складного та об'ємного змісту дефісних композитів. Показним в цьому сенсі є складне слово *die Nach-Wende-Zeit*, під яким мається на увазі період в новій історії Німеччини після її об'єднання в 1989–1990 рр. При цьому передбачається, що людина, яка вживає це слово, добре знайома із семантичним обсягом поняття *die Wende*, яке є цілою концептосферою.

Словоскладання є не лише актуальним, а й надзвичайно продуктивним процесом словотворення в сучасній німецькій мові. На сьогодні значна кількість композитів виникає у сфері власних імен, наприклад: *der Netzwerk-Spezialist* ‘спеціаліст з роботи в мережі’, *der Meisterregisseur* ‘кваліфікований режисер’, *der Medienstar* ‘медійна зірка (особистість)’, *der Politprofi* ‘той, хто дуже добре знається на політиці’, *der Profiverkäufer* ‘професійний реалізатор’ та ін. Аналогічна тенденція до слово- й основокладання простежується в різних галузях суспільної діяльності. Важливим є й те, що композитиви часто стають змінними коротких форм слів і синтаксичних зв’язків. Саме на цій підставі можна стверджувати, що композити – це «зовнішній вигляд» сучасної німецької мови, й останнім часом вони набувають дедалі більшого значення, що пов’язано з розвитком мови науки, техніки, бізнесу й адміністрування, а також зі впливом англійської мови [80, с. 62-63].

Іменники в німецькій мові складають приблизно 60% словникового запасу і їх кількість постійно збільшується, а більшість складних іменників виникли саме зі словосполучень. Відповідно, особливого розгляду потребують субстантивні композити [1, с. 92-93]. Композиція, або словоскладання, – основний засіб номінації ряду понять у сфері економіки, адже вона задовольняє вимоги, які висуваються до терміна: складні слова є компактними за формою і змістовно місткими, здатні економно і всебічно відображати якості, ознаки, характеристики різних об’єктів. Словоскладання досконало виконує розрізнявальну функцію і дає змогу чітко фіксувати суміжні спеціальні поняття. За рахунок саме складання на основі ключових термінів, які виражають родові поняття, формуються групи термінів, що виражають поняття видові. Часто при цьому виникають об’ємні терміни, в яких конкретні компоненти нарощуються своєрідними «сходінками», наприклад: *die Belastung* ‘навантаження’ – *die Mehrbelastung* ‘перенавантаження’ – *die Mehrfachbelastung* ‘багатопрофільне навантаження’ [33, с. 94].

На сьогоднішній день для процесу словоскладання в німецькій мові характерне таке явище, як запозичення. Упродовж багатьох років свого

розвитку німецька мова постійно поповнювався словами та словотвірними елементами, запозиченими з інших мов, в результаті чого процес запозичення став помітним не лише спеціалістам у галузі мовознавства, а й пересічним носіям мови. Все частіше в німецькій мові, у неспеціалізованих текстах, зустрічаються слова, звучання та графічне оформлення яких відрізняється від норм фонетики та орфографії, прийнятих у німецькій мові. Відмінною рисою сучасної німецької мови є участь запозичених слів і навіть словотвірних елементів у словотворі; протягом останніх двох століть німецькі вчені констатують наявність у мові слів, складених із елементів різних мов, проте саме наприкінці XX – на початку XXI ст. їх кількість різко зросло, і темпи цього процесу дозволяють говорити про виникнення нового феномена у німецькій мові – гібридного словотвору [23, с. 4].

При оформленні декомпозицій, які складаються з трьох і більше компонентів, може використовуватися вертикальна риска (/). Такий правопис закріплюється за моделлю складного слова у складі тісних експлікативних синтагм і композитних конструкцій зі схожою реляційно-експлікативною семантикою зв'язку ролі пов'язаного атрибутивного комплексу. Найчастіше вертикальна риска з'являється між компонентами сполученого комплексу, пов'язаних відношенням:

а) комітативності або
б) контрастивності, за умови їх входження в склад складного слова, порівн.:

а) *das Berlin/Bonn-Gesetz* ‘Берлінський/Боннський закон’, *die EG/EU-Staaten* ‘країни Європейського Співтовариства/Європейського Союзу’, *das Sinti/Romani-Wortgut* ‘сінті/ромська лексика’;

б) *die Sprache/Rede-Einheit* ‘мовна/мовленнєва одиниця’, *das Pro/Contra-Material* ‘за/проти матеріалу’, *das Kurs/Gewinn-Verhältnis* ‘співвідношення валютного курсу/прибутку’.

У цих декомпозиціях дефіс використовується не лише як засіб зв'язку, але і як маркування кордонів між його визначальними конститuentами.

Комітативні та контрастивні відносини між компонентами сполученого комплексу (складного слова – *Berlin/Bonn* ‘берлінський/бонський’, *EG/EU* ‘Європейські співтовариства/Європейський Союз’, *Sprache/Rede* ‘мовний/мовленнєвий’, *Pro/Contra* ‘за/проти’, *Kurs/Gewinn* ‘валютний курс/прибуток’) оформляються вертикальною рисою, що в порівнянні з лише дефісним написанням набагато полегшує візуальне сприйняття довгих словотвірних конструкцій. Порівн.: *das Schröder/Blair-Papier* та *das Schröder-Blair-Papier* ‘документ Шредера/Блера’, *der Thyssen/Krupp-Konzern* та *der Thyssen-Krupp-Konzern* ‘концерн Тіссенкрупп’. Як очевидно з прикладів, використання однотипного засобу зв'язку – дефісу – для оформлення декомполітів таких типів недостатньо [42, с. 57].

Слід зазначити, що під впливом англійської мови, якого після Другої світової війни (з 1950-х рр.) значною мірою зазнали усі європейські мови, все більш чітко спостерігалась схильність німецької мови до аналітизму, що особливо помітно насамперед у процесах словотворення. У зв'язку з цим в сучасній німецькій мові під впливом англійської спостерігається тенденція до окремооформленості композитних конструкцій, порівн., *die Notizblock Anwendung* ‘додаток блокнот’, *die System Säuberung Eigenschaft* ‘властивість очищення системи’, *die Eltern-Kind Gruppenleiterinnen* ‘керівники батьківсько-дитячих груп’. Це пояснюється особливостями побудови англійської мови, що припускає можливість атрибутивної функції для іменників у загальному відмінку без прийменника за умови окремого написання компонентів композитної конструкції.

Відомо, що орфографія складних слів у сучасній англійській мові є нестійкою. Одні й самі слова різними авторами та у різних словниках можуть оформлятися по-різному – разом, окремо, через дефіс: *airline*, *air line*, *air-line*. Немає стабільності і в написанні однотипних слів, порівн.: *textbook* ‘підручник’, *story-book* ‘книга розповідей’, *reference book* ‘довідник’. Незважаючи на подібність семантичних відносин між компонентами цих складних слів, орфографічно вони оформлюються неоднаково, що сьогодні є відмінною рисою

правопису, зокрема, і німецьких композитів, порівн.: *der Diplomgermanist* і *der Diplom-Germanist* ‘німецький диплом’, *die Hauptaufgabe* ‘основне завдання’ і *das Haupt-Symptom* ‘основний симптом’. Різні графічні варіанти однієї і тієї ж словотворчої конструкції можуть зустрічатися в рамках одного тексту: *der Hobby-Fahrer* та *der Hobbyfahrer* ‘водій-любитель’ [42, с. 56].

Поряд з окремим написанням німецьких композитів серйозну конкуренцію дефісу складає спосіб виділення окремих складових композитів шляхом написання кожного з них з великої літери: *die LandesBank* банк федеральної землі, *die WirtschaftsWoche* ‘економічний тижневик’, *das AgrarBündnis* ‘земельний (аграрний) союз’, *die HypoVereinsbank* ‘об’єднаний банк’, *der FerienTicket-Benutzer* ‘користувач відпусткового квитка’. Саме такому способу формалізації композитів пророкують лідерство в найближчому майбутньому.

Протягом тривалого часу гібридні слова і запозичення залишалися поза увагою лінгвістів. На це вплинули кілька причин: по-перше, протягом тривалого часу, аж до рубежу XIX-XX ст. запозичені слова в німецькій мові не вважалися гідним предметом для дослідження. Одним із небагатьох учених, які звернулися до проблеми запозичень та пов’язаної з нею проблеми гібридних слів був Ф. Зайлер, який почав наприкінці XIX ст. роботу над монографією «Німецька культура у дзеркалі німецьких запозичень» [87] у чотирьох томах, у яких простежується вся історія приходу іноземних слів у німецьку мову від дописемного періоду давньоверхньонімецької мови на початок XX століття. Ймовірно, саме Ф. Зайлер, чия праця була кілька разів перевидана (останнє перевидання вийшло у 2014 р.) був першим, хто звернувся до питання запозичених слів як до невід’ємної частини німецької культури.

Другою причиною неувважності вчених до проблеми запозичених елементів можна вважати їх відносно невелику частку в німецькій мові. Аж до середини XX ст. більшість запозичених слів, які мали греко-латинське походження, вже були значною мірою асимільовані німецькою мовою і увійшли до її системи як невід’ємні елементи. Лише після 1945 р., коли країни-

переможниці принесли до Німеччини свої мови, кількість запозичених слів та елементів зросла настільки, що вони утворили відокремлену систему усередині німецької мови. Однак не тільки окупація, але й швидкий розвиток науки та техніки збагатили німецьку мову термінологічною лексикою, утвореної з урахуванням запозичень.

Нові найменування в мові створюються шляхом запозичення, а також різними способами вторинної номінації: семантичною деривацією, словотвором, фразоутворенням. Поява нових реалій та понять, між якими формуються різноманітні взаємозв'язки, зумовлюють потребу в нових позначеннях, а, отже, сприяє появі у мові різних нових слів, завдяки яким відбувається збагачення і вдосконалення словникового складу мови.

Завдяки існуванню у суспільстві різних модних тенденцій у німецькій мові у XXI ст. відбувається стрімке збільшення кількості нових найменувань. При їх створенні іноді спостерігається поєднання способів номінації, зокрема словотвору (словоскладання) та запозичення. Внаслідок вторинної номінації можуть виникати неологізми різних типів. Неологізмами (грец. *neos* – новий, *logos* - слово) називають нові слова або вирази, що з'являються у мові. Не всі нові слова фіксуються словниками [52, с.10-12].

Для позначення різних видів неологізмів використовуються різні терміни, не всі вони розуміються однозначно та не всі прийняті лінгвістами; серед термінів зустрічаються синонімічні позначення. Найбільш поширеною класифікацією неологізмів вважається класифікація, введена упорядниками Словника сучасної німецької мови за ред. Р. Клаппенбах та В. Штайниця. Серед неологізмів автори виділяють:

- 1) Власне неологізми (*Neuwort*), слова, які вперше зафіксовані у німецькій мові;
- 2) Новоутворення (*Neuprägung*), слова, складені з відомих слів та афіксів у нових комбінаціях;

3) Семантичні неологізми (*Neubedeutung*), нові значення відомих раніше лексичних одиниць або, за іншої термінології, нові лексико-семантичні варіанти.

Перші два типи неологізмів є словами, що мають нову, не «zareєстровану» в мові форму – новий звукоряд, новий морфемний і словотвірний склад, причому власне неологізми володіють цією якістю абсолютно.

Новоутвореннями прийнято називати неологізми, складені з окремих слів і елементів, що раніше використовувалися в мові, або нові їх комбінації. Це слова найрізноманітнішої словотвірної структури: *Punkthochhaus* ‘дім-вежа’, *brandeilig* ‘дуже поспішно’, *Dritte-Welt-Laden* ‘крамниця, де продаються екзотичні товари’ [52, с.61].

Біля витоків розробки теорії німецького словоскладання стоять німецькі вчені Якоб Грімм та Герман Пауль. Якобом Грімом було запропоновано класифікацію на основі структурно-генетичного принципу, щодо німецьких складних іменників було введено терміни «повноскладні» або «справжні» та «неповноскладні» або «хибні» сполуки (*eigentliche und uneigentliche Zusammensetzungen*). До повноскладних він відніс слова без сполучного елемента, до неповноскладних – зі сполучним елементом. Я. Грімм зазначає, що «неповноскладні» сполуки виникають із генітивних поєднань, тому не єдиними у порівнянні з повноскладними.

О. Бегагель увів третій термін *Zusammenrückungen* ‘зрушення’. Зрушеннями називаються складні слова, елементи яких оформлені як компоненти словосполучення чи речення, але на відміну від словосполучень вони мають єдину словотворчу основу та поєднуються одним загальним наголосом (*Die Blindekuh*) [56, с. 117].

Найчастіше складні слова зустрічаються у наукових, технічних і галузевих текстах, а також на товарних знаках. Так, у газовій промисловості слово, що складається з п'яти компонентів (*der*) *Großraum-untertage-gas-speicher* (28 букв), перекладається як ‘підземне сховище газу великого обсягу’,

або (*der*) *Unter – grund – schacht – kammer – speicher* (31 літера) перекладається як ‘підземне шахтне сховище камерного типу’. У паперовій промисловості слово з чотирьох компонентів (*die*) *Lang – sieb – entwässerungs – maschine* (29 літер) означає ‘прес-пат’. В холодильній техніці є багато складних слів, наприклад, (*die*) *Kohlen - säure - eis - erzeugungs - anlage* (5 компонентів, 30 букв), що перекладається як ‘установка для виробництва сухого льоду’. У фізиці напівпровідників є слово з 40 букв (*die*) *Ober - flächen - rekombinations - geschwindigkeit* (4 компоненти) переклад якого ‘швидкість поверхневої рекомбінації’ [48, с. 167].

Особливе місце у словоскладанні німецької мови, втім, як і в будь-якій іншій мові, займають товарні знаки. Лінгвісти схильні розглядати товарні знаки як штучно створені утворення. Їх штучність полягає у тому, що це слова, які є неологізмами, та які раніше не існували в жодній природній мові. Створені в такий спосіб слова закріплюються за певним видом нових товарів. У назвах або перекладах таких слів іншою мовою можуть міститися елементи різних мов. Наприклад, штучно створене німецьке слово (*das*) *Überraschungsei* відоме в українській мові як ‘кіндер-сюрприз’. Перший компонент цього слова ‘кіндер’, німецькою мовою *Kinder*, у перекладі українською мовою означає ‘діти’, другий компонент – українське слово ‘сюрприз’, німецькою мовою перекладається як (*die*) *Überraschung*.

Для словотвірних моделей, що діють у розмовній сфері, характерна функціонально-стилістична відзначеність, яка часто досягається шляхом навмисного порушення певних правил та норм, передбачених словотвірною системою німецької мови. Дія словотвірних моделей зумовлює виникнення конотації як в широкому сенсі цього терміну (вираз стильових особливостей розмовної сфери), і у вузькому (вираження емоційно-афективної оцінки).

У сучасній німецькій мові зберігається кілька слів із непродуктивним суфіксом середнього роду *-el*, які мають зменшувальне значення: *das Ferkel* ‘порося’, *das Mädchel* ‘дівчина’, *das Brettel* ‘дошка’. Частина з них у сучасній німецькій мові належить до чоловічого роду: *der Wickel* ‘обгортка’, *der Zipfel*

‘кут’; частина – до жіночого роду: *die Angel* ‘вудка’, *die Trommel* ‘барабан’; деякі не можна віднести ні до чоловічого, ні до жіночого роду: *das (der) Knäuel* ‘м’яч’, *das (der) Mündel* ‘підопічний (-а)’ [45, с. 170].

Для утворення збиральних іменників середнього роду використовується продуктивний префікс *ge-* (іноді у поєднанні з суфіксами *-e*, *-el*). Він утворює збиральні іменники від іменного та дієслівного кореня: *das Geholz* ‘дрова’, *das Gwässer* ‘вода’, *das Getränk* ‘напій’, *das Geflüster* ‘шепіт’.

У деяких випадках корінь цих слів важко виявити. В інших словах він має інше значення, а іноді відрізняється за звуковим складом. Нерідко простих слів із цим коренем у мові немає: *das Geschlecht* ‘стать’, *das Genick* ‘шия’, *das Geleise* ‘доріжка’.

Деякі слова мають як збірне, так і одиничне значення: *das Gehirn* ‘мозок’ і ‘мізки’ (страва), *das Gerät* ‘прилад’ та ‘посуд’ (начиння), *das Gebirge* ‘гірська порода’ та ‘гори’ тощо. Віддієслівні іменники середнього роду позначають повторні дії: *das Geheul* ‘виття’, *das Geräusch* ‘шум’, *das Geflüster* ‘шепіт’, *das Geschrei* ‘крик’. У деяких словах із цим префіксом спостерігається зміна кореневого голосного: *der Wurm* та *das Gewürm* ‘черв’як’, *das Wasser* ‘вода’ та *das Gewässer* ‘водойма’, *der Pack* ‘пакет’ та *das Gepäck* ‘багаж’, *der Strauch* та *das Gesträuch* ‘кущ’.

Наявність або відсутність умлауту іноді змінює значення слова: *das Geblase* ‘погана гра на духових інструментах’, *das Gebläse* ‘вентилятор’; *das Gerumpel* ‘гуркіт’, ‘шум’, *das Gerümpel* ‘мотлох’ [45, с. 170].

Будь-яка мова безперервно розвивається та вдосконалюється. Однією з найважливіших передумов для її розвитку виступає збагачення словникового складу, що свідчить про наявність у мові динамічних процесів. Створення нових лексичних одиниць – одне з основних завдань словотвору. Словотвір є одним із розділів морфології та займається вивченням словотвірних елементів. Він показує, як відбувається утворення нових слів у сучасній мові та як воно відбувалося у ньому раніше. У процесі створення нових слів активну участь беруть різні способи словотвору. Одним з них є спосіб суфіксації. Тим паче, що

саме суфіксація як спосіб словотвору є характерною для утворення іменників у сучасній німецькій мові [41, с. 11].

Вважаємо доцільним виокремити наступні моделі словоскладання:

- 1) модель кореневих слів;
- 2) модель безафіксного словоскладання;
- 3) рефіксальна модель;
- 4) суфіксальна модель;
- 5) модель префіксально-суфіксального словоскладання;
- 6) модель основ із напівпрефіксами;
- 7) модель основ із напівсуфіксами;
- 8) модель означального словоскладання.

Особливу увагу вважаємо за доцільне приділити одній з перерахованих вище моделей словотвору – суфіксальній. У німецькій мові суфікси походять від словосполучень чи синтаксичних поєднань, а суфіксальне утворення є достатньо живим прийомом. Але у зв'язку з тим, що суфіксація відноситься до дуже старих прийомів словотвору німецької мови, то буває неможливо простежити первинне словосполучення, яке лягло в основу суфіксальної єдності. Існує думка, що межа між складними словами та суфіксальними дуже сумнівна. Розглянемо такі слова: *der Kaufmann*, ‘покупець’, *der Machthaber* ‘володар’, *der Uhrmacher* ‘годинникар’, *der Schlafsucht* ‘сонна хвороба’, *der Seewesen* ‘морське відомство’ [52, с. 150]. Цей приклад яскраво демонструє, що багато інших членів складних слів здаються суфіксами, однак насправді вони ними не є.

Суфіксація, як така, передбачає наявність суфікса, однак лише після основи. Особливість семантичної ролі цієї моделі полягає в тому, що суфікс має ширше значення. Суфіксальна модель представлена у всіх частинах мови, наприклад: *seiden* ‘шовковий’, *Freiheit* ‘свобода’. Суфікс надає лексичній одиниці ширшу семантичну категорію: особи, збірності, дії чи стану, зменшувальності тощо. Багато німецьких суфіксів є багатозначними, тобто здатні висловлювати різні семантичні категорії (наприклад: *-er* означає різні

відтінки значення осіб, неживих предметів, знаряддя дій; *-heit* має значення стану та збірності тощо). Більшість суфіксів мають здатність переводити одну частину мови в іншу: *Lehrer* ‘вчитель’ – *lehren* ‘навчати’, *Zwanziger* ‘двадцятка’ – *zwanzig* ‘двадцять’, можуть бути продуктивними та не продуктивними. Для суфіксів характерна наявність варіантів. Наприклад: *-er* та *-ler*, можливість зливатися з іншим суфіксом: *-ig* + *-keit* = *-igkeit*.

Суфіксація як спосіб словотвору тісно пов'язана з морфологією. Кожен суфікс свідчить про належність слова до певної частини промови. Суфікси мають абстрактно-узагальнене значення, за допомогою якого вони змінюють значення основи слова, але при цьому вони надають йому категоріальне значення, характерне для цієї частини мови та належність до певних семантичних груп слів всередині загальної категорії. Наприклад: значення суфікса *-ling* у словах *Lehrling* ‘учень’, *Frühling* ‘весна’, *Schreiberling* ‘писар’ [51].

Іменники на *-ling* утворюють, за невеликим винятком, велику семантичну групу живих істот, переважно осіб. Усередині цієї групи можна розрізнити дрібніші семантичні групи слів:

1) живі істоти, названі за яскравою, визначною ознакою: *Jüngling* ‘молодість’, *Fremdling* ‘незнайомець’, *Neuling* ‘новенький (початківець)’;

2) живі істоти, названі за негативною ознакою (властивістю): *Schwächling* ‘слабка людина’, *Feigling* ‘боягуз’, *Neidling* ‘заздрісник’;

3) живі істоти з негативною характеристикою, що говорять: *Dichterling* ‘нікудишній поет’, *Schreiberling* ‘журналюга’, *Höfling* ‘придворний’;

4) живі істоти, названі через рід їх діяльності через їх стан із пасивним значенням: *Impfling* ‘той, що пройшов вакцинацію’, *Findling* ‘знайдеш’; або з активним значенням: *Flüchtling* ‘біженець’, *Säugling* ‘немовля’, *Emporkömmling* ‘кар’єрист’;

5) назви птахів, комах: *Sperling* ‘горобець’, *Schmetterling* ‘метелик’ [56, с. 143].

Всередині кожної частини мови суфікси можуть надавати слову однакове значення. Так, суфікси *-er*, *-ling*, *-ist* визначають осіб чоловічого роду; суфікси *-schaft*, *-tum*, *-heit* надають значення збірності; *-ung*, *-heit* визначають абстрактні поняття.

У сучасній німецькій мові суфікси в повному обсязі вважаються продуктивними. До продуктивним суфіксам іменників відносяться:

- 1) *-in* – утворює найменування осіб жіночого роду;
- 2) *-ung*, *-ei*, *-heit*, *-schaft* та суфікс середнього роду *-tum* утворюють абстрактні та збіральні іменники;
- 3) *-chen*, *-lein* утворюють зменшувальні іменники середнього роду не тільки з реальним значенням зменшуваності, але і з суб'єктивно-емоційними відтінками, наприклад, зверхності тощо.
- 4) *-er* (*-ler*, *-ner*, *-aner*, *-enser*) – найменування осіб чоловічого роду, діяльність, походження та властивості яких так чи інакше пов'язані з предметами чи явищами, позначеними опорними словами: *Berliner* ‘берлінець’, *Bildner* ‘скульптор’, *Afrikaner* ‘африканець’, *Künstler* ‘художник’ [41, с. 12].

Саме визначення «спосіб словотворення» використовується для об'єднання у визначення загальних структурних властивостей різних моделей чи типів словотвору. Морфеми є словотворчими конструкціями, що складаються як правило з двох безпосередніх складових (БС), або з одиниці, поділ яких на дві БС не допускається. Ще одним особливим випадком імпліцитної деривації є конверсія, за якої деривація не пов'язана з поділом на дві БС.

Словотвірні конструкції з двох БС можуть ділитися відповідно до положення їх БС. У такому разі вони можуть складатися з таких складових:

- 1) зі зв'язкових БС;
- 2) з вільних БС;
- 3) з вільної та зв'язкової БС.

Вільні БС зазвичай представлені у вигляді кореневих морфем, поєднань декількох морфем, словосполучень, а іноді і речень. Словотвірні конструкції з

вільних БС називаються композитами. Якщо одна з БС підпорядковується іншій, композит можна охарактеризувати як визначальний. Це означає, що предмет, який є основним словом (другий БС), визначається визначником.

Коли обидві частини БС пов'язані шляхом зчленування, такий прийом називається копулятивним. У такому разі друга частина БС не може позначати ціле, і обидві частини БС однаково беруть участь у формуванні значення словотворчої конструкції. Обидва БС повинні належати до однієї частини мови, а їх перестановка не тягне за собою семантичні зміни.

Якщо словотвірна конструкція складається з одного вільного БС та одного пов'язаного БС, всі вони утворюють префіксальне слово чи експліцитний дериват. Експліцитний дериват з вільним БС не закінчує слово, наприклад: *Schönheit* краса. Найчастіше всі конструкції словотвору з вільним БС вбо з суфіксом, або з префіксом класифікуються як деривати [38, с. 156].

Розвиток словоскладання полягає не у появі нових способів словотвору, а у використанні насамперед певних моделей. Під суфіксальною моделлю розуміється така схема суфіксальних похідних, в якій враховується лексико-семантична характеристика компонентів структурної моделі та характер семантичних відносин між ними. Словотвір шляхом зміни кореня як словотворчий спосіб є непродуктивним у сучасній мові, хоча існує багато прикладів слів, утворених таким чином. Як приклад сюди можна віднести віддієслівні іменники, утворені від дієслівного коріння: *der Gang* 'хода', *der Trieb* 'імпульс', *der Zug* 'потяг'. Прикметник, дієприкметник, прислівник чи будь-яка інша частина мови може перейти до класу іменників, наприклад: *das Leben* 'життя', *der Alte* 'старість'. Іменник, як і прикметник, може стати дієслівною основою: *grünen* 'зелений' (від *Grün* 'зелений колір'), *schmieden* 'кувати' (від *Schmied* 'коваль'). Також іменник може перейти в розряд прислівника у зв'язку з виконуваною ним функцією обставини: *zwecks* 'з метою', *abends* 'вечорами'. Прийменники *kraft* 'на основі' (від *Kraft* 'сила') і *laut* 'вголос' (від *Laut* 'звук') – приклад переходу іменника у службове слово в

тому випадку, якщо воно втрачає свою лексичну та синтаксичну самостійність і стає виразником відносин між словами.

Говорячи про словотворення у німецькій мові, необхідно насамперед підкреслити становище іменників у системі словоскладання. Зрозуміло, що завдяки широкій функціональності іменники можуть поєднуватися і з іншими частинами мови, утворюючи нові слова, скорочені слова, позначення чогось або когось, а також визначаючи ступінь чи рівень явищ чи людей. Особливо продуктивними методами словотвору виявилися словоскладання та суфіксація, але на відміну від суфіксації словоскладання залишається непродуктивним на сучасному етапі. Крім того, необхідно ще раз підкреслити, що багато в цьому способі словотвору залежить від того, яка словесна одиниця займатиме перше місце, а яка – друге. І, безумовно, велике значення мають елементи, що з'єднують, які у свою чергу також відіграють значну роль у словотворі.

Ускладнення взаємовідносин між людьми та життєвих ситуацій викликає появу інтегрованих понять, які слугують найбільш точною передачею об'ємних змістів. Передача об'ємних змістів здійснюється через складні слова. Слова-композиції широко використовуються, зокрема, в німецькомовній пресі і виконують номінаційну, характеризуючу та експресивну функції [47, с. 92].

Мова преси розвивається та змінюється, формуючи сферу активного функціонування мови, де забезпечуються сприятливі умови для сучасного словотвору та слововживання. Мова ЗМІ – це «мова фактів» [70, С. 143], де найпродуктивнішою моделлю утворення слів є написання складного іменника через дефіс, наприклад, *Pleite-Konzern* ‘банкрутство підприємства’, *Geordnete-Rückkehr-Gesetz* ‘закон що стосується осіб, яким відмовлено у наданні притулку’, *Gute-Kita-Gesetz* ‘закон про покращення якості дошкільних закладів’, *Donut-Effekt* ‘факт розростання житлових районів на околиці, а не в центрі міста’.

Л. Бауер [63] виділяє абсолютну та градуальну продуктивність у словотворі; перший тип продуктивності більш частотний, ніж другий. Менш

частотні моделі словотвору можуть бути обмежені фонологічними, морфологічними та семантичними параметрами.

На думку Б. Шлюкер [85, s. 2] висока продуктивність словотвору в німецькій мові характерна для номінативних та ад'єктивних композитів *brexitmüde* 'втомлений від брекзиту', *denkfaul* 'той, що не бажає подумати', спірним є питання про наявність у німецькій мові вербальних композитів. Дієслова *krankschreiben* видати лікарняний лист, *herunterwirtschaften* 'привести в непридатність' Б. Шлюкер розглядає як синтаксичні конструкції, а не як приклади словоскладання, оскільки вони містять елементи, що відокремлюються [85, s. 11].

П. Ернст відносить подібні лексичні одиниці до групи вербальних композитів [72]. Вербальні композити як модель словотвору не є частотною в німецькій мові, їх диференціація полягає лише за частковою належністю першого компонента (*brandmarken* 'марка', *sich kurzschließen* 'коротке замикання', *ruhenlassen* 'призупиняти').

У німецькій пресі субстантивні композити, де перший компонент одноморфемний прикметник, менш продуктивні (*Linkspartei* 'ліва партія', *Direktflug* 'прямий переліт') у порівнянні з композитами, у яких перший компонент іменник, така модель не має жодних обмежень *Rüstungsverkauf* 'продаж озброєння', *Existenzminimum* 'прожитковий мінімум', *Twitter-Tiraden* 'слововилив у Твіттері'). На цей факт вказують багато авторів. Так, наприклад, Е. Доналіс пише, що композити з іменників морфологічно та семантично найбагатші на варіації словотвірного продукту німецької мови [65, s. 27].

Хоча словоскладання є об'єднанням двох і більше коренів або вільних морфем, багато лінгвістів до складових композитів відносять кореневі морфеми, конфікси, а також цифри та поодинокі літери: *CO2-Ausstoß* 'вихлоп вуглекислого газу', *E-Auto-Fabrik* 'виробництво електромобілів' [71, s. 24]. Конфікси – це словотвірні запозичені елементи, які займають проміжне положення між вільними морфемами та афіксами (наприклад, *bio-*, *polit-*, -

therm, bio-, turbo-, öko-: Bio-Supermarkt ‘органічний супермаркет’, *Öko-Kinderkleidung* ‘екологічний дитячий одяг’ тощо.

Добре розвинена система словоскладання німецькою мовою забезпечила наявність докладної диференціації видів композит. Виділяють такі види композитів у німецькій мові: детермінативні композити (*Determinativ Komposita*), посесивні композити (*Possesivkomposita*), сполучні чи копулативні (*Kopulativkomposita*), редуплікативні (*Reduplikativkomposita*) та пояснювальні (*verdeutlichende Komposita*).

Посесивні композити або бахувріхи (*Possesivkomposita oder Bahivrihi*) – це група композитів, яка називає людей, тварин, рідше рослини. Основний елемент цих складних слів не називає самого референта, а лише побічно на нього вказує: *Gelbweste* ‘люди, які одягнувши жовтий жилет, ідентифікують себе як протестуючі, як учасники демонстрації’, *Autogipfel* ‘автосаміт’, *Blauhelm* ‘представник миротворчих сил ООН’. В основі посесивних композитів лежить метонімічне перенесення. Якщо не брати до уваги метонімічне перенесення, за іншими параметрами ці композити виявляють ті ж характеристики, що й детермінативні композити, а саме: їх структура бінарна та правий компонент є головним. Виходячи з цих характеристик, деякі вчені [73, s. 46] розглядають їх як підгрупу детермінативних композитів зі специфічною семантикою. На відміну від детермінативних композитів значення таких складних іменників не виводиться із суми значень складових компонентів цих слів. У мові преси слова цієї групи не є достатньо частотними.

Нечисленними та маловживаними в мові преси є такі три види словоскладання: сполучні композити або копулативні (де можлива перестановка компонентів): *Gelcreme* ‘гель-крем’, *deutschamerikanisch* ‘німець-американець’, *Trainer-Spieler* ‘тренер-гравець’, *Opferzeuge* ‘свідок, що постраждав; редуплікативні (зі смисловим повтором компонентів): *Mischmasch* ‘суміш’, *Wirrwarr* ‘плутанина’, *Kuddelmuddel* ‘хаос’, *Tingeltangel* ‘низькопробна музика’ та пояснювальні *Einzelindividuum* ‘одинокий індивід’, *Briekäse* ‘брі’. В окремій групі представлені складні слова (*Zusammenbildungen*), утворені за

одночасного використання словоскладання та деривації (*Vielweiberei* ‘багатоженство’), а також складно-синтаксичні слова, їх найменування різняться в залежності від автора.

У фразових композитах (*Phrasenkomposita*) ліві компоненти є цілими виразами або фрагментами речення. Фразові композити у німецькій пресі нерідко є стилістично маркованими одиницями, вони зустрічаються у повідомленнях преси, орієнтованих на висловлювання думки і оцінці подій, що відбуваються. Вони є okazіональними утвореннями.

Одна з функцій складних слів у пресі – це назва складних та ємних понять та фактів: *Austeritätsdiktat* ‘політика суворої економії’, *Europawahlkampf* ‘передвиборна кампанія в Європі’, *Klimanotstand* ‘глобальна зміна клімату’, *Massenvernichtungswaffe* ‘зброя масового ураження’, однак деякі композити використовуються не для називання певних фактів, а для реферування та оцінки конкретних подій, у яких беруть участь відомі персони.

Schäubles Voodoo-Ökonomie hatte ihr Rendezvous mit der Realität [79] ‘вуду-економія Шойбле зустрілася з реальністю’. Ця лексична одиниця *Voodoo-Ökonomie* критикує політику суворої економії Шойбле під час виконання обов'язків міністра фінансів ФРН. *Voodoo-Ökonomie* є okazіональним утворенням та в контексті повідомлення виконує експресивно-оціночну функцію [47, с. 93].

Іншим прикладом може слугувати повідомлення у пресі щодо саміту держав НАТО, що мало своїм наслідком утворення нових складних okazіональних іменників (*NATO-Fan*, *Hirntod-Diagnose*), які відображають оціночне ставлення Д. Трампа та Е. Макрона до НАТО. *Trump plötzlich NATO-"Fan"* [81] ‘Трамп зненацька став фанатом НАТО’. Е. Макрон у свою чергу описав стан справ НАТО як стан діагнозу «смерті мозку»: *Mit Blick auf seine "Hirntod"-Diagnose sagte Macron: "Meine Äußerungen haben Reaktionen hervorgerufen. Aber ich stehe dazu"* [81] ‘щодо свого висловлювання «смерть мозку» Макрон сказав: «Мої зауваження викликали реакцію».

Подані приклади ще раз доводять, що складні іменники можуть бути okazіональними утвореннями як результат авторської словотворчості з яскравим вираженням емоційно-експресивним забарвленням, що демонструє величезний потенціал словотвірної системи німецької мови.

Беручи до уваги системи словотвору загалом, зазначимо, що в німецькій мові основну роль у словотворі виконує словоскладання, яке і досі залишається продуктивним способом утворення слів нині. У XIX і XX ст. переважала двочленна модель, продуктивність тричленної моделі зростає від поодиноких випадків утворення до регулярних. Збільшується кількість чотириморфемних утворень. Найбільшого поширення композити зазнають в новинах, спеціалізованих текстах.

Найбільш актуальну та інновативну частину словникового складу сучасної німецької мови складають неологізми. Вони опосередковано відбивають інтереси, що панують у суспільстві, є виразом духу часу. Поява великої кількості нових слів у сучасній німецькій мові була викликана насамперед геополітичними змінами в Європі: спочатку – об'єднанням Німеччини та пов'язаними з цим подіями (*die Osterweiterung* ‘експансія на схід’, *der Solidaritätszuschlag* ‘надбавка за солідарність’, *die Ostalgie* ‘остальгія’), потім – інтеграцією в Європу (*das Euroland* ‘Єврозона’, *das Eurogeld* ‘єврогроші’, *Teuro* ‘тойро’ – неологізм, що містить в собі Euro і teuer), війною на Балканах (*der Kosovo-Krieg* ‘Косовська війна’, *der Kollateralschaden* ‘побічний збиток’), підвищенням активності терористичних організацій (*der Anti-Terror-Krieg* ‘війна з терором’, *die Milzbrandattacke* ‘напад сибірки’, *der Schläfer* ‘сплячий’).

Події у внутрішньополітичному житті Німеччини також дали імпульс для утворення цілої низки нових слів: позначень нових законопроектів, політичних програм, проектів реформ; економічних реалій (*Die Öko-Steuer* ‘екоподаток’, *das Sparpaket* ‘ощадний пакет’). Технічний прогрес, досягнення науки, поява нових продуктів матеріальної діяльності людини відобразилися у відповідні лексичні інновації, наприклад: *der Stammzellenimport* ‘пересадка стовбурових

клітин', *die Organspende* 'донорство органів' тощо. Поповнення словникового складу сучасної німецької мови неологізмами відбувається за рахунок дії різноманітних лінгвістичних факторів, але найпродуктивнішим є словоскладання [20, с. 133].

Словоскладання у німецькій мові багатогранне, багатоаспектне та дуже складне явище. З одного боку, воно часто переплітається з афіксацією, з іншими засобами словотвору, з іншого боку, воно межує із синтаксисом, оскільки у німецькій мові між компонентами складного слова часто виникають такі відносини, що повторюють синтаксичні зв'язки між словами. Синтаксичний характер складних іменників проявляється, зокрема, у легкості та простоті утворення їх у процесі вимови для висловлювання найрізноманітніших смислових відносин, до того ж характер цих відносин формально не виражається і може бути зрозумілим з семантики безпосередніх складових, тобто компонентів складних іменників, інакше кажучи, їх внутрішнього контексту, наприклад: *Sommertag* 'літній день', *Abreisetag* 'день виїзду', *Reisevorbereitungen* 'підготовка до подорожі'.

Значна частина словникового складу німецької мови — складні слова. Особливо продуктивно словоскладання як спосіб освіти іменників. Німецьке складне іменник відрізняється великою різноманітністю свого морфологічного складу. Слово-визначник може виражатися основою, що співвідноситься з різними частинами мови: іменником, прикметником, дієсловом, чисельним. У німецькій мові є складні слова, у яких перший компонент представлений дієслівною основою. Наприклад, такі німецькі іменники, як *die Bewegungskraft* 'рушійна сила', *das Tragbett* 'переносне ліжко', *die Nähmaschine* 'швейна машина'. Складні слова в німецькій мові не зникають і за наявності варіативності, наприклад, *goldene Uhr = Golduhr* 'золотий годинник'.

Можливість поєднання різних основ у складному слові німецької мови безмежна тією ж мірою, якою є безмежна різноманітність комбінацій слів у синтаксичних словосполученнях. Граматисти вважають, що теоретично формальна можливість утворення складного слова в німецькій мові

необмежена. Але все ж існують деякі обмеження в семантичному плані, наприклад: *das Brigittenlächeln* ‘посмішка як у Бригіти’; *das Gefangenauto* ‘машина, в якій везли полонених’. Без контексту сенс наведених слів незрозумілий. Таким чином, семантичні обмеження виявляються в тому, що у багатьох випадках для семантизації складного іменника необхідний зовнішній контекст [20, с. 134].

В німецькій мові широко представлені складні прикметники, що виражають відносини порівняння або посилення, наприклад, *kreideweiß* ‘білий як крейда’, *bleißschwer* ‘важкий як свинець’, *todunglücklich* ‘смертельно-нещасний’ та інші.

Префіксація як і словоскладання, є дуже давнім, але продуктивним способом словотвору. Сутність цього словотвірного процесу полягає в тому, що кореню слова передуює, приєднуючись до нього, словотвірна морфема, що змінює лексичне значення слова, але в більшості випадків не впливає на належність його до того або іншого граматичного класу, до того ж граматичні форми слова не зазнають змін. Іменник зберігає свій граматичний рід і тип відмінювання, а дієслово – тип відмінювання. Префіксація відрзняється від словоскладання тим, що першою частиною слова є морфема, яка не виступає як самостійна лексична одиниця, хоча й має певну значимість.

1.1.3 Класифікації складних слів у німецькій мові

Класифікація складних слів в німецькій мові може бути ускладнена, зокрема, наступними факторами: відмінні стилістичні, структурні та семантичні особливості складних слів, багатоманітність їх типів в мові. Німецькими германістами було виокремлено різні типи класифікацій, що ґрунтуються на різних критеріях. Так, наприклад, у своїй книзі «Лексикологія німецької мови» А. Ф. Ленкова та А. М. Іскоз звертають увагу на два різні принципи, що, відповідно, і зумовлюють два типи складних слів:

- 1) Семантико-синтаксичний принцип;
- 2) Морфологічний принцип.

Семантико-синтаксична класифікація композитів в німецькій мові дозволяє виокремити наступні їх чотири типи: означальні складні слова, сурядні складні слова, зрощення, словозсув.

Так, означальні складні слова вирізняються атрибутивним зв'язком, який існує між компонентами складного іменника. У цьому випадку перший компонент визначає другий. Другим компонентом є основне слово, що і характеризує характер граматичних категорій і форм слова; його належність до того чи іншого класу слів. Підкреслимо, що значимими є обидва композита. До прикладу, *die Eisenbahn* 'залізниця'. Також існують складні слова, що містять у собі головне та означальне слово, проте одна з цих частин є складним словом. До прикладу, *der Hauptbahnhof* 'головний залізничний вокзал'. До підвидів означальних складних слів відносять також згаданий раніше бахувріхі. В таких складних словах перший компонент визначає другий. Бахувріхі позначає референта, вказує на певну якість чи характеристику, якою володіє референт (наприклад, *das Nashorn* 'носоріг') [3, с. 131]. При здійсненні перекладу означальних складних слів атрибутивні зв'язки не втрачаються, але зв'язок між компонентами може зазнавати змін.

До складу сурядних складних слів входять два граматично рівноправних компоненти (тобто обидва компоненти належать до одного граматичного класу), що між собою пов'язані. І перший, і другий компоненти слова мають своє власне значення, однак значення цілого слова в результаті буде виражати певне нове поняття (наприклад, *der Strichpunkt* – 'крапка з комою'). При здійсненні перекладу сурядні відношення не передаються.

Наслідком взаємодії двох словотворчих процесів є зрощення. Такими словотворчими процесами можуть виступати словоскладання і субстантивація чи суфіксація і словоскладання. Особливість цього процесу полягає в наступному: здійснюється перетворення словосполучення в неподільну словотворчу основу. Форма словосполучення при цьому не змінюється. До прикладу, *die Gesetzgebung* – 'законодавство' [3, с. 79]. При здійсненні перекладу всі властивості таких складних іменників можуть збігатися.

Специфічний тип складних слів в німецькій мові утворює словозсув. Такі слова утворились внаслідок злиття кількох слів чи цілого (невеликого) речення в одній одиниці. Наприклад, *das Zugrundegehen* – ‘загибель’; утворилось з *zu Grunde gehen*. Такі складні слова не складні для розуміння, а їхні компоненти зберігають своє самостійне значення. При перекладі лексичні відношення передаються достатньою мірою.

Стосовно морфологічного критерію, що використовується при класифікації складних слів, то А.М. Іскоз і А.Ф. Ленкова вважають, що складні слова можуть відноситись до будь-якого класу слів [76]. Приналежність складних слів до певного класу визначається останнім складником, що відтворює граматичні особливості всього складного слова. Другим (останнім) складником завжди буде іменник, а перший компонент може належати до будь-якої частина мови.

Так, складний іменник може утворювати наступні морфологічні структури:

- іменник + іменник: *der Hochzeitstag* ‘день весілля’, *die Menschenkraft* ‘людська сила’;
- основа дієслова + іменник: *der Schreibtisch* ‘письмовий стіл’, *das Speisezimmer* ‘їдальня кімната’;
- прикметник + іменник: *der Rotwein* ‘червоне вино’, *das Schwarzbrot* ‘чорний хліб’;
- займенник + іменник: *die Ichform* ‘форма викладу від першої особи’;
- числівник + іменник: *das Dreigespann* ‘тріо’;
- прийменник + іменник: *der Mitschüler* шкільний товариш.

Складний прикметник може утворювати наступні морфологічні структури:

- прикметник + прикметник: *kaltweiss* ‘холодний білий’, *hellbla* ‘світло-синій’;
- основа дієслова + прикметник: *glanzebdschwarz* ‘глянцевий чорний’, *siegehess* ‘облога’;

- іменник + прикметник: *schneeweiss* ‘білосніжка’, *blutrot* ‘криваво-червоний’;

- займенник + прикметник: *selbstgefallig* ‘самозакоханий’;

- числівник + прикметник: *dreistockig* ‘триповерховий’;

- прийменник + прикметник: *überglücklich* ‘дуже щасливий’.

Складне дієслово може утворювати наступні морфологічні структури:

- дієслово + дієслово: *kennenlernen* ‘знайомитися’, *stehenbleiben* ‘зупинятися’;

- іменник + дієслово: *stattfinden* ‘траплятися’;

- числівник + дієслово: *vierteilen* ‘четвертувати’;

- прикметник + дієслово: *stillstehen* ‘припинити рух’;

- прислівник + дієслово: *fortfahren* ‘вирушати’.

М.Д. Степанова і Ф. Фляйшер у своїй роботі «Теоретичні основи словотворення німецької мови» [55] також здійснили спробу типологізувати композити в німецькій мові. Дослідники виділяють дві групи композитів: означальні та копулятивні композити.

До складу копулятивних композитів належать два складники, що належать до однієї і тієї ж частини мови і є пов’язаними між собою. Обидва компоненти мають своє власне лексичне значення, проте вони однаковою мірою формують значення словотворчої конструкції.

До складу означальних композитів належать два композити, які знаходяться між собою у відносинах підпорядкування. Це означає, що предмет, виражений “основним словом” є «визначником». Перший складник композиту може належати до будь-якого граматичного класу слів, а другий (останній) – завжди буде іменником [55].

В лексичному аспекті вагомими є і перший, і другий компоненти слова, оскільки значення складників тотожне лексичному значенню відповідних слів, тобто зі значенням компонентів в їх самотійному вживанні. Проте дуже часто все слово в цілому або певний компонент слова зазнає значного

переосмислення. До прикладу: *der Löwenzahn* ‘кульбаба’, *der Augapfel* ‘очне яблуко’ тощо.

До специфічних випадків визначальних композитів належать:

- уточнюючі композити;
- “присвійні композити”;
- еліптована форма композитів.

Поверхнева структура уточнюючих композитів нагадує визначальні композити, однак семантично вони побудовані по-іншому. Один зі складників володіє лише частковою вторинною мотивацією при відсутності семантичної модифікації або синтаксичної транспозиції. Наприклад, *der Eichbaum* – ‘дуб’.

На відміну від уточнюючих композитів, “присвійні композити” за своєю структурою належать до визначальних композитів. Їх специфічність зумовлена об’єктом, який є точкою відліку; безпосередньо другий компонент таким не є.

Еліптована форма композитів – це такі означальні композити, семантичне відношення між якими може бути розрите лише шляхом застосування ланки-посередника. Як правило, такі композити мають форму іменник + іменник.

Складні іменники переважно класифікуються лінгвістами чином за такими критеріями: за структурно-генетичним принципом, за частиномовною приналежністю, за кількістю компонентів та за типом синтаксико-семантичного зв’язку між компонентами [1, с. 93].

У класифікації за структурно-генетичним типом розрізняють три класи складних іменників – повноскладні та неповноскладні сполучення, а також суміщення [34].

1) Повноскладні сполучення – це іменники складного характеру, перший компонент яких представлений основою слова, напр.: *das Erdbeben* ‘землетрус’, *das Gusseisen* ‘чугун’, *das Leichtmetall* ‘алюмінієвий сплав’, *das Leichtwasser* ‘легка вода, звичайна вода’

2) Неповноскладні сполучення – це іменники, у яких основи пов’язані з’єднувальним елементом, напр.: *das Wörterbuch* ‘словник’, *das Tageslicht* ‘денне світло’, *der Frauentag* ‘жіночий день’.

3) Суміщення відрізняються від двох попередніх класів тим, що компоненти суміщень оформлені так само, як члени словосполучення, згідно з існуючими морфолого-синтаксичними нормами мови. Вони мають єдину словотвірну основу й об'єднані одним загальним наголосом, наприклад: *das Vergißmeinnicht* ‘незабудка’, *das Stelldichein* ‘побачення’ [1, с. 93].

Варто виокремити такий структурний тип композитів, як зрощення, що виражають сурядний зв'язок різних слів, а не елементів слова. При цьому загальний компонент один раз випущений, але може бути легко відтворений [43, с. 153]. За Б. О. Абрамовим стягнення (суміщення) зрощення поділяють на: постпозиційні: *Bob- und Schlittenverband* ‘союз з бобслею та санного спорту’, *Lauf- und Aufbautraining* ‘бігове та спеціалізоване тренування’; репозиційні: *Football-Trainer und Taktiker* ‘футбольний тренер і тактик’, *Volleyball-Klub und Nationalmannschaft* ‘волейбольний клуб та національна збірна’ [50, с. 242].

За частиномовною належністю компонентів структура німецьких складних слів доволі різноманітна. Одним із найпоширеніших є складання таких частин мови: іменник+іменник, напр.: *Immobilienmakler* – *Immobilien* + *Makler* ‘агент з нерухомості’; прикметник + іменник напр.: *Hartschaum* – *Hart* + *Schaum* ‘твердий пінопласт’; дієслово + іменник напр.: *Bezahlterminal* – *bezahlt* + *Terminal* ‘платіжний термінал’). При цьому, як вказує Б. Абрамов, терміні-композити можуть утворюватися не лише складанням іменника з іменником, прикметником, дієсловом, але й з числівником, прислівником та іншими службовими частинами мови [1, с. 93].

У сучасній німецькій художній літературі найчастіше використовуються такі моделі словоскладання: «іменник + прикметник», напр.: *traum schön* ‘казково красивий’, *funktionsbereit* ‘налаштований, готовий до використання’; «прикметник + прикметник», напр.: *grobflorig* ‘з жорсткого ворсу’, *dunkelblau* ‘темно-синій’; «прикметник + іменник», напр.: *die Großstadt* ‘велике місто’, *der Schlaupopf* ‘хитрун’. У випадку складання іменника з іменником головне лексичне і граматичне значення належить останньому, а перше лише конкретизує останнє. При складанні іменника й дієслова останнє найчастіше

постає у вигляді чистого кореня. Натомість, при складанні іменника з прислівником останній набуває характеру префікса [64].

Основним словом складного іменника може бути лише іменник. Як означальне слово виступають різні частини мови [73, с. 95]:

а) іменник в однині та множині, напр.: *die Wörter* + *das Buch* – *das Wörterbuch* ‘словник’; *die Liebe* + *der Brief* – *der Liebesbrief* ‘лист-зізнання у коханні’;

б) дієслово (його корінь чи основа), напр.: *schreiben* ‘писати’ + *der Tisch* ‘стіл’ – *der Schreibtisch* ‘письмовий стіл’; *lesen* ‘читати’ + *der Saal* ‘зала’ – *der Lesesaal* ‘читальна зала’;

в) прикметник чи прислівник у короткій формі, напр.: *neu* ‘новий’ + *der Bau* ‘будівництво’ – *der Neubau* ‘новобудова’; *groß* ‘великий’ + *die Mutter* ‘мати’ – *die Großmutter* ‘бабуся’;

г) прийменник, напр.: *neben* ‘біля’ + *die Straße* ‘вулиця’ – *die Nebenstraße* ‘сусідня вулиця’; *über* ‘над’ + *die Decke* ‘ковдра’ – *die Überdecke* ‘покривало’.

За належністю складників двоскладових іменників до певної частини мови В. С. Вашунін деталізував попередню класифікацію і, в свою чергу, виокремив такі їх типи:

1. Іменник + іменник, напр.: *der Konter-Pass* ‘пас на протихід’, *der Kaderathlet* ‘учасник основного складу команди’, *der Hobbygolfer* ‘людина, хобі якої – грати в гольф’, *die Vertragsdauer* ‘термін дії договору’, *der Weltsport* ‘світовий спорт’, *der Turniertag* ‘день турніру’, *das Abendduell* ‘вечірня бійка’;

1.1. Іменник + віддієслівний іменник, напр.: *die Kandidatenausscheidung* ‘видалення кандидата’, *die Blutbehandlung* ‘лікування крові’, *der Spielforscher* ‘експерт, що досліджує гру’, *der Turnieraussrichter* ‘арбітр турніру’, *der Ball-Schlepper* ‘гравець, що затримує м’яч’, *die Annahme* ‘прийняття м’яча’, *der Ball-Torschuss* ‘удар м’ячем по воротах’, *der Weitspringer* ‘легкоатлет, що спеціалізується на стрибках в довжину’;

1.2. Віддієслівний іменник + іменник, напр.: *der Verdrängungskampf* ‘боротьба за витіснення’, *das Nachholspiel* ‘гра у відборі’, *der Leih-Kandidat*

‘кандидат на звання легіонера’, *das Eröffnungsspiel* ‘матч відкриття’, *der Abstiegs-Rivale* ‘конкурент’, *der Abspielfehler* ‘помилка у пасуванні’, *die Wurfposition* ‘ударна позиція’, *das Rennpferd* ‘скакун’, *das Umschaltspiel* ‘цикл переходу, переключення’;

2. Прикметник + іменник, напр.: *der Gesamtsieg* ‘спільна перемога’, *der Engpass* ‘дефіцит’, *der Defensiv-Verbund* ‘комбінація захисників’, *der Freiraum* ‘вільний простір’, *die Kurzstrecke* ‘коротка дистанція’, *die Normalform* ‘нормальний стан, форма’, *das Schwergewicht* ‘тяжка вага’, *der Mittelplatz* ‘місце в середині’, *die Sieglos-Serie* ‘серія без перемог’;

2.1. Прикметник + віддієслівний іменник, напр.: *die Hochspringerin* ‘легкоатлетка, що спеціалізується на стрибках у висоту’, *der Volltreffer* ‘точний удар’, *der Totalverlust* ‘втрата’, *die Defensiv-Leistung* ‘досягнення захисту’, *der Spätstarter* ‘спортсмен, який пізно прийшов у спорт’;

3. Прислівник + іменник / віддієслівний іменник, напр.: *das Zusammenspiel* ‘спільна гра’, *der Aufwärtstrend* ‘тенденція до зростання’, *der Wiederanpfiff* ‘свисток про початок нового тайму’, *der Innenverteidiger* ‘центральний захисник’, *der Minuspunkt* ‘втрачений бал’, *die Extrarunde* ‘овертайм’;

4. Числівник + іменник / віддієслівний іменник, напр.: *der Zweikampf* ‘двоборство’, *das Viertelfinale* ‘чверть-фінал’, *die Nullnummer* ‘нічия’, *der Elfmeter* ‘пенальті’;

5. Прийменник + іменник, напр.: *der Gegenspieler* ‘гравець команди-суперника’, *die Zwischenzeit* ‘перерва’, *das Zwischenstadium* ‘проміжна стадія’, *der Gegentreffer* ‘захисник’.

6. Частка / займенник + іменник, напр.: *der Nicht-Abstieg* ‘виліт до нижчої ліги’ [78, с. 97].

Особливим структурним типом багатокomпонентних іменників є okazіональні складні утворення (наприклад, *der Blaubart* ‘Синя Борода, жінковбивець’), перші БС яких є застиглими словосполученнями чи навіть цілими реченнями, а головний їх компонент – іменник [36, с. 13]. Такі слова

мають різні назви у сучасній лінгвістиці: складні іменники з групою слів у якості першого безпосереднього складника, лексикалізовані синтаксичні структури, конверсія слів чи речення. Вдалою є назва «складні іменники синтаксичного типу» [39, с. 73], адже вона передає специфіку аналізованих одиниць – багатокомпонентних одиниць, сформованих в результаті стягнення синтаксично зв'язаних між собою слів для опису конкретного предмета, явища тощо, для якого в мові ще немає назви. Такі утворення практично завжди експресивні й виражають певні емоції автора [40]. Складні іменники синтаксичного типу утворюють для зручності: вони дозволяють вживати в препозиціях до означуваних слів поширені синтаксичні конструкції атрибутивного типу.

За кількістю компонентів (самостійних одиниць, із яких складається композит) вирізняють дво- і багатокомпонентні композити як результат процесу словоскладання. Утім, зазвичай структура складного слова бінарна [66]. Відповідно до структури, складні іменники поділяються на окремі групи за кількістю їхніх безпосередніх складників. Відповідно до кількості компонентів, з яких утворені складні економічні терміни, їх можна поділити на 4 групи:

- двокомпонентні одиниці – 140 одиниць (70%);
- трикомпонентні одиниці – 51 одиниця (25,5%);
- чотирикомпонентні одиниці – 8 одиниць (4%);
- п'ятикомпонентні одиниці – 1 одиниця (0,5%).

За характером граматичних зв'язків між компонентами складні слова поділяють на три ключові групи: атрибутивні – складні слова з підрядним зв'язком між компонентами; копулятивні – з сурядним зв'язком; атрибутивно-копулятивні – з підрядно-сурядним. У формуванні економічної теорії найпродуктивнішою є перша група: тут перший компонент визначає другий, тобто семантичні відношення між компонентами об'єднані однією спільною ознакою: перший (слово-означення) конкретизує значення другого компонента (слова-означуваного), напр.: *der Inlandsmarkt* 'внутрішній ринок', *die*

Grundarbeit ‘основна робота’. Компоненти другої групи є рівноправними у формуванні значення композита. Втім, такі терміни не є розповсюдженими в економічній термінології. Складні слова, які належать до третьої групи, властиві лише для три- і більше компонентних термінів. Приклад: *die Halbfertigfabrikate* ‘напівфабрикати’ [33, с. 94-95].

Можливість утворення нових складних іменників у німецькій термінології велика, однак вона регламентується семантико-синтаксичними відношеннями між компонентами. Зі врахуванням цих відношень усі новостворені складні терміни поділяються на означальні, копулятивні та визначально-копулятивні. При складних визначальних термінах семантичні відношення між їх компонентами об’єднані однією загальною рисою: перший компонент уточнює, конкретизує значення другого. При цьому шляхи конкретизації можуть бути різноманітними, напр.: *Klinkenrad-Rad einer Klink* ‘храпове колесо’. На відміну від означальних складних термінів, у копулятивних встановлюється творчий зв’язок між компонентами, наприклад: *Hammerpresse* ‘прес-молот’; *Ritzenwelle* ‘вал-шестерня’. Компоненти цього терміну вступають у синтаксично рівноправні відношення, наприклад: *Radial – Rillen – Kugel, Gummi – Metall – Element*. У німецькій термінології є термінологічні сполучення з прикметником, який виконує роль атрибута: *starre Bewegung* ‘жорстке з’єднання’; *freie Scheibe* ‘диск наскрізного проходу’ [24, с. 66].

Дослідники пропонують також класифікувати складні слова за наявністю чи відсутністю з’єднувального елемента. При цьому слова, які об’єднуються, можуть, в свою чергу, бути складними словами, наприклад: *die Hochschulbildung* ‘вища освіта’. Складнішу морфологічну структуру мають слова з так званими сполучними елементами (*der Pumpenantrieb* ‘електропривод насоса’, *die Volkswirtschaft* ‘національна економіка’, *die Pferdebahn* ‘конка’). Об’єднання слів або основ у нову лексичну одиницю відбувається без сполучних елементів у моделях «прикметник + іменник», «числівник + іменник», «прикметник + прикметник». Натомість, у моделях

«іменник + іменник» можуть бути використані такі сполучні елементи, як : -s-
напр.: *das Rentenversicherungspauschale* ‘пенсійне забезпечення за єдиним тарифом’, *der Verwaltungsrat* ‘адміністративна рада’

-n- напр.: *das Privatkundengeschäft* ‘обслуговування фізичних осіб’,
die Kreditkartenabrechnung ‘баланс кредитної картки’

-er- напр.: *die Arbeitgeberattraktivität* ‘привабливість роботодавця’

-es- напр.: *die Gesetzesinitiative* ‘законодавча ініціатива’ [34, с. 201].

В попередньому розділі було згадане таке поняття, як запозичення. Вчені виділяють кілька видів запозичень відповідно до їхньої форми. Запозичення кожного виду впливає на словоскладання, тому доцільно коротко їх представити.

М.Д. Степанова та І.І. Чернишова виділяють два типи запозичень, які у свою чергу поділяються на більш дрібні види:

1. пряме, безпосереднє запозичення (*Fremdwortübernahme*) – слово мови-донора, що входить у мову-реципієнт з мінімальними змінами (*Datscha*, *Bodybuilding*, *Kung-Fu-Training*);

2. ускладнене запозичення (*Lehnprägung*) – відтворення змістовної сторони слова з мови-донора за допомогою засобів мовного реципієнта:

2.1. калькування (*Lehnübersetzung*) – морфемний переклад слова мови донора (*Wolkenkratzer* <eng. *skyscraper*, *Held der Arbeit* < rus. *герой праці*);

2.2. часткове калькування (*Lehnübertragung*) – вільний переклад морфем слова з мови-донора (*Vaterland* <lat. *patria*, *drahten* <eng. *wire*);

2.3. перенесення (*Lehnbedeutung*) – отримання словом мови-реципієнта нового значення під впливом мови-донора (*Fall* = *Kasus* <lat. *casus*, lat. *cadere*) [56, с. 315-316].

Німецька мова через географічне розташування країни по-справжньому ніколи не була ізольована і вбирала різні нововведення, а разом з ними і нові лексеми. Дослідники сьогодні говорять про вагоме місце запозичення слів з англійської мови в німецьку.

Модель "німецький префікс + запозичена основа" не так поширена в німецькій мові, як випадки з'єднання запозиченої основи з німецькими напівпрефіксами. Ці елементи, які в німецькій лексикології отримали назву дієслівних частинок (*Verbpartikeln*), займають перехідне становище у морфології і частково схожі з конфіксами. Більшість з них втратили взаємозв'язок із тими лексемами, з яких вони колись походили, і тепер не сприймаються як елементи складного слова. При цьому про їх повне перетворенні на пов'язані морфеми говорити ще зарано, оскільки їхня семантика ще надто прозора для носіїв мови [23, с. 157].

Функція дієслівних напівпрефіксів аналогічна семантичній функції префіксів. Як і префікси, напівпрефікси можуть володіти кількома значеннями, хоча при гібридному словотворі вони тяжіють до реалізації лише найбільш очевидного значення, що відповідає тому чи іншому прийменнику. Наприклад, враховуючи, що напівпрефікс *ab-* містить 7 різних значень, реалізує він лише одне просторове значення, пов'язане з віддаленням, збільшенням відстані: *abmarschieren* 'марширувати', *abtransportieren* 'відвозити'. Найбільш повно свої значення розкривають частотні напівпрефікси німецької мови, а саме: *auf-*, *aus-*, *ein-*, *nach-*. Наприклад, напівпрефікс *-aus* належить до відповідного прийменника, що має значення спрямованості зсередини назовні, і може виявлятися, наприклад, в таких прикладах: *ausmanövrieren* 'перехитрити', *ausquartieren* 'евакуюватися', де *aus-* з'єднується з дієсловами руху. Найчастіше напівпрефікс *aus-* реалізує значення завершеності дії, наприклад, *ausbalancieren* 'балансувати', *ausdiskutieren* 'обговорювати', *ausprobieren* 'намагатися', *aussortieren* 'розбиратися'. З цим значенням частково пов'язане інше значення цього напівпрефіксу – оснащення та покриття будь-чим, наприклад, *ausbetonieren* 'бетонувати', *ausfitten* 'здійснювати монтаж', *auszementieren* 'цементувати' [22, с. 176].

Сьогодні можна вже стверджувати, що напівпрефікс *aus-* використовується для калькування англійських фразових дієслів з часткою *out*, наприклад, *ausknocken* (to knock out), *auschecken* (to check out), *ausloggen* (to log

out), *aussourcen* (to source out). У перерахованих запозичених дієсловах напівпрефікс реалізує значення видалення, як і прийменник, що його утворив. Таке розкладання іноземної лексеми на морфеми та часткове калькування можливе завдяки тому, що багато німців володіють англійською мовою, і що елементи *aus* та *out* мають синонімічні значення. Наведемо ще одне дієслово, утворене в німецькій мові за схожою моделлю – *auspowern* ‘витрачати енергію’. Однак його значення відповідає не значенню англійського дієслова *to outpower* ‘бути сильнішими когось’, а виразу *to be out of power*. Таким чином, дієслово *auspowern* виникає не як калька, а як самостійна німецька дієслово, утворене із запозичених словотвірних елементів за правилами німецької мови.

Ймовірно, уявлення носіїв німецької мови про розподіл англійських слів призводить до розщеплення в німецькій мові лексем *downloaden*, *uploaden*, *outsourcen* на префікс / напівпрефікс та основу. Матеріали сучасних німецькомовних ЗМІ свідчать про різні тенденції до вживання цих дієслів, проте у випадку з лексемами *downloaden* і *uploaden* можна говорити про тяжіння до відділення початкового елемента у формі другого причастя [22, с. с. 177].

Форма першої особи однини коливається у написанні: *Ich downloade Musik* / *Ich loade Musik down*, *Ich uploade meine Fotos*. Постає питання, до якого виду морфем відносити елементи *down-*, *up-* і *out-*. З одного боку, ці словотвірні елементи зберегли значення тих лексем, від яких вони утворились в німецькій мові, вони не вживаються у німецькій мові у переносному значенні. Крім того, носії мови, хоч і вагаються при їх написанні, віддають перевагу роздільному написанню у другій формі дієприкметника. Іншими словами, дані словотвірні елементи мають риси, властиві напівпрефіксам, причому напівпрефіксам з просторовим значенням [69, s. 250]. Найчастіше гібридні дієслова утворюються від запозичених основ за допомогою напівпрефіксів, що мають значення напряду (*heranspazieren* підійти, *herausinterpretieren* інтерпретувати, *herbeiorganisieren* організувати) і утворенні від прислівників. Це саме та модель, за якою утворені дієслова *downloaden*, *uploaden*, *outsourcen* з тією лише

різницею, що замість німецького прислівника місця/напрямку у них використані аналогічні англійські елементи.

Таким чином, при вивченні дієслів *downloaden*, *uploaden*, *outsourcen* ми маємо справу з переходом від англійської словотворчої системи (прислівники зафіксувалися при дієсловах як післялогів) до словотвірної системи німецької мови, де прислівники пройшли шлях від самостійних лексем до префіксів та напівпрефіксів. Причому цей перехід можна спостерігати не в діяхронії, досліджуючи комплекс історичних джерел, які часто не зберігають живу мову носіїв, а в синхронії, тобто «тут і зараз».

Запозичені елементи в німецькій мові (або їх кальки) переосмислюються відповідно до того положення, яке вони займають у мові-донорі. При цьому навіть ті елементи, які входять до німецької мови як складова лексеми, сприймаються як відокремлювані. Це відбувається під впливом структури німецької мови в рамках якої існують омонімічні напівпрефікси та самостійні лексеми. Таким чином, становище префіксів *down-*, *up-* і *out-* як післялогів переосмислюється відповідно до структури німецької мови — вони перетворюються на напівпрефікси.

Всі іменники німецької мови за винятком тих, що вживаються лише у формі множини (*pluralia tantum*), розпадаються на три граматичні роди: чоловічий, середній та жіночий. Як і в українській мові, граматичний рід похідних іменників виражається в німецькій мовою різними способами афіксації (суфікси, префікси) та історичним чергуванням кореневих голосних (аблаут).

Так, всі без винятку іменники, утворені за допомогою суфіксів *-in*, *-heit*, *-ung*, *-schaft* — жіночого роду, наприклад, *die Lehrerin* ‘вчителька’, *die Schönheit* ‘красуня’, *die Bildung* ‘формування, виховання’, *die Malerei die Freundschaft* ‘малювання дружби’, всі іменники, утворені за допомогою суфіксів *-er*, *-ler*, *-ner*, *-ling* належать чоловічого роду, наприклад, *der Lehrer* ‘вчитель’, *der Künstler* ‘митець’, *der Redner* ‘оратор’, *der Feigling* ‘боягуз’; усі іменники,

утворені за допомогою суфіксів -chen, -lein – середнього роду, наприклад, *das Kätzchen* ‘кошеня’, *das Tischlein* ‘стілець’ [45, с. 168].

Іменники, утворені за допомогою префікса ge-, що має збірне значення наелжать до середнього роду, наприклад, *das Gemüse* ‘овочі’, *das Getreide* ‘зернові’, *das Gescherz* ‘жарт’, за винятком іменників, що позначають живі істоти, наприклад, *der (die) Gelehrte* ‘науковець’, *der Geleiter* ‘керівництво’. Більшість іменників, утворених від дієслівної основи шляхом чергування голосних кореня за аблаутом, мають чоловічий рід, наприклад, *der Gang* ‘ходіння’, *der Unterschied* ‘відмінність’, *der Schritt* ‘крок’.

Таким чином, граматичний рід оформляється за допомогою словотвірних суфіксів і префіксів іменників, а також історичних чергувань аблауту. Однак система суфіксів у сучасній німецькій мові розвинена не достатнім чином. Це пояснюється тим, що деякі складові слів наблизились до суфіксів і відіграють велику роль у поповненні словникового складу мови, будучи однією зі специфічних особливостей його словотвірної системи. У сучасній філологічній літературі вони отримали назву напівсуфіксів або суфіксальних словоелементів, наприклад, -mann, -frau, -kopf, -zeug, -werk [6, с. 24].

Число напівсуфіксів у сучасній німецькій мові зростає і вже перевищує кількість суфіксів іменників, виражаючи велику кількість значень та відтінків. Роль напівсуфіксів в оформленні та визначенні граматичного роду дедалі стає більш значимою.

Крім невеликої кількості словотвірних суфіксів, середній рід у німецькій мові виражається наявністю артикля середнього роду, продуктивного префікса ge-, субстантивацією різних частин мови та синтаксичним узгодженням [42, с. 56].

У німецькій мові є досить багато іменників середнього роду, що позначають живих істот: позначення людей і тварин у ранньому віці – *das Kind* ‘дитина’, *das Ferkel* ‘порося’, *das Kalb* ‘теля’; узагальнюючі назви осіб та тварин – *das Wesen* ‘сутність, натура’, *das Geschöpf* ‘істота’, *das Tier* ‘тварина’; іменники, утворені за допомогою суфіксів середнього роду – *das Mädchen*

‘дівчинка’, *das Kaninchen* ‘кролик’, *das Mädel* ‘дівчинка’; іменники, утворені за допомогою напівсуфіксів та словоскладання – *das Dreifache* ‘триразова величина’, *das Tigerpferd* ‘зебра’, і, нарешті, іменники на позначення живих істот середнього роду, такі як: *das Weib* ‘жінка’, *das Schaf* ‘вівця’, *das Schwein* ‘свиня’ [45, с. 169].

Словотворчі суфікси середнього роду мають різне походження. Більшість суфіксів, як споконвічних, так і запозичених, нині втратили продуктивність.

Непродуктивних споконвічних суфіксів досить багато: *-nis*, *-sal*, *-sel*, *-icht*, *-el*, *-en*, *-e*. Продуктивний суфікс *-nis* аж до 17 століття не належав чітко ні до жіночого, ні до середнього роду [38, с. 156]. Цей суфікс є багатозначним, приєднуючись до дієслівної основи, він утворює назви дій і результатів дій: *das Ergebnis* ‘результат’, *das Erfordernis* ‘вимога’; приєднуючись до основ прикметників, утворює іменники, що позначають властивості стану: *das Geheimnis* ‘секрет’, *das Wildnis* ‘дика природа’.

Приєднуючись до іменників, суфікс *-nis* майже не змінює їх значення: *das Bildnis* ‘портрет’, *das Schrecknis* ‘жах’. Суфікс *-sal* та його фонетичний варіант *-sel* непродуктивні, вони зустрічаються у похідних від дієслівних основ: *das Irrsal* ‘омана’, *das Schicksal* ‘доля’, *das Labsal* ‘втіха’ (слід назвати виняток: до чоловічого роду належать *der Stöpsel* ‘пробка’). Суфікс *-icht*, що надає іменнику значення збірності, зустрічається лише в небагатьох слів, він має варіанти *-ich* або *-ig*: *das Dickicht* ‘хащі’, *das Kehrlicht* ‘сміття’, *das Reisig* ‘хмиз’. Суфікс *-at* зустрічається у словах латинського походження: *das Datum* ‘дата’, *das Zentrum* ‘центр’, *das Forum* ‘форум’. Суфікс *-at* утворює іменники, що позначають продукт дії: *das Referat* ‘презентація’, *das Plakat* ‘постер’, *das Fabrikat* ‘виготовлення’, *das Exponat* ‘експонат’.

Запозичені суфікси середнього роду *-urn*, *-at*, *-al*, *-ent*, *-ett*, *-ell* зустрічаються лише у словах іншомовного походження. Це непродуктивні суфікси, що зустрічаються в книжкових словах, наукових та технічних термінах. Вони утворюють конкретні та абстрактні іменники, які позначають

предмети, процеси та якості: *das Diktat* ‘диктант’, *das Signal* ‘сигнал’, *das Testament* ‘воля (заповіт)’.

Продуктивними можна вважати лише три споконвічні суфікси середнього роду: *-chen*, *-lein*, *-tum*. Продуктивним є також префікс *ge-*, що виступає часто разом із суфіксами *-e*, *-er*.

Суфікс *-tum* розвинувся з самостійного давньоверхньонімецького багатозначного слова *tuom* ‘стан, становище, ставлення; закон, влада, звичаї’. Семантичні функції цього суфіксу різноманітні.

Суфікс *-tum* утворює іменники, що позначають:

а) стани, класи та громадські групи: *das Bauerntum* ‘селянство’, *das Bürgertum* ‘буржуазія’, *das Rittersum* ‘лицарство’;

б) громадський стан людей: *das Witwentum* ‘вдівство’, *das Waisentum* ‘сирітство’;

в) спосіб думок, переконання, релігію: *das Christentum* ‘християнство’, *das Judentum* ‘іудаїзм’, *das Heidentum* ‘язичництво’;

г) властивості та стани: *das Heldentum* ‘героїзм’, *das Volkstum* ‘націоналізм’, *das Kaisertum* ‘імперія’;

д) громадський устрій, установа, група осіб: *das Protektorat* ‘протекторат’, *das Doktorat* ‘докторат’, *das Proletariat* ‘пролетаріат’, *das Dekanat* ‘деканат’, *das Rektorat* ‘ректорат’ [45, с. 169].

Суфікс *-ent* утворює наукові терміни, назви предметів та абстрактних понять: *das Dokument* ‘документ’, *das Argument* ‘аргумент’, *das Ornament* ‘орнамент’, *das Instrument* ‘інструмент’, *das Fundament* ‘фундамент’. Суфікс *-al* зустрічається порівняно рідко: *das Kapital* ‘капітал’, *das Differential* ‘диференціал’. Суфікси *-ett*, *-ell* зустрічаються у словах французького походження: *das Amulett* ‘амулет’, *das Parkett* ‘паркет’, *das Duett* ‘дует’; *das Duell* ‘дуель’, *das Kartell* ‘картель’, *das Karusell* ‘карусель’.

Іменники середнього роду утворюються також за допомогою іменних напівсуфіксів: *-zeug*, *-werk*, *-stück*, *-volk*, *-bild*, *-wesen*, *-heim*, *-haus*.

Слова, утворені з їх допомогою, різноманітні за своєю семантикою. Розглянемо на прикладах:

- суфікс *-zeug* утворює назви предметів з інструментальним значенням;
- суфікс *-werk* – збірні імена: *das Schreibzeug* ‘письмове приладдя’, *das Werkzeug* ‘інструменти’, *das Bauwerk* ‘будівля’, *das Schuhwerk* ‘взуття’;
- напівсуфікс *-volk* має збірне значення, оскільки називає певні групи людей: *das Kindervolk* ‘діти’, *das Frauenvolk* ‘жінки’;
- напівсуфікс *-wesen* утворює імена абстрактних понять: *das Flugwesen* ‘авіація’, *das Bildungswesen* ‘освіта’.

Також в німецькій мові існують зменшувально-пестливі та інші емоційно забарвлені іменники, які утворюються за допомогою спеціальних суфіксів. У німецькій існує лише два продуктивні суфікси суб'єктивної оцінки (*-chen*, *-lein*), обидва вони утворюють іменники середнього роду, навіть приєднуючись до основ іменників чоловічого та жіночого роду [42, с. 56].

Зменшувально-пестливі суфікси в німецькій мові не змінюють основного значення слова, не створюють нових понять, оскільки вони надають слову емоційного забарвлення: *das Lied* – *das Liedchen* ‘пісня – пісенька’, *der Tisch* – *das Tischlein* ‘стіл – столик’. Коли емоційне забарвлення втрачено, зв'язок похідного слова з основним порушується, а іменники з суфіксами *-chen* та *-lein* втрачають поняття зменшуваності або емоційно-суб'єктивної оцінки і набувають нового самостійного значення, наприклад:

- позначення осіб: *das Fräulein* ‘панна’, *das Mädchen* ‘дівчинка’;
- назви тварин, птахів, комах: *das Kaninchen* ‘кролик’, *das Heimchen* ‘цвіркун’, *das Frettchen* ‘тхір’, *das Grauchen* ‘віслик’;
- назви кольорів: *das Veilchen* ‘фіалка’;
- інші іменники середнього роду: *das Märchen* ‘казка’, *das Kränzchen* ‘вінок’, *das Würstchen* ‘ковбаса’, *das Zipperlein* ‘дрібниця’ [42, с. 170].

1.2 Особливості перекладу складних слів

1.2.1 Перекладацькі трансформації

У попередньому пункті дослідження було з'ясовано, що словоскладання – це один з найдавніших та найпродуктивніших способів словотвору у німецькій мові. Складні слова мають характерні зовнішні (синтаксичні) та внутрішні (фонетичні, орфографічні, морфологічні) ознаки цілісності. Попри те, що у більшості випадків значення складного слова є сумою значень його частин (типізовані композити), часто значення композиту ширше від суми значень його елементів, а для його адекватної передачі необхідне розширене тлумачення, з включенням так званих індикаторів, які експлікують інформацію, що імпліцитно закладена у композиті (копулятивні композити), інколи складні слова також можуть зазнавати метонімічного чи метафоричного переосмислення (ідіоматичні одиниці) [10, с. 57]. Особливі труднощі при перекладі викликають композити, що належать до останніх двох груп, і які, у більшості випадків, не мають сталих еквівалентів і для їхнього адекватного перекладу необхідно застосовувати перекладацькі трансформації.

У своїй перекладацькій діяльності перекладач завжди має певну мету – досягнення адекватності перекладу. Не завжди лексичні одиниці однієї мови мають точні аналоги в іншій мові. Тому для вирішення цього завдання перекладач часто використовує перекладацькі трансформації (перетворення). Їх доречне використання забезпечує адекватність перекладу: текст перекладу точно відображає зміст початкового тексту [18, с.186].

Центральною одиницею трансформаційної моделі перекладу є трансформ (перетворена мовна форма, структура) і трансформація, під якою мається на увазі:

1. Один із способів породження інших мовних структур, що полягає у закономірній зміні основних моделей;
2. Закономірна зміна основної мовної моделі, що призводить до створення вторинної мовної структури;

3. Інтерпретація вербальних знаків іншими знаками тієї мови (використання синонімів, парафраз та інші), тобто переклад всередині мови; внутрішньомовний переклад;

4. Заміна одних фраз іншими, при чому зміст залишається незмінним; відмінність трансформації від міжмовного перекладу (міжмовної трансформації) у тому, що при трансформації не доводиться зіштовхуватись з різною категоризацією дійсності;

5. Основа більшості прийомів перекладу. Полягає зміна формальних (лексичні чи граматичні трансформації) чи семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту за збереження інформації, призначеної передачі;

6. Метод перекладу, для якого характерно відмежування від семантико-структурного паралелізму між оригіналом і перекладом.

Іноколи трапляються випадки часткової відповідності лексичних одиниць двох мов, випадки часткової еквівалентності, зумовлені явищем, яке можна назвати недиференційованістю значення слова в одній мові, порівняно з іншою.

Як приклад наведемо німецьке дієслово *bekommen* і його український відповідник 'отримувати'. Обсяг значення німецького дієслова *bekommen* набагато ширше обсягу значення дієслова 'отримувати' українською. Так, одне і теж саме дієслово *bekommen* залежно від використання його з різними іменниками у словосполученнях може передавати різні емоційні відчуття: страх, хоробрість. Це ж дієслово позначає здобуття чогось (залежно від узгодженого з ним іменника).

- *Er bekam Angst* 'він злякався';
- *Er bekommt Mut* 'нарешті він набирається хоробрості';
- *Sie bekam einen Sohn* 'у неї народився син';
- *Er bekam eine schwere Krankheit* 'він тяжко захворів'.

З останнього прикладу бачимо, що німецьке дієслово *bekommen* 'отримувати' може передавати також стан людини, наприклад, стан здоров'я. Отже, німецьке дієслово *bekommen* в українській мові має свій прями́й

еквівалент ‘отримувати’. Але, крім цього, у поєднанні з іменником може передавати фізичний, емоційний або інший стан людини. Наприклад: *sie bekam einen Freund* ‘у неї з'явився друг’. Звичайно ж, якби переклад здійснювався буквально, то були б порушені норми української мови, оскільки неправильно говорити ‘вона отримала друга’.

Менший семантичний діапазон дієслова ‘отримувати’ в порівнянні з більш широким обсягом поняття дієслова *bekommen* змушує використовувати в перекладі не лише прямий еквівалент, а також численні лексико-семантичні перефразування [18, с. 187].

Переклад – це складний процес, результат якого у кожному конкретному випадку спричинений безліччю чинників, що потребує знання як іноземної, так і рідної мови, а також культури та соціальної специфіки двох країн. Під час перекладу відбувається свідоме порівняння двох мов, завдяки чому виникає можливість адекватно зрозуміти досліджуваний іноземний текст. Переклад застосовують як допоміжний засіб для з'ясування змісту іншомовного тексту. Перекладацький процес можна тлумачити як пізнавальну діяльність, яка постає основою свідомого вивчення мови. Саме тому важливо оволодіти методикою перекладу і грамотно використовувати її у роботі зі спеціальним текстом [5].

В. Р. Карабан виокремлює такі лексичні труднощі науково-технічного перекладу: багатозначність слів і вибір адекватного словникового відповідника чи варіанта перекладу певного слова, особливості різних методів перекладу лексики, визначення межі допустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад аббревіатур, термінів-неологізмів і т.д. [29, с. 12]. При цьому найбільша кількість труднощів виникає саме при роботі з термінологічними одиницями, якими насичені спеціальні тексти. Основними шляхами вирішення вказаних проблем перекладу є: по-перше, належна ідентифікація цих проблем; по-друге, знання та вміння застосовувати адекватні способи і прийоми перекладу лексичних елементів; по-третє, прагматична адаптація тексту оригіналу в процесі перекладу; по-четверте, формування навичок подолання різноманітних лексичних, термінологічних і стилістичних

труднощів перекладу зі врахуванням норм української мови і жанрових норм культури мови оригіналу [29, с. 13].

Основи лінгвістичної теорії перекладу заклав А. В. Федоров у 30-х рр. XX ст. в курсі лекцій із комплексної лінгвістичної теорії перекладу на основі функціонального принципу встановлення відповідності низки закономірностей словникового запасу, стилістичного використання і граматичної будови мовних засобів, німецької, англійської, французької та російської мов і аналізу перекладацької практики. Теорія перекладу розглядає не будь-які, а саме типові, тобто закономірні відношення між мовою оригіналу й мовою перекладу. Слід зауважити, що завдання лінгвістичної теорії перекладу – це моделювання процесу перекладу, тобто побудова такої моделі, яка відображає суттєві аспекти цього процесу. Міжмовні операції у своїй сукупності становлять те, що науковці називають «процесом перекладу» у лінгвістичному сенсі. Тому, як вказує К. М. Яслинська, переклад – це, по суті, міжмовна трансформація (перекладацька трансформація), або перетворення тексту, виконаного однією мовою, в еквівалентний йому текст іншою мовою [61, с. 191-192].

Прагнення досягти за допомогою трансформацій більш високого ступеня еквівалентності означає прагнення уникнути деяких негативних наслідків, які могли б виникнути при застосуванні регулярних відповідностей у певних контекстах. У цьому сенсі мотивами трансформацій можуть бути:

1) Прагнення уникнути порушення норм поєднання одиниць у мові перекладу, так званих буквалізмів:

- *Seine Rede vor dem Bundestag* ‘його виступ у бундестазі’ (буквально: його виступ перед бундестагом);
- *Welweite Proteste* ‘хвиля протестів у всьому світі’ (буквально: всесвітня хвиля протестів).

2) Прагнення враховувати стилістичну своєрідність оригіналу:

- *Die Zusammenarbeit bei der ...* ,співпраця в галузі’;

- *Im Bewusstsein dieser Verantwortung verstärken wir unsere Aktivität auf diesem Gebiet* ‘усвідомлюючи цю відповідальність, ми активізуємо свою діяльність у цій галузі’;
- *Ich begrüße auch die Presse* ‘я вітаю також представників преси’.

3) Необхідність подолання міжмовних відмінностей в оформленні однорідних членів речення, наприклад, у зв'язку з розбіжностями в управлінні та поєднання таких членів речення:

- *Wir brauchen und bezahlen die Ware sofort* ‘товар нам необхідний, і ми терміново його оплатимо’;
- *Die Entwicklung der Produktivkräfte stellt immer größere, spezifischere und kostspieligere Anforderungen* ‘розвиток виробничих сил висуває дедалі більш масштабні та специфічні завдання, що потребують зростаючих витрат’;

3) Прагнення уникати чужих для мови словотвірних моделей:

- *Der Staat geht nicht hart genug gegen die Umweltsünder vor* ‘держава не достатньо рішуче бореться з тими, хто завдає шкоди природі’.

4) Прагнення, якщо це допустимо, до більш компактного варіанту перекладу:

- *Diese Art des Wirtschaftens ist eine Überholte Angelegenheit* ‘цей тип господарювання зжив себе’;
- *Die Bundesrepublik Deutschland* ‘ФРН’;
- *Die führenden Vertreter dieser Staaten* ‘керівники цих держав’.

5) Прагнення донести до читача перекладу важливу фонову інформацію або прибрати надмірну:

- *Die Zeitung kommentiert eine Sendung des Deutschlandfunks* ‘газета коментує одну з передач радіостанції «Дойчландфунк»’ [16, с. 12].

Метою перекладу є правильне (адекватне) і повне вираження змісту певного тексту засобами іншої мови [61, с. 192]. У цьому контексті в теорії перекладу використовують термін «еквівалентність», під яким розуміють збереження у процесі перекладу відносної семантичної, змістовної, семантичної

та функціонально-комунікативної рівності інформації, яка міститься в оригіналі та перекладі [12, с. 18]. Еквівалентність перекладу залежить від ситуації породження тексту оригіналу та його відтворення в мові перекладу [12, с. 19]. В. І. Карабан, як і деякі інші дослідники [28, с. 24], вважає, що слід вирізняти потенційно досяжну еквівалентність, за якої наявна максимальна спільність змісту двох різномовних текстів, що допускається в силу відмінності мов, на яких створені відповідні тексти, та перекладацьку еквівалентність. При цьому, як стверджує автор, межею перекладацької еквівалентності є максимально можливий (лінгвістичний) рівень збереження змісту оригіналу при перекладі, проте в кожному конкретному перекладі змістова близькість до оригіналу різною мірою й різними способами наближується до максимального.

Одним з основних понять теорії перекладу є «перекладацька трансформація». Згідно з визначенням, яке наводить у лінгвістичній енциклопедії О. О. Селіванова, трансформація – це основа більшості перекладацьких прийомів, яка полягає у зміні формальних (граматичні або лексичні трансформації) чи семантичних (семантичні трансформації) складових оригінального тексту при збереженні тієї інформації, яка призначена для передачі [53, с. 536].

Л. К. Латишев пропонує класифікацію перекладацьких трансформацій за характером відхилення від міжмовних відповідностей [32, с. 165]:

- 1) морфологічні – заміна однієї категоріальної форми іншою чи кількома;
- 2) стилістичні – зміна стилістичного відтінку текстового уривку;
- 3) синтаксичні – зміна синтаксичної функції слів та словосполучень;
- 4) семантичні – заміна не лише форми вираження змісту, а й також змісту тих ознак, з допомогою яких описано ситуацію;
- 5) змішані, тобто синтаксично-морфологічні і лексико-семантичні трансформації.

О. Д. Швейцер тлумачить перекладацькі трансформації як міжмовні операції перевираження смислу. Він виокремлює групи перекладацьких трансформацій на таких рівнях: семантичної валентності; преференційному

(генералізація, конкретизація, заміна реалій, метонімічні трансформації тощо); стилістичному (розширення, компресія) [57, с. 113].

Практика перекладу показує, що розроблені на сьогодні методи – перефразовування, переклад через адаптацію, калькування та ін. – вимагають ретельного відбору та «правильного» застосування, щоб можна було отримати адекватний результат. Такий вибір визначається не лише мовними системами, що стикаються, а й насамперед особливостями культур, що взаємодіють, і менталітетом перекладача [75, с. 45]. Передумовою адекватного перекладу є глибоке розуміння змісту тексту, його стилістичної специфіки. При цьому невинуватне збереження форми оригіналу може призвести до буквалізму, тобто до порушення мовних норм і навіть порушення сенсу. Наприклад, грубою смисловою помилкою є перекладати *“Die Ausfuhren stiegen mit 20 000 t um 5 000 t”* як ‘Експорт зріс із 20 000 т на 5 000 т’. Натомість, правильним буде такий переклад: ‘Експорт становив 20 000 т, тобто зріс на 5 000 т’ [61, с. 192].

У процесі перекладу терміна І. В. Арнольд визначає два етапи: 1) з’ясування значення терміна у контексті; 2) переклад значення іншою (рідною) мовою [4, с. 36]. Контекст – це лінгвістичне оточення конкретної мовної одиниці, або ж умови, специфіка вживання цього елемента в мовленні. У смисловому відношенні контекст є завершеним відрізком письмового мовлення, що дає змогу встановити значення слова чи фрази, які входять у нього. При перекладацьких трансформаціях часто здійснюється контекстуальна заміна – «лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано із врахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається» [58, с. 70]. У випадках, коли немає змоги виразити стилістичні та смислові відтінки оригіналу в силу відсутності відповідників, при перекладі здійснюється компенсація втрат. Це прийом перекладу, змістом якого є вираження в перекладі стилістичних і смислових текстових особливостей «не там, де вони виражені в оригіналі». У деяких випадках

перекладачі вдаються до конкретизації понять – прийому перекладу, що полягає в переході від родового поняття до видового [58, с. 71].

Загалом, переклад вимагає певних навичок і вмінь перекладача. Окремі лексичні одиниці потребують особливої перекладацької технології, оскільки структура та функції цих одиниць можуть значно відрізнятися у двох відмінних мовах. Наприклад, при перекладі складних слів здійснити аналіз словотворчих морфем, наявних у складному слові, і виявити взаємовідношення цих компонентів. Останній компонент складного слова, або основне слово визначає родову приналежність композита і зазвичай є основною смисловою частиною. Попередні компоненти конкретизують або доповнюють поняття складного слова. Композит може бути єдиним смисловим цілим, при цьому зберігаючи (або не зберігаючи) значення кожного зі своїх компонентів. За винятком нечисленної групи сурядних складних утворень, послідовність безпосередніх складників (БС) ієрархічно структурована: другий член визначає рід та частину мови всього складного слова. Основним у ньому є останнє слово, за яким визначається рід складного іменника. Перша частина складного слова має назву «означальне слово». Складні слова мають два наголоси. Головний з них падає на перше слово, другорядний – на останнє, напр.: *die Arbeit* + *das Amt* – *das Arbeitsamt* ‘біржа праці’; *der Tisch* + *die Lampe* – *die Tischlampe* ‘настільна лампа’ [73, с. 95]. Оскільки в складних німецьких словах остання частина завжди несе головне значення й визначає граматичні категорії складного слова, то переклад композита необхідно починати з уточнення значення основного компонента, складових частин, а потім з’єднувати всі ці значення.

Враховуючи постійний розвиток сучасної німецької мови, виникає дедалі більше термінів не лише в науці та техніці, а й також в економіці. Економічний переклад вимагає точного використання термінів, уваги до деталей і оформлення, йому властива сухість і чіткість викладу. Саме тому перекладач повинен не лише знати мову, а й володіти спеціальними знаннями у сфері економіки, бухгалтерської справи, позабіржової торгівлі на ринку Forex, маркетингу, специфіки роботи банків та інших учасників фінансово-

економічної діяльності. При здійсненні перекладу текстів на економічну тематику слід володіти відповідною термінологією, оскільки виконаний переклад у смисловому аспекті повинен повністю відповідати початковому тексту.

У словниковому складі німецької мови значне місце належить термінологічній лексиці. До термінологічної лексики вчені відносять усі слова, які об'єднуються в мові під загальною назвою «терміни». Л. В. Жукова зазначає, що, на відміну від звичайних слів, терміни володіють системністю, внутрішньою залежністю одиниць усередині термінолосистем. Термін не називає певне поняття, а поняття йому приписується, тож у словниках він не тлумачиться, а визначається [24, с. 66]. За визначенням Л. Б. Служинської, терміном є спеціальне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження певного поняття з конкретної галузі знань – науки, техніки мистецтва, економіки, суспільно-політичного життя тощо [54, с. 248].

Переважає більшість термінів є препозитивними атрибутивними словосполученнями, тобто такими словосполученнями, в яких наявні означення й означуваний елемент, при чому означення в словосполученні займає початкову позицію. Переклад складних термінів передбачає дві основні процедури – аналітичну і синтетичну. Важливу роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап, тобто переклад окремих його компонентів. Для цього потрібно правильно визначити компоненти досліджуваного складного терміна, адже ними можуть бути не лише слова, а й також сполучення слів, які входять до складу композита. Також важливо встановити, в яких саме семантичних відношеннях перебувають між собою компоненти і в якому відношенні з головним компонентом терміна-словосполучення вони перебувають. Характер таких відношень і визначає порядок та зміст перекладу складного терміна. Синтетичний етап перекладу передбачає відтворення компонентів залежно від зазначених семантичних відношень і отримання остаточного варіанту перекладу композита [28, с. 85].

Найскладнішими для перекладу є терміни, що мають різні значення не лише в різних сферах науки й техніки, а й навіть у одній галузі, напр.: *die Herstellung* ‘1. Виробництво, виготовлення, створення; 2. Організація, встановлення; 3. Видужання’; *die Leistung* ‘1. Виконана робота; 2. Виробництво, виробнича потужність; 3. Успіхи, результат, досягнення, показники; 4. Платіж; 5. Товар, вантаж; 6. Результат, рекорд’; *das Gut* ‘1. Благо; 2. Майно; 3. Матеріал. 4. Товар, вантаж; 5. Власність’ [8, с. 405].

Ці і подібні слова мають кілька словникових відповідників, варіантів, аналогічних певному слову за значенням. Вони перекладаються методом відбору варіанта-аналога, який найбільш точно передавав би значення терміна залежно від слів, які перебувають у тісному зв’язку з аналізованим словом. Найтісніший зв’язок простежується між підметом і присудком, присудком і прямим додатком, означенням та означуваним словом [15, с. 130], напр.: *die bewegliche Kosten* ‘змінні витрати’; *die fixe Kosten* ‘постійні (регулярні) витрати’; *die anteilige Kosten* ‘окремні витрати’; *die laufende Kosten* ‘поточні витрати’; *auf eigene (fremde) Kosten* ‘за свій (чужий) рахунок’; *auf seine Kosten kommen* ‘мати вигоду’; *sich auf Kosten anderer bereichern* ‘збагатитися за рахунок інших’ [8, с. 529]. Варіативність і багатозначність відповідностей у перекладі спостерігається у випадках, коли певний термін має різні значення, що передаються з допомогою різних еквівалентів в українській мові. У деяких випадках для передачі якогось конкретного значення терміна німецькою мовою в українській можливе використання кількох різних термінів, при чому вибір варіантної відповідності зазвичай зумовлений контекстом.

Німецькій мові властиве намагання уникнути повторення одного й того ж слова, і тому в німецьких економічних текстах доволі часто використовуються синоніми, напр.: для дієслова *sinken* ‘падати, знижуватись’ у текстах на економічну тематику є понад десять синонімів (*abnehmen* ‘зменшуватись, падати’, *fallen* ‘падати’, *absacken* ‘падати’, *rutschen* ‘різко занепадати’, *schrumpfen* ‘зменшуватись’ та ін.). Значна кількість синонімів існує для слова *die Krise* ‘криза’ (*die Flaute* ‘застій, стагнація’, *die Rezession* ‘рецесія,

економічний занепад’, *die Baisse* ‘зниження, занепад, збитки’ та ін.). Нерідко як синонім до німецького слова використовують запозичене (*die Baisse* ‘занепад’ замість *der Preisverfall* ‘падіння цін’ тощо) [61, с. 192].

По суті, однією з передумов багатозначності термінів є широка семантика. Іноді причиною багатозначності є походження термінів від багатозначних загальнонавчаних слів із доволі широкою семантикою [59, с. 102]. Натомість, багатозначність не властива термінам, що виникли в терміносистемі для позначення спеціального поняття певної науково-професійної сфери. За кожним таким терміном, який має одну дефініцію, закріплене чітке визначення, економічна норма чи методика розрахунку. Як правило, такі терміни однозначні і мають один еквівалентний термін в українській мові [54, с. 249].

Варто згадати і про так звані дзеркальні іменникові композити німецької мови, напр.: *das Meisterwerk* – *der Werkmeister* ‘шедевр – майстер цеху’; *der Tennistisch* – *der Tischtennis* ‘стіл для настільного тенісу – настільний теніс’; *das Notizbuch* – *die Buchnotiz* ‘записник – позначка у книзі’; *das Haustier* – *das Tierhaus* ‘домашня тварина – заклад для утримання бездомних тварин’ [13, с. 72].

Суть синтаксичних трансформацій полягає у зміні синтаксичних функцій слів та словосполучень: зміні порядку слів, опущення (елімінація) із речення окремих слів, додавання (введення додаткових слів у структуру речення), перенесення слів із речення в речення, об’єднання двох речень в одне, розбивка одного речення на два, заміна простого речення на складне, а складне на просте.

Також може мати місце зміна порядку речень, перебудова синтаксичної структури, заміна дієслова на прислівниковий або дієприслівниковий звороти, заміна речень з *man* або *es* на особисте речення, активних конструкцій на пасивні, а пасивні на активні. Словосполучення чи поширені визначення можуть бути замінені на речення, а речення на словосполучення або поширені

визначення. Можна змінити тип присудка, а саме замінити дієслівне на іменне, іменне на дієслівне тощо, наприклад:

Sie war gelassen ‘вона почувала себе спокійною’;

Wolfgang hatte den Raum verlassen ‘Вольфганг вийшов’;

Plötzlich setzte die Musik aus. Der Konsul hatte ein Zeichen gegeben ‘за знаком консула музика замовкла’;

Vor kurzem erhielt die Stadt ein neues Stadion ‘нещодавно у місті було відкрито новий стадіон’ [18, с. 188].

Отже, коли йдеться про перекладацькі трансформації, це означає постановку питання про можливість передачі вихідного тексту в мові перекладу в максимально повному обсязі, а також реалізацію такої можливості. Переклад не передбачає створення тотожного тексту, а втрата певних елементів вихідного тексту не означає, що текст є «неперекладним». Неможливість відтворити при перекладі певну особливість оригіналу – лише окремий вияв загального принципу нетотожності змісту двох текстів на різних мовах.

Г. Г. Бабалова пропонує виділяти такі типи перекладацьких трансформацій:

1. Лексичні трансформації. До таких трансформацій зазвичай відносять: транскрипцію (або транслітерацію), конкретизацію, генералізацію, модуляцію (заміну слідства причиною та причини наслідком, тобто заміну, засновану на причинно-наслідкових відносинах), антонімічний переклад, компенсацію, додавання, опущення.

1.1. Транскрипція (транслітерація) – це переклад лише на рівні фонем (чи графем). Відомо, що фонема, якій у писемному мовленні відповідає графема чи буквенний символ, не має самостійного значення. Проте під час перекладу трапляються випадки, коли фонemi (або графеми) початкової мови замінюються більш близькими до них за артикуляцією та акустичними властивостями фонемами в мові перекладу.

1.2. Конкретизація. Цей вид трансформації передбачає заміну слова або словосполучення початкового тексту з найбільш широким референційним

значенням словом або словосполученням тексту, що перекладають, з найбільш вузьким значенням.

1.3. Генералізація. Під цим терміном передбачається протилежне конкретизації явище, тобто заміна одиниці початкового тексту, що має найбільш вузьке значення, одиницею тексту, що перекладається, з найбільш широким значенням.

1.4. Модуляція (заміна наслідку причиною, і навпаки). При перекладі часто мають місце лексичні заміни, що ґрунтуються на причинно-наслідкових взаємозв'язках між поняттями. Наприклад, слово або словосполучення початкового тексту може замінюватися при перекладі словом або словосполученням тексту, що перекладається, яке за закономірними зв'язками позначає причину дії або стану, позначеного перекладеною одиницею початкового тексту.

1.5. Антонімічний переклад - це широко поширена лексико-граматична трансформація, сутність якої полягає в трансформації стверджувальних конструкцій в негативні або навпаки.

1.6. Компенсація – це особливий різновид заміни. Цей прийом використовується у тих випадках, коли певні елементи однієї мови не мають еквівалентів в іншій мові. Перекладач передає таку ж інформацію іншим засобом, до того ж не обов'язково в тому самому місці тексту, що і в оригіналі [6, с. 23].

Автор також пропонує поділяти граматичні трансформації на два види: морфологічні та синтаксичні. Розглянемо останні:

До синтаксичних трансформацій належать: синтаксичне уподібнення, перестановка, заміна членів речення, перехід від зворотного порядку до прямого, перетворення активних конструкцій у пасивні та навпаки, членування речень, об'єднання речень, заміна типу синтаксичного зв'язку, додавання, опущення.

1. Синтаксичне уподібнення (дослівний переклад) – це тип «нульової» трансформації, яка зустрічається лише тоді, коли і у вихідній мові, і у мові

перекладу є паралельні синтаксичні структури. Такі випадки рідко трапляються у перекладацькій практиці.

2. Перестановка – це зміна порядку слідування мовних складових у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу. Такими складовими вважаються слова, словосполучення, основні речення та цілі речення. Сюди відноситься зміна порядку дотримання слів та словосполучень у структурі речення.
3. Зміна членів речення. Така трансформація призводить до перебудови синтаксичної структури речення, що має певний зв'язок із заміною головних членів речення, особливо підмета.
4. Додавання. Причини, що зумовлюють необхідність лексичних додавань у текст перекладу можуть бути різними. Наприклад, інколи зустрічається «формальна невиразність» семантичних компонентів словосполучення у початковому тексті.
5. Опущення. Ця трансформація прямо протилежна додаванню. Цьому виду трансформацій найчастіше піддаються слова, які вважаються семантично надмірними, іншими словами виражають значення, які можуть бути вилучені з тексту [6, с. 25].

Отже, під перекладацькими трансформаціями мається на увазі міжмовне перефразування, яке має суттєві відмінності від трансформацій у рамках однієї мови. В кожній мовній свідомості існують певні відповідності та відмінності, які допомагають аналізувати, вивчати та перекладати дві різні мови. Так, наприклад, при перекладі з однієї мови на іншу важко не помітити, що певні шматки тексту переведені "слово в слово", інші ж мають незначні відхилення від вихідного тексту, решта ж зовсім відрізняються.

Також можна виокремити види перекладацьких трансформацій, поділивши їх на трансформації граматичні і лексико-семантичні та, відповідно, навівши приклади їх перекладу:

- 1) Додавання граматикалізованих одиниць, наприклад, сполучників, займенників тощо: *das geistig-kulturelle Leben* ‘духовне та культурне життя’; *Elektronik/Elektrotechnik* ‘електротехніка та електроніка’;

2) Опущення граматикалізованих елементів: *Vize-Vorsitzender der FDP* та *Außenminister der BRD* ‘заступник голови ВДП, ‘міністр закордонних справ ФРН’.

3) Заміни граматичних форм частин мови:

- Форми числа: *das hohe Entwicklungstempo* ‘високі темпи розвитку’;
- Форми часу: *nach dem Plan entsteht hier ein Stadion* ‘за планом тут буде збудовано стадіон’.

4) Заміни частин мови: *Produktion von mehr* (порівняльний ступінь прислівника) *hochwertigen Konsumgütern* ‘збільшення випуску високоякісних товарів народного споживання’;

5) Заміни однієї синтаксичної конструкції на іншу: *Wissenschaftliche Erkenntnisse schnell wirksam zu machen* (інфінітивна конструкція) *tritt immer mehr in den Vordergrund* ‘зростання значення зумовлює якнайшвидше впровадження наукових досягнень’ (субстантивна конструкція);

6) Факультативні зміни порядку дотримання слів, їх частин, членів речення, конструкцій та речень: *diese Methode* ‘метод цей’; *eine Klassenfrage* ‘питання класове’.

Лексико-семантичні трансформації є тими чи іншими відхиленнями від регулярних відповідностей з погляду лексичного складу або значення одиниць оригіналу:

1) Додавання слів, словосполучень та речень: *die Zusammenarbeit in Wissenschaft und Technik* ‘співпраця в галузі науки та техніки’; *Wir nehmen neue Aufgaben in Angriff* ‘ми приступаємо до вирішення нових завдань’;

2) Лексичне розгортання, тобто використання замість слова словосполучення з тим самим основним значенням: *die Pflege der Kultur* ‘дбайливе ставлення до культури’;

3) Лексичне згортання, тобто використання замість словосполучення слова без істотної зміни значення: *die Sozialistische Partei Österreichs* – ‘СПА’.

4) Генералізація – заміна видового поняття родовим, найменування підкласу – найменуванням всього класу: *Dieser Abriß* ('нарис') *findet allgemeines Interesse* 'ця робота викликає спільний інтерес'.

5) Конкретизація - заміна родового поняття видовим, найменування класу – найменування одного з підкласів: *Entwicklung der Arbeits- und Lebensbedingungen* 'поліпшення умов праці та побуту';

- різновидом конкретизації вважатиметься заміна загального (збірного) поняття його складовими: *Jugendliche* 'юнаки та дівчата'; *Gaststätten* 'ресторани та кафе';

- ще один різновид класифікації – заміна займенника або вказівного прислівника конкретним словом або виразом: *in diesem Jahr* – 'у поточному році'; *in dieser Verfassung* – 'у цій конституції';

6) Смисловий (логічний) розвиток – використання замість цього елемента іншого, що переубає з першим у нерозривному зв'язку. Практично йдеться про заміни в рамках відносин: причина – наслідок, процес (дія) – результат, частина – ціле, суб'єкт діяльності – інструмент – продукт діяльності, предмет – його функція – його властивість тощо: *Fürsorge für junge Ehen* 'турбота про молоді сім'ї' (ознака явища – «шлюб» → все явище – «родина»).

7) Антонімічний переклад через антонім ключового слова при одночасному додаванні або знятті заперечення: *oft* 'нерідко' *eine offene Aggression* 'неприкрита агресія'.

Таким чином, на підставі досліджень можна зробити висновок, що головне завдання перекладача полягає у досягненні семантичної еквівалентності. У ході своєї роботи перекладач використовує різні перекладацькі трансформації, і не будь-який вид трансформації використовується «в чистому вигляді», через що часто виникає необхідність застосовувати кілька видів трансформації відразу.

1.2.2 Способи перекладу композитів українською мовою

Переклад завжди вимагає особливих навичок та вмінь перекладача. Для того, щоб здійснити якісний переклад, необхідно аналізувати словотворчі

морфеми складного слова і встановлювати співвідношення компонентів певного слова. Основне слово переважно є останнім компонентом складного слова. Воно є його смисловою частиною, а також визначає родову приналежність слова. Роль попередніх складників полягає в конкретизації або доповненні поняття всього слова.

Той факт, що багато слів не мають прямих еквівалентів в інших мовах, став відомим дуже давно. Ще в 14 столітті вважалося цілком прийнятним опускати в тексті перекладу слова, або, навпаки, розширювати текст перекладу шляхом додаткових лексичних засобів для розкриття значення іншомовних слів. Допускалося запровадження як окремих слів, так і навіть цілих речень. Розширення тексту перекладу розглядалося як вимушений компроміс, необхідність. Особливо це стосувалося перекладу сакральних текстів. Пізніше, в епоху Середньовіччя, такими, що не перекладаються, вважали світські тексти. В епоху Відродження вважалося, що нічого з того, до чого торкнулися музи, не може бути перекладено на іншу мову, не втративши гармонії. Також існувала думка, що додавання до перекладу елементів «свого» спотворює оригінал [18, с. 187].

Складні іменники можуть означати терміни, що утворились в результаті відповідного контекста, однак які ще не закріплені в літературі, а також терміни, що наявні у спеціальних та загальномовних словниках, довідниках, нормативних документах тощо. При перекладі останніх необхідно знайти відповідний український відповідник. Якщо ж такий еквівалент відсутній, то слід узгодити значення та переклад такого слова зі спеціалістами тої чи іншої галузі. Відсутність у словниках перекладу певного складного слова може означати, що утворення такого слова носить оказіональний характер, а, отже, при здійсненні перекладу такого складного слова краще використовувати описовий переклад, використовуючи різні частини мови.

Для здійснення перекладу лінгвісти вдаються до низки способів, або методів перекладу, основними з яких є переклад за допомогою еквівалента, описовий переклад, калькування тощо. Дослідники розподіляють усі прийоми

перекладацької техніки за характером трансформацій тексту мовою оригіналу. Так, Ж. П. Віне і Ж. Дарбельне пропонують низку прийомів, які необхідно використовувати в процесі перекладацької діяльності. Вони вказують, що під час непрямого перекладу зміст тексту може викривлюватися чи навіть зовсім зникати. Також може спостерігатися зміна мовних норм у невідповідному руслі. Це можна пояснити неможливістю здійснення прямого перекладу в певній ситуації. Відповідно, Ж. П. Віне і Ж. Дарбельне розробили ідею про наявність двох груп технічних прийомів, які використовуються при перекладі. Йдеться про такі групи [11, с. 157-167]:

- а) прийоми прямого перекладу (дослівний переклад, калькування, запозичення);
- б) прийоми непрямого перекладу (еквіваленція, транспозиція, адаптація, модуляція).

Як вказує К. М. Яслинська, до основних прийомів, використовуваних при перекладі німецьких термінів українською мовою, можна віднести [61, с. 192]:

- транскрибування (наприклад, *das Leasing* ‘лізинг’);
- транслітерацію (написання німецького слова українськими літерами, напр.: *der Bundestag* ‘бундестаг’);
- різні види запозичень, зумовлені відмінністю між мовою оригіналу (німецькою) та мовою перекладу (українською), різних за обсягом значень слова у двох відповідних мовах, розбіжностями граматичної будови.

На думку Л. Б. Служинської, основним прийомом перекладу термінів постає переклад за допомогою лексичного еквівалента. Еквівалент – це «постійна лексична відповідність, яка точно збігається зі значенням слова» [54, с. 248]. Еквіваленція – це перекладацький прийом, який полягає у «передачі змісту попереджувальних написів, прислів'їв, афоризмів іншими словами» [11, с. 158]. Зазначимо, що важливу роль при перекладі відіграють терміни, які мають еквіваленти у рідній мові. У тексті вони виконують роль опорних пунктів, від них значною мірою залежить розкриття значення інших слів, вони дають змогу встановити характер тексту. Саме тому потрібно вміти знаходити

відповідний еквівалент в українській мові й розширювати знання термінів-еквівалентів. Але оскільки економічні терміни – це здебільшого складні терміни чи терміни-словосполучення, то вони постають головною проблемою при перекладі економічних текстів. Під складними термінами слід при цьому розуміти сталі словосполучення, за якими закріплено конкретне термінологічне значення, наприклад: *die materielle Güter* – ‘матеріальні товари’, *die knappe Güter* – ‘дефіцитні товари’.

Частина без еквівалентних термінів перекладається з німецької на українську мову шляхом використання методу калькування, тобто процесу «заміни елементів складних слів іноземної мови їх прямими лексичними відповідниками в мові, на яку перекладається» [61, с. 193], наприклад: *die Halbfabrikate* ‘напівфабрикати’; *der Maschinenbau* ‘машинобудування’; *die materielle Güter* ‘матеріальні товари’. Як вказує Л. Б. Служинська, метод калькування передбачає можна визначити як «переклад з німецької мови слова чи словосполучення за його частинами з наступним складанням цих частин. Такий переклад відтворює слово німецької мови дослівно» [54, с. 248].

Калькування можна застосовувати лише тоді, коли утворений таким методом перекладний відповідник не порушує норми сполучуваності та вживання слів в українській мові. Його використовують при перекладі складних термінів чи термінів-словосполучень, коли обидві (чи більша кількість) частини перекладаються послідовно. Наприклад, лексему *die Autorisierungszentrale* можна перекласти калькуванням. Перше слово *Autorisierung* перекладається як ‘авторизація’, а друге слово *Zentrale* ‘центр’. Загалом, отримуємо словосполучення ‘центр авторизації’. З наведеного прикладу стає зрозуміло, що застосування методу калькування можливе тільки тоді, коли внутрішня форма німецького композита чітко зрозуміла [58, с. 34]. Враховуючи, що в українській мові складні слова є маловживаними, то елементи німецького композита об’єднуються в українській мові у словосполучення відповідно до правил лексико-граматичної сполучуваності, наприклад: *das Kreditkonto* ‘кредитний рахунок’; *das Lohnkonto* ‘зарплатний

рахунок»; *die Aktienfonds* ‘фонди акцій’; *die Kapitalversicherung* ‘страхування капіталу’ [61, с. 193].

В економічних текстах трапляється значна кількість іншомовних слів, наприклад на позначення іноземних реалій. У німецькій мові такі слова зберігають свою вимову і написання. При перекладі цих слів використовують український термін (якщо такий існує), вдаються до транскрипції (*das Leasing* ‘лізинг’) чи описового перекладу. При перекладі окремих слів можна вживати обидва з останніх прийомів: *der Factoring* – ‘1) факторинг; 2) факторні операції, перепродаж права на стягнення боргів’ [61, с. 192].

За визначенням дослідниці Л. Б. Служинської, метод (прийом) опису полягає у передачі слова при перекладі за допомогою поширеного пояснення його значення [54, с. 248]. Цей метод вживається як при відсутності відповідного значення слова в мові, на яку здійснюється переклад, так і при поясненнях у словнику. До описового перекладу вдаються у випадках, коли в українській мові відсутня еквівалентна чи варіативна відповідність певному німецькому слову, наприклад: *die Gebrauchsgüter* ‘споживчі товари багаторазового вжитку’; *die Verbrauchsgüter* ‘споживчі товари одноразового вжитку’. Тому описовий переклад постає немов розгорнутим поясненням певного слова.

Транспозиція – це метод перекладацької трансформації, який визначається як «заміна однієї частини мови іншою» [11, с. 159]. Ми тлумачитимемо цей метод у вузькому розумінні, тобто розумітимемо транспозицію як «перехід однієї частини мови в іншу або її вживання у функції іншої частини» [2, с. 15]. Зауважимо, що в мовознавстві вирізняють два рівні транспозиції – повну й неповну. Повна (морфологічна) транспозиція відбувається, якщо слово набуває ознак іншої частини мови та входить до неї. Натомість, неповна (синтаксична) передбачає зміну синтаксичної функції вихідного слова, при чому його частиномовна приналежність не втрачається [2, с. 15]. У системі частин мови виокремлюють такі переходи слова в іншу частину мови, як: субстантивація (перехід в іменник), ад’єктивація

(прикметник), прономіналізація (займенник), нумералізація (числівник), вербалізація (дієслово), адвербіалізація (прислівник), препозиціоналізація (прийменник), кон'юнкціоналізація (сполучник), партикуляція (перехід в частку), інтер'єктивація (вигук) [5].

Оскільки в економічних договорах і звітах нерідко використовуються назви різних фірм і закладів, при перекладі термінів в економічному контексті нерідко застосовують такий перекладацький метод, як транскрибування. При перекладацькій транскрипції відбувається пофонемне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу, тобто здійснюється фонетична імітація вихідного слова. Натомість, метод транслітерації передбачає передачу літерами української мови звучання німецького слова, наприклад: *die Bayerische Motorenwerke (BMW)* 'Байєріше Моторенверке (БМВ)' [9, с. 56]. Значні труднощі викликають терміни, до складу яких входять групи слів, тобто так звані багатокomпонентні терміни. Існує низка термінів-словосполучень, котрі не допускають дослівного перекладу і при цьому мають еквіваленти в рідній мові. Окремі компоненти цих термінів відрізняються від компонентів еквівалента українською мовою. Іноді перекладачі вдаються до прийому адаптації, суттю якого є «заміна повідомлюваних деталей історії іншими» [11, с. 162].

Як стверджує К. М. Яслинська, у перекладі найбільшу складність становлять терміни одиничного характеру, адже більшість із них називають абсолютно нові банківські послуги чи форми обслуговування, які не мають аналогів в українській банківській системі. Окрім того, складнощі зумовлені такими особливостями цих термінів: їх нецільнооформленістю, включенням у структуру англіцизмів, нестандартним написанням, а також функціонуванням у формі складного іменника, утвореного внаслідок складання двох або більше основ, наприклад: *SpardaCach, Deutsche Bank EUROCARD, Realtime-Kurs-Abfrage, Dresdner OnlineDepot, Deutsche Bank-Bausparen*. При перекладі одиничних термінів, що мають у структурі англіцизми, слід використовувати оригінальне написання терміна іноземною мовою, наприклад: *Besuchen Sie uns*

einfach in der Filiale oder rufen Sie uns unter [...] (24-Hour CitiPhone Banking) an. ‘Відвідайте нашу філію чи зателефонуйте в 24-Hour CitiPhone Banking за номером [...]’. Можна використовувати оригінальне написання іноземною мовою із додаванням пояснювальних елементів, які забезпечать розуміння конкретної банківської реалії, наприклад: *Finanzielle Freiheit mit der Visa Cold Karte*. ‘Фінансова незалежність із карткою Visa Cold Karte’ [61, с. 192-193].

Для лексичної одиниці, яка не має точних еквівалентів, підбирають найближчу за значенням одиницю, таким чином створюючи відповідні аналоги, тобто здійснюючи наближений переклад, напр.: *die Risiko-Lebensversicherung* ‘страхування життя/страхування від нещасних випадків’, *die Fondsgesellschaften* ‘пайові фонди’, *das Reisezahlungsmittel* ‘міжнародні засоби платежу’. У низці випадків задля передачі значення без еквівалентного терміна перекладач вдається до прийому адекватної заміни, тобто, виходячи зі змісту композита як цілого, перекладач замінює одне поняття іншим, функціонально йому рівноцінним: *Ab 3 000 EUR Einlage ein sattes Zins-Plus: je huher die Einlage, desto huher der Zissatz*. ‘Розмір внеску від 3 000 євро забезпечить вам високий відсоток: чим більший розмір внеску, тим вища відсоткова ставка’ [61, с. 193].

Складним перекладацьким методом є метод смислового розвитку понять (модуляція). Він полягає у підбиранні слова чи словосполучення, що позначає інше, проте контекстуально й логічно пов’язане поняття. В основі цього методу лежить принцип, за яким згадана в тексті причина розвивається й замінюється її наслідком (чи навпаки). Доволі часто такі переходи між взаємопов’язаними поняттями доводиться знаходити заново, що і становить один із аспектів новизни. При модуляції найбільших змін зазнає семантична структура, яка може отримати майже всі нові компоненти [61, с. 193].

Словоскладання є найпродуктивнішим способом утворення в німецькій мові. Вивчення словоскладання пов’язане з певними труднощами, оскільки воно пов’язано з низкою спірних і досі остаточно невирішених питань, що у свою чергу залежить від своєрідності і багатогранності структури, значень та функцій складних слів у німецькій мові.

Вчений Л. Вейсбергер наявність труднощів пояснює як великою кількістю складних слів у сучасній німецькій мові, так і складністю виокремлення їх семантичних ознак. Семантику складних слів Вейсбергер розглядає у зв'язку з виділенням у них семантично споріднених компонентів та з їх співвідношенням із семантичними полями. Лінгвіст Х. Брінкман, розглянувши семантичну відмінність складних слів від словосполучень, наприклад: *Menschenalter* 'покоління людей' та *Alter des Menschen, Vaterland* 'батьківщина' та *Land des Vaters* тощо, переходить до визначення взаємозв'язку між їх першим і другим компонентами. Поєднуючись з першим компонентом, другий отримує нове лексичне забарвлення: він позначає вже не окреме поняття, а ціле семантичне поле (*Wortfeld*). Наприклад, слово *Schmerz* у словоскладанні виявляється «різноманітним розчленованим полем»: *Zahnschmerz* – біль не одного зуба, а захворювання, коли болять зуби взагалі. Якщо другий компонент називає ціле поле, то перший компонент показує, з якого погляду розглядається і виділяється дане явище.

Міркування Вейсбергера і Брінкмана щодо семантичних відносин між компонентами складних слів в загальному правдиві. Однак в їхніх роботах не говориться, що така характеристика не може належати до всіх складних слів, а охоплює лише одну їх частину, щоправда найзначнішу. Слід зазначити, що і перший компонент, що повторюється, позначає семантичне поле, яке можна назвати «полем ознаки», наприклад речовини, з якої виконаний предмет (*Goldmünze* 'золота монета', *ring* 'каблучка', *uhr* 'годинник').

Деякі інші вчені виділяють дві основні категорії, що не піддаються аналізу «за полями». Одну з них складають складні слова з повним переосмисленням другого або обох компонентів із затьмареною або майже затьмареною мотивацією, наприклад: *Ohrfeige* 'ляпас', *Augenapfel* 'очне яблуко', *Zaungast* 'глядач' і т.д. Оскільки перший або другий компонент у кожному окремому слові (або все слово в цілому) характеризується індивідуальним переосмисленням, означення «поля» тут відсутнє.

Інша категорія, яка є протилежною іншій, охоплює «роздільно-спрямовані» складні слова у тій частині, яка має індивідуально-текстовий характер, наприклад: *seine Augen suchten Kitty* ‘його очі шукали Кітті’. *Sie starrte auf ihre Kaffetasse* ‘вона дивилася на свою чашку з кавою’.

Труднощі виникають не тільки при описі, але і при перекладі складних слів, оскільки лише в окремих випадках можливо підібрати точний еквівалент німецькому складному слову. Такі слова часто перекладаються або словосполученням, або вимагають опису чи тлумачення поняття.

Описовий переклад є найуніверсальнішим прийомом. Він допомагає перекладачеві у найскладніших випадках. Цей метод особливо необхідний, якщо у мові перекладу немає відповідного поняття з тих чи інших причин. Прийом описового перекладу має і недоліки, головний з яких полягає в тому, що деякі описи виходять громіздкими. Для того, щоб точніше передати значення лексичних одиниць при перекладі використовується не тільки описовий переклад, а й деякі інші прийоми, наприклад, конкретизація, генералізація понять, антонімічний переклад [51, с. 41-45].

Конкретизація понять полягає у переході від родового поняття до видового. Конкретизація понять у деяких випадках може викликати труднощі, якщо з контексту не зрозуміло, про яке видове поняття йдеться. Простіше знайти вихід, якщо родове поняття включає кілька видових понять.

Генералізація понять – це прийом, протилежний конкретизації понять. Мова йде про перехід від видового поняття до родового. Прийомом генералізації понять використовують, якщо в певній мові, на яку здійснюється переклад, немає конкретних понять, аналогічних поняттям вихідної мови.

Прийом антонімічного перекладу парадоксальний, що, втім, не знижує його ефективності. За антонімічного перекладу відбувається заміна поняття на протилежне. У більшості випадків використання протилежного поняття у перекладі тягне за собою заміну ствердної конструкції на негативну або негативною – ствердною [51, с. 50].

Аналіз названих вище прийомів свідчить, що в описовому перекладі спостерігається розкриття семантичної структури вихідного слова із заміною слова словосполученням. При конкретизації понять у початкову семантичну структуру вводиться додаткова диференціальна сема. При генералізації понять семантична структура змінюється шляхом втрати диференціальної семи. В антонімічному перекладі зовнішня зміна семантичної структури відбувається шляхом заміни одного семантичного компонента іншим, протилежного за значенням [38, с. 155].

Якщо говорити про «штучно створені слова», то перекладати їх треба з обережністю, щоб не здійснити хибний переклад. У статті “Проблеми перекладу: Mission Impossible?” С.Г. Тер-Мінасова називає їх «підступною пасткою для перекладача». Одним з прикладів такої пастки є німецьке слово (*das*) *Weckglas*. Якщо виходити з правил утворення складних слів, то перший компонент цього слова можна розглядати як усічену форму дієслова *wecken* ‘будити, розбудити’, а другий компонент – іменник (*das*) *Glas* ‘скло’ (та різні вироби з нього). Але в даному випадку *Weck* – це прізвище німецького фабриканта Йоганна Векка (Johannes Weck), який на початку минулого століття запатентував технологію виробництва скляних банок для консервування, а саме слово (*das*) *Weckglas* означає ‘банку Векка’. Підступною пасткою для перекладача можуть бути не лише штучно створені, а й деякі звичайні складні слова, що входять до основного словникового складу та активно вживані в німецькій мові. Перекладачу слід завжди враховувати, що значення складного слова іноді може нічого не мати спільного із значенням його складових компонентів. Так, іменник (*der*) *Feier-abend*, що складається з двох слів, (*die*) *Feier* – ‘свято’, і (*der*) *Abend* – ‘вечір’, означає не ‘святковий вечір’, а ‘кінець робочого дня, робочої зміни’, а слово (*die*) *Feier-abend-arbeit*, в якому третій компонент (*die*) *Arbeit* – ‘робота’, перекладається як ‘індивідуальна трудова діяльність’.

При перекладі складних слів необхідно враховувати і префікси, оскільки вони можуть змінити значення слова. Так, слово (*der*) *Theaterkarten-verkauf*

перекладається як ‘продаж квитків у театр’, а в слові (*der*) *Theater- karten-vor-verkauf* приставка *vor*, що означає попередження чогось, є ключовою, і переклад всього слова починається з неї – ‘попередній продаж квитків до театру’.

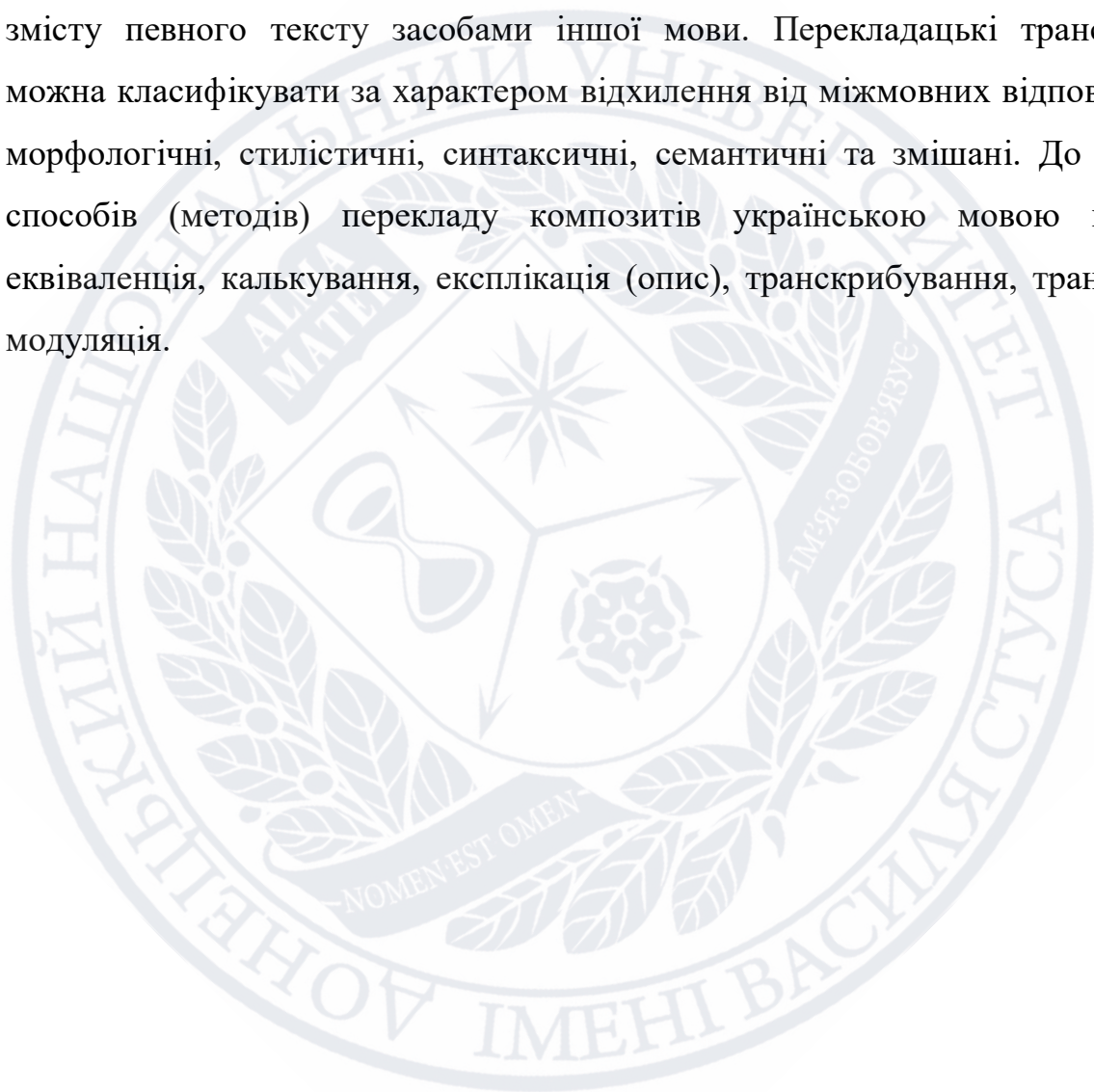
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі магістерської роботи було з’ясовано, що словотвір – це один із провідних способів поповнення словникового складу німецької мови. Історія дослідження словоскладання як одного з головних способів словотвору у німецькій мові сягає своїм корінням у XIX століття. На перших етапах дослідження складних слів акцент робився на їхні структурні особливості, які у своїх працях вивчали такі вчені, як Я. Грімм, В. Вільманнс, Г. Пауль, О. Бехагель, В. Фляйшер, І. Барц, К. Рьомер, Е. Доналіс, Л. Ортнер, Х. Ортнера, М. Д. Степанова, В. С. Вашунін, В. А. Карплюк, Л. Ф. Омельченко, Г. О. Винокур та ін., в яких аналізуються окремі аспекти структури і семантики, в першу чергу, узуальних композитів. Вперше на синтаксичні особливості складних слів звернув увагу на початку XX століття В. Вільманнс, який дослідив семантико-синтаксичні відношення між безпосередніми складниками композитів. В середині XX ст. вектор дослідження композитів змістився зі структурного на семантичний. Зазначити основні принципи семантичних досліджень композитів.

На сьогодні словоскладання є одним з найдавніших та найбільш продуктивним способом утворення нових слів у сучасній німецькій мові, що зумовлено тенденцією до мовної економії та універсалізації. Складні іменники переважно класифікуються лінгвістами за структурно-генетичним типом, за частиномовною приналежністю, за кількістю компонентів та за типом синтаксико-семантичного зв’язку між компонентами.

Складні слова потребують особливої перекладацької технології і здійснення певних перекладацьких трансформацій при їхньому перекладі. Це пояснюється тим, що для адекватної передачі значення композита необхідне розширене тлумачення, з включенням певних індикаторів, які експлікують інформацію, що імпліцитно закладена у композиті (кумулятивні композити).

Окрім того, складні слова також інколи зазнають метонімічного чи метафоричного переосмислення (ідіоматичні одиниці). Особливі труднощі при перекладі виникають через відсутність їхніх сталих еквівалентів. У цьому контексті трансформація полягає у зміні формальних чи семантичних складових оригінального тексту при збереженні тієї інформації, яка призначена для передачі. Метою перекладу є правильне (адекватне) і повне вираження змісту певного тексту засобами іншої мови. Перекладацькі трансформації можна класифікувати за характером відхилення від міжмовних відповідностей: морфологічні, стилістичні, синтаксичні, семантичні та змішані. До основних способів (методів) перекладу композитів українською мовою належать: еквіваленція, калькування, експлікація (опис), транскрибування, транспозиція, модуляція.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

У цьому розділі проведено аналіз особливостей структури та перекладу іменників-комполітів економічної спрямованості на матеріалі німецькомовної преси (Додаток А). На першому етапі іменники класифіковано за кількістю компонентів, частиномовною приналежністю безпосередніх складників, наявністю та якісною реалізацією з'єднувальних елементів. На другому етапі визначено основні методи перекладу досліджуваних комполітів з німецької мови українською та проаналізовано відповідні приклади перекладених іменників. Згідно з використаними методами перекладу, всі німецькомовні іменники буде розподілено на шість груп, які відповідають шістьом основним перекладацьким методам: калькування, еквіваленція, трансмутація, експлікація, транслітерація, модуляція.

2.1 Класифікація складних іменників за кількістю компонентів

Словотвірна номінація в економіці здебільшого відображається в процесах словоскладання, що можна пояснити не лише прагненням до мовної економії (яка досягається завдяки семантичній ємності комполітів), а й загальною тенденцією німецької мови до аналітизму. До переваг вказаного способу словотвору можна також віднести точність відображення ознак терміну в відповідному термінологічному полі для позначення різних економічних явищ. Окрім того, складні терміни завжди є коротшими, ніж словосполучення, і цілісно оформленими, тобто відсутня необхідність граматичного оформлення першого компонента, що відіграє важливу роль, особливо на письмі. Структура складного слова завжди є бінарною, де основне слово є формальним та інформаційним стрижнем багатоконпонентного складного слова й визначає граматичні категорії складного слова, такі як рід, число, відмінок, а детермінатив доповнює, уточнює, розширює інформацію, яку

передає основне слово. Детермінати можуть складатися з двох і більше слів, різних частин мови.

Метод словоскладання, враховуючи його розповсюдженість у німецькій мові, потребує детального аналізу та практичного підтвердження. Матеріал практичної частини нашого дослідження складають 427 композитивів, дібрані методом суцільної вибірки з матеріалів німецькомовної преси на економічну тематику. За кількістю компонентів багатокomпонентні іменники в економіці, у рамках німецької преси, є переважно двочленними сполуками.

У таблиці 2.1 подано інформацію щодо класифікації багатокomпонентних іменників за кількістю компонентів. За даними таблиці кількості складні іменники економічної спрямованості, загальна кількість яких становить 427 одиниць, представлені такими моделями:

а) двочленні (двокомпозити) – складні іменники, що мають у своєму складі дві основи, 287 одиниць, 67,21%, напр.: іменник *das Konferenzzimmer* ‘конференц-зала’ складається з таких двох компонентів *die Konferen* ‘конференція’ + *das Zimmer* ‘кімната’;

б) тричленні (трикомпозити) – складні іменники, які містять три лексеми – таких знайдено 122 одиницю (28,56%), напр.: іменник *die Aufsichtspflichtverletzungen* ‘порушення обов’язку щодо нагляду’ утворено з трьох лексем *die Aufsicht* ‘нагляд, контроль’, *die Pflicht* ‘обов’язок’, *die Verletzungen* ‘порушення’;

в) чотиричленні (чотирикомпозити) – складні іменники, що мають у складі чотири основи – таких знайдено 15 одиниць (3,51%), напр.: *die Fremdwährungkostendeckung* ‘відшкодування витрат в іноземній валюті’, що складається з таких чотирьох лексем - *fremd* ‘чужий, іноземний’ *die Währung* ‘валюта’, *die Kosten* ‘кошти, витрати’, *die Deckung* ‘покриття, відшкодування’;

г) п’ятичленні (п’ятикомпозити) – складні іменники, у складі яких є п’ять основ – таких було знайдено 1 одиницю (0,72%), напр.: *die Geldausgabeautomatenbedienungsanweisung* ‘інструкції до банкомата’ що

складається з п'яти лексем *das Geld* 'гроші', *die Ausgabe* 'витрати', *der Automat* 'автомат', *die Bedienung* 'обслуговування', *die Anweisung* 'інструкція'.

Бінарна структура іменникових трикомпонентів передбачає розгалужену структуру одного із безпосередніх складників, який також складається із двох компонентів [27, с. 71]. Наприклад, трикомпонентний композит *der Umsatzsteuerbetrug* 'шахрайство з ПДВ' складається з двох БС *die Umsatzsteuer* 'ПДВ' та *der Betrug* 'шахрайство' і трьох лексем *der Umsatz* 'товарообіг' + *die Steuer* 'податок' + *der Betrug* 'шахрайство'. Інший трикомпонентний композит *die Aufsichtspflichtverletzungen* 'порушення обов'язку щодо нагляду' утворено з двох БС *die Aufsichtspflicht* 'обов'язок із нагляду' та *die Verletzungen* 'порушення' та трьох лексем *die Aufsicht* 'нагляд, контроль', *die Pflicht* 'обов'язок', *die Verletzungen* 'порушення'. Поряд із цим слід зазначити ще один композит, а саме *die Wertpapierumschreibung* 'передача цінних паперів'. До його складу входять два БС *das Wertpapier* 'цінні папери' і *die Umschreibung* 'переписування' і три лексеми *der Wert* 'цінність, вартість', *das Papier* 'папір, цінні папери', *die Umschreibung* 'переписування'. Структуру таких композитів можна представити за допомогою схеми:

$$A + B = (a + b) + c,$$

де А та В – безпосередні складники,

a + b + c – лексеми.

Це композити з лівобічним галуженням.

До композитів з правобічним галуженням можна віднести такі: *Konsum + Güter + Markt* 'ринок споживчих товарів', до якого входять два БС *der Konsum* 'споживання' і *der Gütermarkt* 'товарний ринок' і три лексеми *der Konsum* 'споживання', *die Güter* 'товари', *der Markt* 'ринок'. Ще одним прикладом вищезазначеного галуження є композит *das Bruttonationaleinkommen* 'валовий національний дохід'. Він складається з двох БС *Brutto* 'брутто, валовий' і *das Nationaleinkommen* 'національний дохід' і трьох лексем *Brutto* 'брутто, валовий', *national* 'національний', *das Einkommen* 'дохід, прибуток'. Структуру композитів з правобічним галуженням описує така схема:

$$A + B = a + (b + c),$$

де А та В – безпосередні складники,

$a + b + c$ – лексеми.

Багатоскладові іменникові композити економічної тематики (такі, у яких три або більша кількість безпосередніх складників) становлять невелику групу порівняно з двокомпонентними іменниками. У цій вибірці є чотири- та п'ятикомпонентні іменникові композити:

а) чотирикомпонентні іменники – *die Fremdwährungskostendeckung* ‘відшкодування витрат в іноземній валюті’ до складу якого входять два БС *die Fremdwährung* ‘іноземна валюта’ з'єднувальний елемент -s- і *die Kostendeckung* ‘відшкодування витрат’ і чотири лексеми *fremd* ‘чужий, іноземний’ *die Währung* ‘валюта’, *die Kosten* ‘кошти, витрати’, *die Deckung* ‘покриття, відшкодування’. *Die Mehrwertsteuerrückerstattung* ‘повернення податку на додану вартість’, який складається з двох БС *der Mehrwertsteuer* ‘податок на додану вартість’ та *die Rückerstattung* ‘повернення, відшкодування’ і чотирьох лексем *der Mehrwert* ‘додана вартість’, *die Steuer* ‘податок’, *rück* ‘зворотній’, *die Erstattung* ‘повернення, відшкодування’.

б) п'ятикомпонентні іменники, такі як *die Mietwagenvollkaskoversicherung* ‘страховий поліс прокату автомобілів’ який складається з двох БС *der Mietwagen* ‘легковий автомобіль, взятий напрокат’ та *die Vollkaskoversicherung* ‘страхування від усіх ризиків’ і п'яти лексем *miet* ‘найманий, взятий напрокат’, *der Wagen* ‘автомобіль’, *voll* ‘повний’, *der Kasko* ‘каска’, *die Versicherung* ‘страхування’. Ще одним прикладом є композит *die Geldausgabeautomatenbedienungsanweisung* ‘інструкції до банкомата’ до складу якого входять два БС *der Geldausgabeautomat* ‘банкомат’ з'єднувального елемента -en- і *die Bedienungsanweisung* ‘інструкція з використання’ та п'яти лексем *das Geld* ‘гроші’, *die Ausgabe* ‘витрати’, *der Automat* ‘автомат’, *die Bedienung* ‘обслуговування’, *die Anweisung* ‘інструкція’.

Таблиця 2.1

Класифікація складних іменників за кількістю компонентів

№ з/п	Кількість компонентів	Приклади	одиниць	%
1.	Два	<i>Das Konferenzzimmer</i> ‘конференц-зала’, <i>das Renditeziel</i> ‘мета, що полягає в отриманні відсотків’, <i>die Wachstumsprognosen</i> ‘прогнози економічного росту’, <i>das Wohnungseigentum</i> ‘право власності на житло’, <i>der Geschäftspartner</i> ‘бізнес-партнер’, <i>der Stimmungsindikator</i> ‘психологічний індикатор’, <i>die Biotechunternehmen</i> ‘біотехнологічні підприємства’	287	67,21
2.	Три	<i>Die Aufsichtspflichtverletzungen</i> ‘порушення обов’язку щодо нагляду’, <i>die Niedriglohnjobs</i> ‘робота з низькою заробітною платою’, <i>die Jugendarbeitslosigkeit</i> ‘безробіття серед молоді’, <i>die Wertpapierverwahrung</i> ‘зберігання цінних паперів’, <i>das Bundesfinanzministerium</i> ‘Федеральне міністерство фінансів’	122	28,56
3.	Чотири	<i>Das Mehrwertsteueraufkommen</i> ‘надходження ПДВ’, <i>die Fremdwährungskostendeckung</i> ‘відшкодування витрат в іноземній валюті’, <i>die Mindestlohnarbeitslosigkeit</i> ‘безробіття з мінімальною заробітною платою’, <i>der Umweltverträglichkeitsprüfbericht</i> ‘звіт про випробування екологічної сумісності’	15	3,51
4.	П’ять	<i>Die Mietwagenvollkaskoversicherung</i> ‘страховий поліс прокату автомобілів’, <i>die Geldausgabeautomatenbedienungsanweisung</i> ‘інструкція з експлуатації банкоматів’	3	0,72
	Разом		427	

Двокомпонентні композити виявились найбільш уживаними, що пояснюється загальною тенденцією німецької мови, в рамках якої двокомпонентні одиниці значно переважають над багатоконпонентними [30, s. 133].

Ключовою синтаксичною особливістю трикомполитів, як других за частотою уживаності складних слів, постає їх детермінативна структура – залежність першого БС (детермінатива) від другого БС (основного слова). При цьому іменник, виступаючи в ініціальній позиції в ролі детермінатива, переймає атрибутивну функцію й надає специфічних рис основному слову, що й вирізняє трикомполит серед інших представників цього класу. Це ключова особливість всіх багатоконпонентних композитів. Двокомпонентні композити можуть бути копулятивними і детермінативними. Проте у матеріалі, описаному у цій роботі зустрічаються лише детермінативні композити.

Кількість чотири- та п'ятикомпонентних складних іменників є, загалом, невеликою – 18 одиниць, що складає 4,23% від загальної кількості багатоконпонентних іменників у німецькій пресі економічної тематики. Це пояснюється тим, що багатоконпонентні слова, утворені з більше ніж трьох основ, значно ускладнюють розуміння і не виконують умови чіткості й стислості, яка і є основною підставою створення композитів.

2.2 Класифікація іменників за частиномовною приналежністю компонентів

При класифікації складних слів, в основі яких лежить морфологічний критерій, слід пам'ятати, що складні слова можуть належати до будь-якої частини мови. Їх належність до певної частини мови залежить від другого (останнього) компоненту, котрий відображає граматичні характеристики всього складного слова. Першим компонентом складного слова може бути будь-яка частина мови, а другим компонентом обов'язково має бути іменник.

У результаті аналізу багатоконпонентних іменників було виявлено, що першим компонентом композитів можуть виступати іменники, прикметники,

дієслова, числівники та прислівники. Втім, активність частин мови у створенні економічних понять та термінів не є однаковою.

Також було з'ясовано, що при творенні складних іменників активно застосовується суфіксальний спосіб, особливо по відношенню до першого компонента складного слова, що дає змогу розкрити повноту змісту останнього. Втім, при дослідженні передусім слід акцентувати увагу на частинах мови, які характеризують зміст головного компонента складного іменника.

У таблиці 2.2 подано класифікацію багатокомпонентних іменників за наявними в них частинами мови, у якій наявні дані про 9 виявлених основних моделей багатокомпонентних іменників.

Найбільша функційна активність притаманна двокомпонентній моделі Іменник + Іменник = Іменник (199 одиниць, або 46,6%), наприклад: *Aktien + Beteiligung* ‘частка акцій’; *die Bilanzierung + s + die Methode* ‘метод бухгалтерського обліку’; *der Handel + s + der Vertreter* ‘торговий представник’; *die Schenkung + s + der Vertrag* ‘договір дарування’; *das Personal + die Rekrutierung* ‘вербування’; *das Investment + der Gewinn* ‘інвестиційний дохід’; *Immobilien + der Makler* ‘агент з нерухомості’; *Immobilien + die Firma* ‘ріелторська компанія’. *Die Arbeit + s + die Verhältnisse* ‘трудові відносини’, *die Aufnahme + der Gebühr* ‘вступний внесок’, *die Kunde + n + die Authentifizierung* ‘аутентифікація клієнта’, *die Wachstum + s + die Dynamik* ‘динаміка зростання’, *das Wagnis + die Deckung* ‘покриття (забезпечення) на випадок можливого ризику’.

Продуктивність цієї моделі можна пояснити тим, що композит із першим компонентом-іменником є умовним утворенням, яке навіть у момент виникнення має ті риси, які зближують його, по-перше, з синтаксичними і, по-друге, з етимологічними компонентами лексики взагалі.

Друга за частотністю використання модель – це двокомпонентна модель Прикметник + Іменник = Іменник (75 одиниць, або 17,6%), трапляється дещо рідше, ніж попередня. Її використовують саме в економічній теорії, адже, за свідченнями дослідників, така модель доволі рідко вживається у сучасній

німецькій мові, і в терміносистемах інших наук не є продуктивною. Її використовують з тієї причини, що при створенні багатокomпонентного іменника економічної тематики нерідко головна мета – конкретизувати, уточнити деякі якості об'єкта. Наведемо приклади зазначеної моделі, виявлені в ході аналізу: *Finanz + Gewerkschaft* ‘фінансовий союз’; *schwellen + Länder* ‘ринки, що розвиваються’; *Verbraucher + Zentrum* ‘споживчий центр’;

Третє місце належить трикомпонентній моделі Іменник + Іменник + Іменник = Іменник : попри те, що вона є більш складною, ніж попередня, однак, така модель доволі розповсюджена (69 одиниць, або 16,2%). Наприклад: *Geschäft + s + Reise + Versicherung* ‘страхування ділової поїздки’; *Konto + Führung + -s + Gebühr* ‘плата за керування рахунком’; *Reise + Versicherung + s + Paket* ‘туристичний страховий пакет’; *wert + papier + transaktion* ‘угода з цінними паперами’; *Jugend + Arbeit + s + Losigkeit* ‘безробіття серед молоді’; *Umsatz + Steuer + Betrug* ‘шахрайство з ПДВ’; *Konto + nummer + n + systematik* ‘система номерів рахунків’; *die Wert + Preis + Beziehungen* ‘співвідношення між вартістю і ціною’.

Четверте місце посідає трикомпонентна модель Прикметник + Іменник + Іменник = Іменник (21 одиниця, або 4,9%) з прикметником в ролі першого компонента. Вона менш розповсюджена, аніж попередні моделі, проте існує ряд випадків, у яких її використано: *das Edel + Metall + Geschäft* ‘бізнес дорогоцінних металів’; *der Fremd + Währung + s + Gebühr* ‘плата в іноземній валюті’; *der Mineral + Wasser + Hersteller* ‘виробник мінеральної води’; *die Niedrig + Lohn + Jobs* ‘низькооплачувані робочі місця’; *der Süß + Ware + N + Produzent* ‘кондитерський виробник’; *die Wert + Papier + Spekulation* ‘спекуляція цінними паперами’.

Виявлено також використання моделі двокомпонентної Дієслово+ Іменник = Іменник (9 одиниць, або 2,1%). Характерно для неї, дієслово, представлене тут здебільшого у вигляді основи теперішнього часу індикатива, втрачає власні спеціальні граматичні властивості та вступає в атрибутивні відношення.

Приклади багатокomпонентних іменників, відповідних цій моделі: *Bestand + s + Kunden* ‘наявні клієнти’; *bezahl + Terminal* ‘платіжний термінал’.

В ході дослідження також виявлено модель Числівник + Іменник + Іменник = Іменник (3 одиниці, або 0,7%): *null + Zins + Politik* ‘політика нульової процентної ставки’. Стосовно прислівників слід вказати на модель Прислівник + Іменник + Іменник + Іменник = Іменник (3 одиниці, або 0,7%): *mehr + Wert + Steuer + Betrug* ‘шахрайство з ПДВ’; *mehr + Wert + Steuer + Aufkommen* ‘надходження ПДВ’.

Серед багатокomпонентних іменників, окрім вже зазначених, виявлено й деякі інші, а саме:

– Трикомпонентні іменники, утворені за моделлю Іменник + Дієслово + Іменник = Іменник (10 одиниць, або 2,3%), наприклад: *der Arbeit + geb + er + Attraktivität* ‘привабливість роботодавця’; *Arbeit + geb + er + Zuschuss* ‘внесок роботодавця’; *der Arbeit + Nehmer + Vertreter* ‘представник працівників’;

– Трикомпонентні іменники, утворені за моделлю Дієслово + Іменник + Іменник = Іменник (9 одиниць, або 2,1%), для прикладу: *der Leben + s + Mittel + Handel* ‘торгівля продуктами харчування’; *die Leben + s + Mittel + Riese* ‘харчової гігант’;

– Трикомпонентні іменники, утворені за моделлю Прикметник + Прикметник + Іменник = Іменник (3 одиниці, або 0,7%), для прикладу: *das Bundes + finanz + Ministerium* ‘Федеральне міністерство фінансів’;

– Іменник + Прикметник + Іменник = Іменник *das Brutto + Inland + s + produkt* ‘валовий внутрішній продукт’;

– Чотирикомпонентні іменники, утворені за моделлю Іменник + Іменник + Іменник + Іменник = Іменник (5 одиниць, або 1,2%), наприклад: *der Umwelt + verträglichkeit + s + prüf + bericht* ‘звіт про випробування екологічної сумісності’; *die Mehr + wert + steuer + karusselle* ‘карусель ПДВ’;

– Чотирикомпонентні іменники, утворені за моделлю Прикметник + Іменник + Іменник + Іменник = Іменник (6 одиниць, або 1,4%), наприклад:

die fremd + *Währung* + *S* + *Kosten* + *Deckung* ‘відшкодування витрат в іноземній валюті’; *die hoch* + *Verfüg* + *Barkeit* + *Rechen* + *Zentren* ‘центри обробки даних високої доступності’;

П’ятикомпонентні іменники, утворені за моделлю Іменник + Іменник + Прикметник + Іменник + Іменник = Іменник (2 одиниці, або 0,5%), для прикладу: *die Miet* + *Wagen* + *voll* + *Kasko* + *Versicherung* ‘страховий поліс прокату автомобілів’; *die Geld* + *Ausgabe* + *Automaten* + *Bedienung* + *s* + *Anweisung* ‘інструкція з експлуатації банкоматів’;

Таблиця 2.2

**Класифікація багатоконпонентних іменників за частиномовною
приналежністю компонентів**

№з/ п	Компонент				Приклади	К-сть одиниць	%
	1	2	3	4			
1.	Ім.	Ім.	—	—	<i>Die Anschubfinanzierung</i> ‘початкове фінансування’, <i>das Existenzminimum</i> ‘прожитковий мінімум’, <i>die Immobilienkäufen</i> ‘купівля нерухомості’, <i>die Kundenbetreuung</i> ‘робота з клієнтами’, <i>die Zolleinnahmen</i> ‘митні доходи’	199	46,6
2.	Прик м.	Ім.	—	—	<i>Die Extravergünstigung</i> ‘значна пільга’, <i>die Finanzaufsicht</i> ‘фінансовий нагляд’, <i>die Weiterentwicklung</i> ‘подальший розвиток’	75	17,6
3.	Ім.	Ім.	Ім.	—	<i>Der Kreditkartenherausgeber</i> ‘видавець кредитної картки’, <i>der Datenschutzstandard</i> ‘стандарт захисту інформації’, <i>die Lohnsteuerklasse</i> ‘клас податків на доходи фізичних осіб’	69	16,2
4.	Прик м.	Ім.	Ім.	—	<i>Der Jahresumsatz</i> ‘річний обіг’, <i>der Mindestgeldeingang</i> ‘мінімальне грошове зарахування’, <i>die Schwellenländerwährung</i> ‘валюта країн, що розвиваються’	21	4,9

5.	Ім.	Ді єс л.	Ім.	—	<i>Die Arbeitgeberattraktivität</i> ‘привабливість роботодавця’	10	2,3
6.	Дієс л.	Ім.	—	—	<i>Der Abrechnungstyp</i> ‘тип підрахування’, <i>der Bezahlterminal</i> ‘платіжний термінал’	9	2,1
7.	Дієс л.	Ім.	Ім.	—	<i>Das Lebensmittelhandel</i> ‘торгівля продовольчими товарами’	9	2,1
8.	Прик м.	Ім.	Ім.	Ім.	<i>Die Hochverfügbarkeitrechenzentren</i> ‘обчислювальні центри з високим коефіцієнтом готовності’	6	1,4
9.	Ім.	Ім.	Ім.	Ім.	<i>Der Umweltverträglichkeitsprüfbericht</i> ‘акт проведення оцінки впливу на оточуюче середовище’	5	1,2

Виявлено, що загальна кількість три-, чотири- та п’ятичленних термінів набагато менша, ніж кількість двочленних сполук. Використання багатоконпонентних іменників у німецькій пресі на економічну тематику пов’язане із прагненням у вигляді одного слова передати якомога більшу кількість інформативних особливостей головного поняття. Таке прагнення реалізується за рахунок дво- і трикомпонентних іменників (це зумовлено конденсацією й економією мовного виразу), що і було доведено у цьому пункті дослідження.

2.3 Класифікація багатоконпонентних іменників за наявністю з’єднувального елемента

На наступному етапі дослідження було проведено аналіз ролі з’єднувального елемента у складі багатоконпонентних іменників в німецькій пресі на економічну тематику. З цією метою необхідно класифікувати відібрані іменники (427 композитів) за наявністю в них з’єднувального елемента та його видом (таблиця 2.3).

Вивчення композитів-іменників в економіці на матеріалі німецької преси показало, що головну масу становлять неповноскладні композити, тобто слова, безпосередні складники яких поєднуються між собою з допомогою

з'єднувального елемента -s- (220 одиниць, або 51,5%). На другому місці перебуває група складних іменників, які можна назвати повно складними, тобто такими, компоненти яких поєднуються між собою без допомоги з'єднувального елемента (171 одиниця, або 40%), наприклад: *Existenz* + *Minimum* 'прожитковий мінімум'; *extra* + *Vergünstigung* 'додатковий підробіток'; *Konzern* + *Führung* 'керівництво групи'; *Investment* + *Banken* 'інвестиційні банки'; *edel* + *Metall* + *Geschäft* 'бізнес дорогоцінних металів'; *hoch* + *Verfügbarkeit* + *Rechen* + *Zentren* 'центри обробки даних високої доступності'; *inkasso* + *prozess* 'процес збору'.

Подальший аналіз якісного складу з'єднувальних компонентів дав змогу виокремити такі моделі неповноскладних композитивів-іменників, де А – безпосередній складник (детермінатив), а В – останній безпосередній складник (основне слово) композита:

1) Зі з'єднувальним елементом -s-:

- Іменник + -s- + В (132 одиниці, або 30,9%), наприклад: *Abrechnung* + -s- + *Typ* 'тип платежу'; *Betrieb* + -s- + *Ergebnis* 'операційний прибуток'; *Fusion* + -s- + *Verhandlungen* 'переговори про злиття'; *Handlung* + -s- + *Fähigkeit* 'дієздатність'; *Zahlung* + -s- + *System* 'система платежів'; *der Regierung* + -s- + *berater* 'урядовий радник', *die Auftrag* + -s- + *bestätigung* 'підтвердження замовлення', *die Beitrag* + -s- + *zahlung* 'внесок', *die Sortiment* + -s- + *ergänzung* 'поповнення асортименту', *die Wachstum* + -s- + *angleichung* 'вирівнювання темпів зростання';

- Іменник + -s- + Іменник + В (33 одиниці, або 7,73%), наприклад: *Arbeit* + -s- + *Platz* + *Abbau* 'скорочення робочих місць'; *Aufsicht* + -s- + *Pflicht* + *Verletzungen* 'регуляторні порушення'; *Beruf* + -s- + *Unfähigkeit* + *Rente* 'пенсія по інвалідності'; *die Staat* + -s- + *anleihen* + *käufen* 'закупівля державних облігацій', *Leben* + -s- + *mittel* + *handel* 'торгівля продуктами харчування' та ін.

- Прикметник + Іменник + -s- + В (46 одиниць, або 10,77%), наприклад: *Fremd* + *Währung* + -s- + *Gebühr* 'плата в іноземній валюті'; *Brutto* + *Inland* + -s- + *Produkt* 'валовий внутрішній продукт'; *Geld* + *Handel* + -s- + *Geschäft* 'операції на грошовому ринку'; *die Jugend* + *arbeit* + -s- + *losigkeit*

‘безробіття серед молоді’, *Konto + führung + -s- + gebühr* ‘плата за керування рахунком’;

- Іменник + -s- + Іменник + -s- + В (4 одиниці, або 0,9%), наприклад: *Handel + -s- + Forschung + -s- + Institut* ‘інститут досліджень в галузі торгівлі’; *Alter + -s- + Entlastung + -s- + Betrags* ‘пенсійні виплати’;

- Прикметник + Іменник + -s- + Іменник + В (3 одиниці, або 0,7%), наприклад: *Fremd + Währung + -s- + Kosten + Deckung* ‘відшкодування витрат в іноземній валюті’; *Umwelt + Verträglichkeit + -s- + Prüf + Bericht* ‘звіт про випробування екологічної сумісності’;

- Іменник + Іменник + Іменник + Іменник + -s- + В (2 одиниці, або 0,47%): *Geld + Ausgabe + Automaten + Bedienung + -s- + Anweisung* ‘інструкція з експлуатації банкоматів’.

2) Зі з’єднувальним елементом -n-:

- Іменник + -n- + В (6 одиниць, або 1,4%), наприклад: *Rente + -n- + Anspruch* ‘право на пенсію’; *Rente + -n- + Lücke* ‘розрив пенсій’; *das Annuitäten + -n- + darlehen* ‘постійна ануїтетна позика’, *die Ware + -n- + importe* ‘імпорт товарів’, *Immobilie + -n- + preise* ‘ціни на нерухомість’;

- Іменник + Іменник + -n- + В (9 одиниць, або 2,1%): *Kredit + Karte + -n- + Abrechnung* ‘виписка по кредитній картці’; *Privat + Kunde + -n- + Geschäft* ‘роздрібні банківські послуги’ *Bau + Maschine + -n- + Hersteller* ‘виробники будівельного обладнання’ та ін.

3) Зі з’єднувальним елементом -en-:

- Дієслово + -en- + В (7 одиниць, або 1,64%): *Schwell + -en- + länder* ‘ринки, що розвиваються’; *der Würd + -en- + träger* ‘високопосадовець’;

- Іменник + -en- + Іменник + В (4 одиниці, або 0,94%), наприклад: *der Branch + -en- + tarif + vertrag* ‘галузевий колективний договір’;

4) Зі з’єднувальним елементом -er-:

- Іменник + Дієслово + -er- + В (2 одиниці, або 0,47%), наприклад: *arbeit + Nehm + -er- + Vertreter* ‘представник працівників’.

5) Зі з'єднувальним елементом *-es-*: Іменник + *-es-* + В (4 одиниці, або 0,94%), наприклад: *Gesetz* + *-es-* + *Initiative* 'законодавча ініціатива'.

Таблиця 2.3

**Класифікація багатокomпонентних іменників за наявністю
з'єднувального елемента**

№ з/п	З'єднуваний елемент	Приклади	К-кість одиниць	%
1.	<i>-s-</i>	<i>Die Rentenversicherungspauschale</i> 'пенсійне забезпечення за єдиним тарифом', <i>der Verwaltungsrat</i> 'адміністративна рада'	220	51,5
2.	нульовий (відсутній)	<i>Die Aktienbeteiligung</i> 'частка акцій', <i>die Immobilienpreise</i> 'ціни на нерухомість'	171	40
3.	<i>-n-</i>	<i>Das Privatkundengeschäft</i> 'обслуговування фізичних осіб', <i>die Kreditkartenabrechnung</i> 'виписка по кредитній картці'	15	3,6
4.	<i>-en-</i>	<i>Der Branchentarifvertrag</i> 'галузевий колективний договір'	11	2,6
5.	<i>-er-</i>	<i>Die Arbeitgeberattraktivität</i> 'привабливість роботодавця'	6	1,4
6.	<i>-es-</i>	<i>Die Gesetzesinitiative</i> 'законодавча ініціатива'	4	0,9

Аналіз багатокomпонентних іменників засвідчив, що неповноскладні композити (зі з'єднувальними елементами) домінують над повноскладними. Стосовно набору з'єднувальних елементів у складі композитів у дібраному матеріалі дослідження слід зазначити, що реалізованими виявились такі елементи: *-s-*, *-es-*, *-n-*, *-en-*, *-er-*, – при чому перший із них переважає.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі магістерської роботи було з'ясовано, що відповідно до кількості компонентів, аналізовані одиниці можна розподілити на такі моделі : двокомпонентні композити – 287 одиниць (67,21%), трикомпонентні композити – 122 одиниці (28,56%), чотирикомпонентні композити – 15 одиниць (3,51%),

п'ятикомпонентні композити – 3 одиниці (0,72%). Кількість багатоконпонентних складних іменників є невеликою, адже такі слова не виконують умови чіткості й стислості, яка є підставою створення композитів. Було встановлено також, що двоконпонентні композити є найбільш уживаними.

Як правило, першим елементом композитів можуть виступати іменники, прикметники, дієслова, числівники та прислівники. Найчастіше трапляється словотвірна модель Іменник + Іменник (199 одиниць, або 46,6%), далі – Прикметник + Іменник (75 одиниць, або 17,6%), Іменник + Іменник + Іменник (69 одиниць, або 16,2%), Прикметник + Іменник + Іменник (21 одиниця, або 4,9%), Іменник + Дієслово + Іменник (10 одиниць, або 2,3%). Також до багатоконпонентних іменників, крім зазначених, належать і такі: Іменник + Дієслово + Іменник = Іменник (10 одиниць, або 2,3%), Дієслово + Іменник + Іменник = Іменник (9 одиниць, або 2,1%), Прикметник + Прикметник + Іменник = Іменник (3 одиниці, або 0,7%), Іменник + Іменник + Іменник + Іменник = Іменник (5 одиниць, або 1,2%), Прикметник + Іменник + Іменник + Іменник = Іменник (6 одиниць, або 1,4%), Іменник + Іменник + Прикметник + Іменник + Іменник = Іменник (2 одиниці, або 0,5%). Тобто в пресі зазвичай використовують дво- і трикомпонентні іменники, що зумовлено економією мовного виразу та доступністю складних іменників для читача. Більшість композитів-іменників містять з'єднувальний елемент *-s-* (220 одиниць, або 51,5%), у багатьох композитів сполучний елемент відсутній (171 одиниця, або 40%). Загалом, реалізованими є 5 з'єднувальних елементів: *-s-*, *-n-*, *-en-*, *-er-*, *-es-*. Основні моделі неповноскладних композитів-іменників зі з'єднувальним елементом *-s-* такі: $A + -s- + B$ та $A + -s- + A + B$.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОМПОЗИТІВ У ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ

3.1 Основні типи перекладацьких відповідників за частиномовною структурою

Проаналізувавши переклад отриманої вибірки складних німецьких іменників у галузі економіки, було визначено основні продуктивні способи та методи здійснення перекладу цих складних слів. Перш за все, виокремлено основні продуктивні способи перекладу, які простежуються в україномовних еквівалентах розглянутих німецьких іменників-комполітів. Виявлено, що за частиномовним характером складні німецькомовні іменники українською мовою зазвичай відтворюються:

а) простим іменником, який відповідає німецькому складному терміну. В такому разі використовується прийом опущення, тобто відбувається «відмова від передачі в перекладі семантично надлишкових слів» [17, с. 152], наприклад: *der Wirtschaftswissenschaftler* ‘економіст’; *der Ertragsbringer* ‘заробіток’; *die Arbeitsniederlegung* ‘страйк’; *die Wiedereröffnung* ‘відновлення’; *Geldabbuchung* ‘дебет’; *Personalrekrutierung* ‘вербування’;

б) складним іменником, наприклад: *der Würdenträger* ‘високопосадовець’; *Kryptowährung* ‘криптовалюта’; *Konferenzzimmer* ‘конференц-зала’; *Handlungsfähigkeit* ‘дієздатність’; *Unternehmensberatung* ‘бізнес-консалтинг’; *Wirtschaftskommunikation* ‘бізнес-комунікації’;

в) сполученням Іменник + Іменник у родовому відмінку. Конструкція з родовим іменником – це основний спосіб перекладу німецьких складних слів, компоненти яких пов’язані між собою відносинами належності чи володіння, наприклад: *der Ausstrahlungseffekt* ‘ефект трансляції’; *der Kursrücksetzer* ‘скидання курсу’; *die Bundesgenossenschaft* ‘союз держав’; *die Menschenansammlungen* ‘скупчення людей’; *die Schulschließung* ‘закриття школи’; *der Stabilitätsmechanismus* ‘механізм стабільності’;

г) сполученням Іменник + Прикметник. Характерною рисою української мови, порівняно з німецькою, є широкий ужиток відносних прикметників.

Більшість німецьких складних термінів містять визначальні складні іменники з субстантивним першим компонентом, яєй визначає другий компонент. При цьому граматичне значення українського відносного прикметника збігається з граматичним значенням першого субстантивного компонента німецького складного іменника. В українській мові відносний прикметник вказує на ставлення до предмета чи поняття. В такому разі складний термін ми перекладаємо словосполученням «іменник з прикметником» [17, с. 152], наприклад: *die Krankenversicherung* ‘медичне страхування’; *die Eindämmungsmaßnahme* ‘запобіжний захід’; *die Großveranstaltungen* ‘масові заходи’; *der Regierungsberater* ‘урядовий радник’; *das Wechselformular* ‘вексельний бланк’; *Extravergünstigung* ‘додатковий підрібок’;

д) сполученням складний Прикметник + Іменник, наприклад: *die Haushaltsdisziplin* ‘бюджетно-фінансова дисципліна’; *das Warenaustauschgeschäft* ‘товарообмінна (бартерна) операція’; *das Telekommunikationsunternehmen* ‘телекомунікаційна компанія’; *die Milliardenrückstellung* ‘мільярдно-доларовий резерв’;

е) конструкцією Іменник + Іменник + Іменник, наприклад: *das Abrechnungsintervall* ‘періодичність виставлення рахунків’; *der Datenschutzstandard* ‘стандарт захисту даних’; *die Aktienerwerbsoption* ‘варіант придбання акцій’; *die Wirtschaftszweigssystematik* ‘класифікація галузей економіки’; *die Wachstumsangleichung* ‘вирівнювання темпів зростання’;

ж) конструкцією Іменник + Прикметник + Іменник, наприклад: *die Schuldenerleichterung* ‘полегшення боргового тягаря’; *die Siedlungswirtschaft* ‘управління населеними пунктами’; *die Staatsanleihenkäufen* ‘закупівля державних облігацій’; *die Versicherungsbetriebslehre* ‘адміністрація страхового бізнесу’; *die Wettbewerbsintensität* ‘інтенсивність конкурентної боротьби’; *die Konsumgütermesse* ‘ярмарок споживчих товарів’;

з) конструкцією Прикметник + Прикметник + Іменник, наприклад: *der Altersteilzeitvertrag* ‘частковий пенсійний договір’; *die Massenunterkunft* ‘загальні житлові приміщення’; *der Branchentarifvertrag* ‘галузевий

колективний договір'; *Mindestgeldeingang* 'мінімальний касовий чек'; *das Privatkundengeschäft* 'обслуговування фізичних осіб';

i) багатокomпонентним словосполученням, наприклад: *das Wechselgeschäft* 'банківські операції з обміну валюти, вексельні операції банків'; *der Knappheitsrente* 'рента у зв'язку з дефіцитністю ресурсів'; *der Überstundenzuschlag* 'надбавка до заробітної платні за понаднормову роботу'; *die Markteinführungshilfe* 'допомога із введення продукту на ринок'; *die Menschenrechtsgruppen* 'групи, що займаються захистом прав людини'.

Тобто при перекладі в основному використовуються такі частини мови, як іменник та прикметник. Найчастіше перекладацькі відповідники мають одно-, дво- та тричленну структуру (за кількістю компонентів). Водночас, зауважимо, що трапляються й випадки, коли перекладацький відповідник має форму складного (багатокomпонентного) словосполучення – зазвичай, при використанні таких перекладацьких методів, як калькування, опис і модуляція.

3.2 Класифікація композитів за способом перекладу

Здійснивши аналіз складних іменників німецькою мовою, що увійшли до вибірки (Додаток А), було з'ясовано, що при їх перекладі українською мовою використовуються такі методи, або перекладацькі прийоми, як: калькування (дослівний переклад), еквіваленція (підбір відповідника), транспозиція (частиномовна трансформація компонентів), експлікація (описовий переклад), транслітерація і модуляція (смісловий розвиток понять). Репрезентованість цих перекладацьких методів у досліджуваній вибірці відображено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Класифікація багатокomпонентних іменників за методом їх перекладу

	Кальк.	Еквівал.	Транспоз.	Опис	Трансліт.	Модул.
К-кість слів	182	149	61	29	4	2
%	42,62	34,89	14,29	6,79	0,94	0,47

Дані, наведені у таблиці, свідчать, що найбільша кількість складних іменників перекладена методом калькування (182 одиниці, або 42,62%), дещо меншою є кількість та відсоток німецькомовних іменників, які трансформовано за методом еквіваленції (149 одиниць, або 34,89%). Ці два методи можна вважати основними. Незначна кількість композитів перекладена з використанням методів транспозиції (61 одиниця, або 14,29%) та експлікації (29 одиниць, або 6,79%), і лише окремі іменники перекладено методами транслітерації (4 одиниці, або 0,94%) й модуляції (2 одиниці, або 0,47%).

Отже, в ході аналізу виявлено 182 складних іменники (42,62%), які перекладено методом калькування. Їх характеристику за кількістю складових частин, частиномовною структурою та наявністю з'єднувальних елементів наведено у таблиці 3.2.

Загалом, калькування здійснюють з метою передачі комбінаторного складу німецького слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами української мови. Як було встановлено у попередньому розділі, метод калькування полягає в дослівному відтворенні частин німецького композита українською мовою та подальшому синтезі цих частин в одне ціле [54, с. 248]. Так, при дослівному перекладі композита *die Finanzgewerkschaft* 'фінансовий союз' сам переклад здійснюється по частинах із подальшим складанням цих частин у єдине ціле: *Finanz* 'фінансовий' + *gewerkschaft* 'союз'.

Наведені у таблиці дані вказують, що:

- методом калькування перекладено 129 складних іменників із двочленною структурою, що становить 70,88% від слів, загалом перекладених цим методом і 30,21% (третину) від усієї вибірки. Чверть (46 одиниць, або 25,27%) іменників, перекладених з допомогою калькування, має тричленну структуру;

- при аналізі цієї частини вибірки за частиномовною структурою було виявлено, що половина (95 одиниць, або 52,19%) іменників, перекладених шляхом калькування, мовою оригіналу має структуру Іменник + Іменник.

Також трапляються структури Прикметник + Іменник (30 одиниць, або 16,48%) та Іменник + Іменник + Іменник (28 одиниць, або 15,39%);

- у половині іменників цього типу виявлено сполучний елемент *-s-* (91 одиниця, або 50%), а в понад третини з'єднувальний компонент відсутній (75 одиниць, або 41,21%).

Це дає змогу зробити висновок про те, що, в межах вибірки, метод калькування застосовується, в основному, до слів, які мають двочленну структуру і частиномовну модель Іменник + Іменник. Здебільшого у них або наявний сполучний елемент *-s-*, або ж з'єднувальний компонент взагалі відсутній.

Прикладами двокомпонентних композитів із частиномовною структурою Іменник + Іменник, перекладених методом калькування, є такі одиниці: *das Betrug+s+risiko* 'ризик шахрайства'; *das Entscheidung+s+ergebnis* 'результат рішення'; *die Verdopplung+s+rate* 'ставка подвоєння'; *die Arbeit+s+bedingungen* 'умови праці'. У цих випадках спостерігаємо дослівний переклад, за якого перший член німецькомовного композита при трансформації українською мовою набуває родового відмінка, а другий (основний) член лишається в називному відмінку. Натомість, існують також інші приклади, такі як *die Wissenschaft+s+investitionen* 'інвестиції в науку', *die Immobilie+n+preise* 'ціни на нерухомість', у яких при перекладі між двома компонентами вводиться сполучний елемент – прийменник.

Прикладами тричленних іменників, перекладених методом калькування, є: *die Wirtschaft+s+zweig+s+systematik* 'класифікація галузей економіки' (частиномовна структура – Іменник+Іменник+Іменник); *die Wert+papier+transaktion* 'угода з цінними паперами' (Прикметник+Іменник+Іменник). У цих випадках збережено початкове значення кожного з компонентів складного слова і, водночас, додавання цих значень утворює нове смислове ціле.

Таблиця 3.2

**Особливості іменників-комполітів, перекладених методом
калькування**

Характеристики	Кількість слів	%
1. Кількість складових частин		
Дві	129	70,88
Три	46	25,27
Чотири	7	3,85
2. Частиномовна структура		
Ім.+Ім.	95	52,19
Прикм.+Ім.	30	16,48
Дієсл.+Ім.	4	2,2
Ім.+Ім.+Ім.	28	15,39
Прикм.+Ім.+Ім.	9	4,94
Дієсл.+Ім.+Ім.	3	1,65
Ім.+Прикм.+Ім.	1	0,55
Прикм.+Прикм.+Ім.	2	1,1
Ім.+Дієсл.+Ім.	3	1,65
Ім.+Ім.+Ім.+Ім.	2	1,1
Прикм.+Ім.+Ім.+Ім.	2	1,1
Присл.+Ім.+Ім.+Ім.	2	1,1
Ім.+Ім.+Прикм.+Ім.	1	0,55
3. Наявність з'єднувальних компонентів		
-s-	91	50
-es-	2	1,1
-n-	11	6,04
-en-	2	1,1
-er-	1	0,55
з'єднувальний компонент відсутній	75	41,21

Важливим методом перекладу складних німецьких іменників українською мовою є трансформація за допомогою лексичного еквівалента (149 слів, або 34,89%). Еквівалент – це постійна лексична відповідність, яка точно співпадає зі значенням слова. Німецькі терміни, котрі мають еквіваленти в українській мові, відіграють важливу роль при перекладі текстів з німецької мови на українську. Вони служать «опорними пунктами» в тексті, тобто від них залежить розкриття значення інших слів [17, с. 153].

На основі аналізу вибірки з'ясовано, що більшість іменників-комполитів, перекладених методом еквіваленції, має двочленну структуру (102 одиниці, або 68,46%). Зазвичай це частиномовна модель Іменник+Іменник (63 одиниці, або 42,28%) чи, рідше, Прикметник+Іменник (39 одиниць, або 26,2%). Половина (82 одиниці, або 55,03%) іменників цієї групи, містить сполучний елемент *-s-*, а в понад третини з'єднувальний компонент взагалі відсутній (59 одиниць, або 39,61%). Тобто таким лексичним одиницям властивий характер сталих сполучень, що мають фіксований еквівалент. Детальнішу їх характеристику наведено у таблиці 3.3.

Двочленна структура за моделлю Іменник+Іменник властива, наприклад, таким композитам, перекладеним методом еквіваленції: 1) *der Aufnahme+gebühr* 'вступний внесок' та *die Ausgang+-s-+beschränkung* 'комендантська година'; 2) *die Arbeit+-s-+niederlegung* 'страйк' та *die Handlung+-s-+fähigkeit* 'дієздатність'. У перших двох прикладах аналог українською мовою має характер сполучення прикметника й іменника, а в двох других – одночленний еквівалент. Дослівно іменник *der Aufnahme+gebühr* перекладається як *die Aufnahme* 'запис' + *der Gebühr* 'плата', що сукупно можна було б тлумачити як «плата за запис», проте в українській мові існує еквівалент «вступний внесок», – що є більш точним, аніж варіант дослівного перекладу. В іншому прикладі, перекладаючи композит *die Ausgangsbeschränkung*, дослівно ми отримали б значення: *der Ausgang* 'вихід' + *die Beschränkung* 'обмеження', що при складанні значень дає «обмеження на вихід». Утім, такий дослівний переклад є надто загальним і не передає нюанси семантики оригінального

терміна. Саме тому перекладач використовує український еквівалент – «комендантська година». Варто розглянути також приклад тричленних композитів: *der Wirtschaft+ -s-+ fach+männ* ‘економіст’. За частиномовною структурою це складне слово відповідає моделі Іменник + Прикметник + Іменник. Дослівно його переклад виглядав би так: «хлопчина, який знається на економіці», – але з метою економії слів зручніше використовувати еквівалент ‘економіст’.

Таблиця 3.3

Особливості іменників-композитів, перекладених методом еквіваленції

Характеристики	Кількість слів	%
1. Кількість складових частин		
Дві	102	68,46
Три	40	26,84
Чотири	6	4,03
П'ять	1	0,67
2. Частиномовна структура		
Ім.+Ім.	63	42,28
Прикм.+Ім.	39	26,2
Дієсл.+Ім.	3	2,01
Присл.+Ім.	3	2,01
Ім.+Ім.+Ім.	15	10,07
Прикм.+Ім.+Ім.	10	6,71
Дієсл.+Ім.+Ім.	3	2,01
Присл.+Ім.+Ім.	2	1,34
Числ.+Ім.+Ім.	2	1,34
Ім.+Дієсл.+Ім.	2	1,34
Ім.+Ім.+Ім.+Ім.	3	2,01
Прикм.+Ім.+Ім.+Ім.	2	1,34

Присл.+Ім.+Ім.+Ім.	1	0,67
Ім.+Ім.+Присл.+Присл.+Ім.	1	0,67
3. Наявність з'єднувальних компонентів		
-s-	82	55,03
-n-	2	1,34
-en-	4	2,68
-er-	2	1,34
з'єднувальний компонент відсутній	59	39,61

Менш поширеним, аніж у випадку з калькуванням чи еквіваленцією, є використання при перекладі методу транспозиції. Передбачений цим методом «перехід однієї частини мови в іншу або її вживання у функції іншої частини» [2, с. 15] зафіксовано лише в незначній частині вибірки (61 слово, або 14,29%).

На основі аналізу перекладених цим методом композитів ми встановили властиві їм характеристики, зокрема:

- в основному, приклади композитів, перекладених методом транспозиції, налічують три (29 одиниць, або 52,46%) чи дві складові частини (28 одиниць, або 40,98%);
- при наявності в складному іменнику трьох компонентів значно переважає частиномовна структура Іменник + Іменник + Іменник (17 одиниць, або 27,86%), а в двочленних композитах – модель Іменник + Іменник (24 одиниці, або 39,34%);
- здебільшого такі композити містять сполучний елемент -s- (32 одиниці, або 52,46%), проте у третини іменників цієї групи з'єднувальний компонент відсутній (21 одиниця, або 34,42%).

Специфікою цієї групи слів є те, що при перекладі їх на українську мову деякі компоненти складного іменника змінюють частиномовну належність у мові перекладу. Наприклад, *das Beschäftigung* + -s- + *verhältnis* дослівно означає *Beschäftigung* ‘зайнятість’ + *Verhältnis* ‘відносини’, проте при перекладі

іменник *Beschäftigung* переходить у прикметник ‘трудо́ві’. Аналогічно у прикладі *Tochter* + *firma* ‘дочі́рня компанія’. Цей двочленний композит, створений за моделлю Іменник + Іменник, при перекладі переходить в іншу модель. Зокрема, іменник *Tochter*, що перекладається як ‘дочка’, переходить у прикметник «дочі́рня».

Більш детальний опис лексичних одиниць, що входять до цієї групи складних іменників, надано у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

**Особливості іменників-композитів, перекладених методом
транспозиції**

Характеристики	Кількість слів	%
1. Кількість складових частин		
Дві	28	40,98
Три	29	52,46
Чотири	2	3,28
П'ять	2	3,28
2. Частиномовна структура		
Ім.+Ім.	24	39,34
Прикм.+Ім.	2	3,28
Дієсл.+Ім.	1	1,64
Присл.+Ім.	1	1,64
Ім.+Ім.+Ім.	17	27,86
Прикм.+Прикм.+Ім.	1	1,64
Займ.+Прикм.+Ім.	1	1,64
Дієсл.+Ім.+Ім.	3	4,92
Присл.+Ім.+Ім.	2	3,28
Ім.+Дієсл.+Ім.	5	8,2
Прикм.+Ім.+Ім.+Ім.	2	3,28
Ім.+Ім.+Прикм.+Ім.+Ім.	2	3,28

3. Наявність з'єднувальних компонентів		
-s-	32	52,46
-es-	1	1,64
-n-	2	3,28
-en-	3	4,92
-er-	2	3,28
з'єднувальний компонент відсутній	21	34,42

Експлікація є доволі продуктивним засобом при перекладі економічних термінів, адже бурхливий розвиток економічної сфери не дозволяє багатьом термінам вчасно знайти свої еквіваленти і закріпитися в мові перекладу. Загалом виявлено 29 слів (6,79% вибірки), трансформованих методом описового перекладу, або експлікації. За даними цієї таблиці 3.5, завдяки експлікації, або описовому перекладу, передаються дво- (18 одиниць, або 62,1%) і трикомпонентні іменники-композиції (11 одиниць, або 37,9%). За частиномовною структурою переважає модель Іменник+Іменник (14 одиниць, або 48,27%). Майже однаковою мірою в цих словах репрезентовано як наявність з'єднувального компонента -s- (13 одиниць, або 44,83%), так і відсутність будь-якого сполучного елемента (14, або 48,27%).

Слід розглянути кілька прикладів двочленних іменників із цієї групи, яким властива структура Іменник + Іменник. Так, композит *das Renditeziel* складається зі слів *Rendite* 'повернення' + *Ziel* 'мета', проте дослівний переклад не розкриває специфіки цього композита мовою оригіналу, тобто не дає змогу зрозуміти, в чому саме полягає зазначена «мета». Саме тому перекладач вдається до експлікації, формулюючи описовий україномовний відповідник – 'мета, що полягає в отриманні відсотків'. В іншому прикладі – *der Verkaufsdruck* – компоненти складного іменника дослівно можна перекласти як *Verkauf* 'продаж' + *Druck* 'тиск', а при додаванні цих значень отримати переклад «тиск продажу», який не надає достатньої інформації про той

процес, який позначено цим композитом в німецькій мові. Саме тому перекладач застосовує експлікацію, надаючи варіант ‘наплив пропозицій на продаж’.

Варто проаналізувати також кілька тричленних композитів з цієї групи. Зокрема, при дослівному перекладі складного іменника *die Null* ‘нуль’ + *Zins* ‘відсотки’ + *Politik* ‘політика’ було б отримано значення: «політика нульового відсотка» або «політика нуля відсотків». Проте в такому разі було б незрозуміло, відносно чого саме вказується відсоток. Щоб розкрити зміст композита, слід здійснити описовий переклад – ‘політика нульової процентної ставки’. В іншому прикладі, дослівно перекладаючи іменник *der Strombezugspreis* як «ціна за постачання потужності», неможливо чітко передати, про яку саме «потужність» йдеться. Натомість, при експлікації отримуємо значення ‘ціна на споживання енергії з електромережі’.

Таблиця 3.5

Особливості іменників-композитів, перекладених методом експлікації

Характеристики	Кількість слів	%
1. Кількість складових частин		
Дві	18	62,1
Три	11	37,9
2. Частиномовна структура		
Ім.+Ім.	14	48,27
Прикм.+Ім.	3	10,34
Дієсл.+Ім.	1	3,45
Ім.+Ім.+Ім.	8	27,59
Прикм.+Ім.+Ім.	2	6,9
Числ.+Ім.+Ім.	1	3,45
3. Наявність з’єднувальних компонентів		
-s-	13	44,83

-es-	1	3,45
-en-	1	3,45
з'єднувальний компонент відсутній	14	48,27

Такий перекладацький метод, як транслітерація, репрезентований у досліджуваній вибірці дуже незначною кількістю слів (4 одиниці, або 0,94%). З них три слова є двочленими, а один композит – тричленим; два мають структуру Іменник + Іменник. Наприклад, при перекладі тричленного композита *das Viel + flieg + -er- + programm* ‘програма частого флаєра’ транслітерація наявна при відтворенні першого й третього компонентів. В іншому прикладі при перекладі іменника *der Bundestag + -s- + abgeordnete* ‘депутат Бундестага’ методом транслітерації відтворено перший із компонентів цього двочленного композита. Під час трансформації складного іменника *der Senkrecht + starter* перекладач транслітерує другий із компонентів цього композита, надаючи значення ‘прямий стартер’. Аналогічно і в прикладі *die Luftfahrt + holding* ‘авіаційний холдинг’, при перекладі якого також транслітеровано другий компонент складного іменника.

Метод модуляції, або смислового розвитку, репрезентований у вибірці найменшою кількістю слів (2 слова, або 0,47%). Як вказує Н. П. Гура, до цього методу перекладачі вдаються у тому випадку, коли наявна безеквівалентна терміноодиниця, що ставить їх перед проблемою вибору того чи іншого способу їх передачі. Саме цей перекладацький метод вважається одним із найважчих, а тому використовується порівняно рідко, і його вибір зумовлений кількома передумовами, такими як: характер тексту; значимість лексики у контексті; характер самої лексики, її місця у лексичних системах мови перекладу та вихідної мови; словотворчі можливості відповідних мов, літературна й мовна традиція [17, с. 153].

У тричленному іменнику *der Katastrophenbeistandsfond* при дослівному перекладі можна отримати приблизно таке значення: «фонд допомоги при катастрофах». Проте, застосовуючи метод модуляції, перекладач переносить

акцент із самого факту катастрофи на її наслідки – фонд ліквідації наслідків катастроф’, – в такий спосіб конкретизуючи початкове значення композита.

Двочленний композит *der Knappheitsrente* можна дослівно перекласти як *der Knappheit* ‘убогість’ + *Rente* ‘пенсія’, проте поняття «убогість» є лише наслідком, або ж абстрактним поняттям, яке фіксує певний стан. Натомість, перекладач вказує причину такого стану – ‘рента у зв’язку з дефіцитністю ресурсів’. Тож у двох вказаних прикладах завдяки методу модуляції не лише переноситься акцент із причини певного явища на його наслідок (або навпаки), а й, таким чином, поглиблюється зміст означуваного поняття.

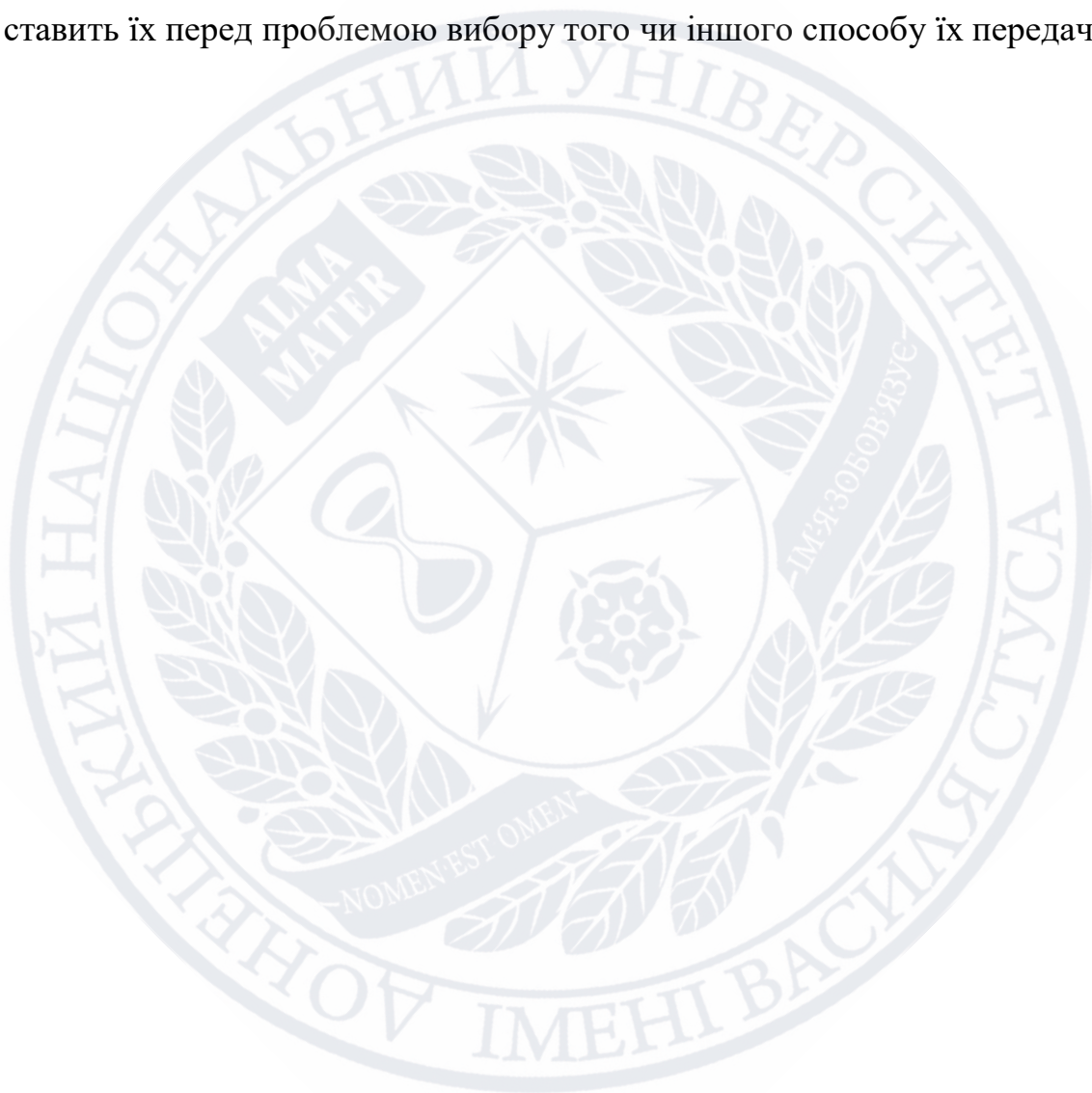
Отже, на основі аналізу вибірки встановлено, що найпоширенішими є такі методи перекладу німецьких композитів українською мовою, як калькування й еквіваленція. Рідше перекладачі вдаються до транспозиції чи експлікації, і найрідше – до методів транслітерації та модуляції.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Аналізуючи специфіку перекладацьких трансформацій, було виявлено, що за частиномовним характером складні німецькомовні іменники українською мовою зазвичай відтворюються: простим або складним іменником; сполученнями Іменник + Іменник у родовому відмінку, Іменник + Прикметник, складний Прикметник + Іменник, конструкціями Іменник + Іменник + Іменник, Іменник + Прикметник + Прикметник, Прикметник + Прикметник + Іменник, багатокomпонентним словосполученням, що дає підстави вважати, що при перекладі в основному використовуються такі частини мови, як іменник та прикметник.

При перекладі німецьких іменників-композитів українською мовою використовуються такі методи (перекладацькі прийоми), як: калькування (182 одиниці, або 42,62%), еквіваленція (149 одиниці, або 34,89%), транспозиція (61 одиниця, або 14,29%), експлікація (29 одиниць, або 6,79%), транслітерація (4 одиниці, або 0,94%) і модуляція (2 одиниці, або 0,47%). Найчастіше при здійсненні перекладу німецьких композитів на українську використовують методи калькування (який полягає в дослівному відтворенні частин німецького

композита українською мовою та подальшому синтезі цих частин в одне ціле) й еквіваленції (лексичним одиницям при такій моделі перекладу властивий характер сталих сполучень, що мають фіксований еквівалент). Менш вживаними є методи транслітерації (відтворення літерного складу іноземного слова мовою перекладу) та модуляції (один із найважчих методів, до якого вдаються у тому випадку, коли наявна безеквівалентна терміноодиниця, що ставить їх перед проблемою вибору того чи іншого способу їх передачі).

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Словотвір – це один із головних способів поповнення словникового складу сучасної німецької мови. На сьогодні одним з найдавніших та найбільш продуктивних способів словотвору у сучасній німецькій мові є словоскладання, що зумовлено тенденцією до мовної економії та універсалізації. Складні іменники переважно класифікуються лінгвістами за структурно-генетичним принципом, за частиномовною приналежністю, за кількістю компонентів та за типом синтаксико-семантичного зв'язку між компонентами. З одного боку, композити мають статус лексичних одиниць, з іншого – це аналітичні структури, які можна розкласти на компоненти.

Складні слова потребують особливої перекладацької технології і здійснення певних перекладацьких трансформацій. У цьому контексті трансформація полягає у зміні формальних чи семантичних складових оригінального тексту при збереженні тієї інформації, яка призначена для передачі. Метою перекладу є правильне (адекватне) і повне вираження змісту певного тексту засобами іншої мови. Перекладацькі трансформації можна класифікувати за характером відхилення від міжмовних відповідностей: морфологічні, стилістичні, синтаксичні, семантичні, змішані. До основних методів перекладу композитів українською мовою належать: еквіваленція, калькування, експлікація, транскрибування, транспозиція, модуляція.

До загальної кількості 427 одиниць, утворених способом словоскладання, відповідно до кількості компонентів, входять композити: двочленні – 287 одиниць (67,21%), тричленні – 122 одиниці (28,56%), чотиричленні – 15 одиниць (3,51%), п'ятичленні – 3 одиниці (0,72%). Кількість багатоконпонентних складних іменників є невеликою, адже такі слова не виконують умов чіткості й стислості, яка є підставою створення композитів. Найчастіше трапляється словотвірна модель Іменник + Іменник (199 одиниць, або 46,6%), а найрідше - Іменник + Дієслово + Іменник (10 одиниць, або 2,3%). Тобто в пресі зазвичай використовують дво- і трикомпонентні іменники, що зумовлено економією мовного виразу та доступністю складних іменників для

читача. Більшість композитів-іменників містять з'єднувальний елемент *-s-* (220 одиниць, або 51,5%), у багатьох композитів сполучний елемент відсутній (171 одиниця, або 40%). Загалом, реалізованими є 5 з'єднувальних елементів: *-s-*, *-n-*, *-en-*, *-er-*, *-es*. Найбільш уживаним є перший з них. Стосовно специфіки перекладацьких трансформацій слід зазначити, що за частиномовним характером складні німецькомовні іменники українською мовою зазвичай відтворюються: простим або складним іменником; сполученнями Іменник + Іменник у родовому відмінку або Іменник + Прикметник, рідше - Прикметник + Прикметник + Іменник. При перекладі німецьких іменників-композитів українською мовою найчастіше використовуються такі методи (перекладацькі прийоми), як: калькування (182 одиниці, або 42,62%), еквіваленція (149 одиниць, або 34,89%), а найрідше застосовується метод модуляції (2 одиниці, або 0,47%).

Перспективою дослідження є проведення перекладацького аналізу німецькомовних текстів економічного спрямування з урахуванням стилістичних особливостей, лексичних та граматичних трансформацій, що використовуються при передачі іменників-композитів на позначення економічних термінів засобами української мови, визначенням рівнів еквівалентності, на яких здійснюється україномовний переклад та прагматичних особливостей цих текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамов Б.А. Избранные работы по немецкой грамматике и общим проблемам языкознания. М.: Кругъ, 2003. 423 с.
2. Азарова Л.Є. Складні слова в українській мові: структура, семантика, концепція «золотої» пропорції: [монографія]. Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2000. 222 с.
3. Арбекова Т.И. Лексикология английского языка : учебн. пособ. для инст. и фак. иностр. яз. / Т.И. Арбекова. – М : Высшая школа, 1977. – 240 с.
4. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. М.: Высш. школа, 2003. 341 с.
5. Архипов А.Ф. Самоучитель перевода с немецкого языка на русский. М.: Высшая школа, 1991. 225 с.
6. Бабалова Г. Г. Проблема эквивалентности перевода и переводческие трансформации / Г. Г. Бабалова. Наука о человеке: гуманитарные исследования. 2017. №4. С. 23–28.
7. Білецька О.В. Особливості синтаксичних відношень між компонентами іменникових трикомпонентів у сучасній німецькій мові. *Типологія мовних значень у діяхронічному та зіставному аспектах*. Випуск 29. 2014. С. 67-75.
8. Большой немецко-русский: 95.000 терминов; сост. К. Лейн. М.: Русский язык, 2002. 1040 с.
9. Борисова Л.И. Особенности перевода общеупотребительной и общенаучной лексики с английского языка на русский. М.: ВЦП, 1980. 171 с.
10. Вашунин В.С. Субстантивные сложные слова в немецком. М.: Высшая школа, 1990. 158 с.
11. Вине Ж.-П., Дарбельне Ж. Технические способы перевода. М.: 1978. 298 с.
12. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Изд-во ин-та общ. ср. образования РАО, 2001. 224 с.

13. Володіна Т.С., Радзійон В.М. Словоскладання іменників у німецькій та українській мовах. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]*. Сер.: Філологічна. 2013. Вип. 37. С. 70-73.

14. Габай А.Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові; Нац. акад. наук України, Ін-т укр. мови. К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2011. 232 с.

15. Гавриш О.О. Фахова німецька мова. Економіка підприємства: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2006. 284 с.

16. Губская, Т. В. Теория и практика перевода : переводческие трансформации : учебное пособие / Т. В. Губская. Орск: Издательство Орского гуманитарно-технологического института (филиала) ОГУ, 2011.-121 с.

17. Гура Н.П. Структурно-типологічні особливості складних німецьких комп'ютерних термінів та їх переклад українською мовою. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя: Філологічні науки*. 2017. Книга 1. С. 150-154.

18. Денина О. О. Использование переводческих трансформаций для достижения адекватности перевода / О. О. Денина. Вестник Оренбургского государственного университета. 2015. №11. С. 186–191.

19. Дружбяк С. Словоскладання у творенні сучасних німецьких економічних термінів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 676: Проблеми української термінології. С. 94-97.

20. Егорочкина Л. В. Основные пути развития словарного состава немецкого языка и способы словообразования в немецком языке с точки зрения их продуктивности / Л. В. Егорочкина. Вестник Башкирского университета 16. – 2011. №1. С. 130–133.

21. Єнікєєва С.М. Утворення складних слів синтаксичного типу в англійській мові та особливості їх перекладу. *Вісник Сумського державного університету*. Серія Філологічні науки. Суми, 2002. № 4 (37). С. 72-75.

22. Жилюк С. А. Заимствование английских глаголов с префиксами и частицами в немецкий язык / С. А. Жилюк. Вестник Московского

государственного лингвистического университета. Гуманитарные науки 1. – 2019. №817. С. 175–187.

23. Жилюк С. А. Использование заимствований в системе немецкого словообразования : дис. канд. фíl. наук : 10.02.04 / Жилюк С. А. – Санкт-Петербург, 2015. – 231 с.

24. Жукова Л.В., Лехновська А.П. Переклад складних аграрних термінів з німецької мови на українську. *Zbiór raportów naukowych. "Pedagogika. Teoria. Praktyka"*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2014. С. 65-68.

25. Зеленецкий А.Л., Новожилова О.В. Теория немецкого языкознания: [учебное пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений]. М.: Издательский центр «Академия», 2003. 400 с.

26. Земская Е.А. Словообразование как деятельность. М.: КомКнига, 2005. 264 с.

27. Зуєв А.Н., Молчанова І.Д., Мурясов Р.З. Словник словотворчих елементів німецької мови. М.: Рос. яз., 1979. 536 с.

28. Карабан В.І., Борисова О.В., Колодій Б.М., Кузьміна К.А. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську). Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. 208 с.

29. Карабан В.Р. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську. Вінниця: Нова книга, 2003. 126 с.

30. Клименко Н.Ф. Основы морфеміки сучасної української мови: [навч. посібник]. К.: Інститут змісту і методів навчання, Київський ун-т ім. Т. Шевченка, 1998. 182 с.

31. Кульчицький В. Проблеми теорії словотворення німецької мови. *Мовознавство*. 2009. Вип. 17. С. 136-142.

32. Латышев Л.К. Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания. М.: Просвещение, 1988. – 159 с.

33. Левицький А.Е., Шелудько А.В. Контрастивно-перекладацькі основи аналізу складних слів синтаксичного типу (на матеріалі англійської та української мов). *Проблеми зіставної семантики*: [зб. наук. ст.] / [відп. ред. О.О. Тараненко]. К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. Вип. 9. С. 33-38.
34. Левицький В.В. Лексикологія німецької мови: [посібник]. Вінниця: Нова Книга, 2014. 390 с.
35. Левицький В.В. Основи германістики / В.В. Левицький. Вінниця : Нова Книга, 2006. 528 с.
36. Левковская К.А. Словообразование современного немецкого языка. Вопросы языкознания. 1995. № 1. С. 151-154.
37. Липський К. Перехідні явища в системі частин мови. *Інформаційні технології в освіті*. 2008. № 6. С. 53-58.
38. Лук П. А. Проблемы перевода композитов и методика работы с немецкими сложными словами на средней ступени обучения / П. А. Лук. Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения. – 2016. №54. С. 153–157.
39. Магеррамова М.А. Семантико-синтаксична класифікація термінів-композитів у німецькій мові. *Одеський лінгвістичний вісник*. № 5 том 1, 2015. С. 91-94.
40. Мешков О.Д. Семантические аспекты словосложения английского языка. М.: Наука, 1986. 208 с.
41. Мифтахова О. В. Суффиксация имён существительных как способ словообразования в современном немецком языке / О. В. Мифтахова, А. В. Шкурат. Актуальные вопросы современной филологии и журналистики № 1. 2018. №28. С. 10–15.
42. Муратова С. В. Альтернативные модели развития лексики в современном немецком языке / С. В. Муратова, Е. В. Лобановская. Вестник Череповецкого государственного университета. 2016. №3. С. 54–57.
43. Навчально-методичний посібник з граматики німецької мови для самостійної роботи студентів / Укладач Дутка М. В. Тернопіль, 2012. 170 с.

44. Назаренко І. В. Словоскладання як один з найпоширеніших способів словотвору німецької мови / І. В. Назаренко. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2016. №146. С. 505–509.
45. Нещеретова Т. Т. Типология словообразования имен существительных среднего рода в немецком языке / Т. Т. Нещеретова. Вестник Адыгейского государственного университета. 2016. №3. С. 168–170.
46. Огуй О.Д. Лексикологія німецької мови. Вінниця: Нова книга, 2003. 403 с.
47. Олейник О. В. Слова-компози́ты в немецкой прессе / О. В. Олейник. // Международный научно-исследовательский журнал 7-3. 2020. №97. С. 92–95.
48. Осипян Л. Г. Специфика немецкого словообразования в научной и технической терминологии / Л. Г. Осипян. Вестн. Моск. ун-та. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2016. №19. С. 164–170.
49. Павлов В.М. Понятие лексемы и проблемы отношений синтаксиса и словообразования. Ленинград: Наука, 1985. 298 с.
50. Радзійон В.М. Структурно-морфологічні типи складних іменників спортивної тематики. *Вісник КНЛУ*. Серія Філологія. Том 18. № 2. 2015. С. 150-155.
51. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика (Наше наследие). 2007.
52. Розен Е.В. На пороге XXI века. Новые слова и словосочетания в немецком языке / Е.В. Розен - М.: Изд-во «Менеджер», 2000. 192 с.
53. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
54. Служинська Л.Б. Шляхи передачі економічних термінів німецької мови на українську. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2014. Вип. 692-693. С. 247-250.
55. Степанова, М. Д., Фляйшер, В. Теоретические основы словообразования в немецком языке / М. Д. Степанова, В. Фляйшер. М.: Высшая школа, 1984. С. 236.

56. Степанова, М.Д. Словообразование современного немецкого языка / М. Д. Степанова; под ред. Т. В. Строевой. - Изд. 2-е, испр. М.: URSS, 2007. 344 с. - (Из лингвистического наследия М. Д. Степановой).
57. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. М.: Наука, 1973. 366 с.
58. Теорія та практика перекладу: Конспект лекцій для студентів денного та заочного відділення економічного факультету та факультету менеджменту за спеціальностями 6.050206 «Менеджмент ЗЕД» та 6.050103 «Міжнародна економіка». Харків, 2012. 81 с.
59. Тимченко І.І. Теорія і практика перекладу. Харків, 2006. 284 с.
60. Щигло Л. В. Розвиток словотвірної системи німецької мови як синергетичний процес / Л. В. Щигло. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2019. С. 181–184.
61. Яслинська К. М. Деякі особливості перекладу фінансово-економічних текстів. *Педагогічні науки*. 2017. Том 3. Випуск LXXV. С. 191-193.
62. Bussmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 2002. 783 S.
63. Bauer L. Morphological productivity / L. Bauer. - Cambridge: Cambridge University Press, 2001. P. 262. [in English]
64. Donalies E. Die Wortbildung des Deutschen. Ein berblick. 2. Auflage-Tbingen, 2005.
65. Donalies E. Wortbildung des Deutschen / E. Donalies. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2005. 182 S.
66. Duden Die deutsche Rechtschreibung, Dudenverlag, Mannheim Leipzig Wien Zürich, 2001. 1152 S.
67. Duden. Die deutsche Rechtschreibung. 21., völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Bd. 1. Mannheim-Leipzig–Wien–Zürich, 1996. P. 910.
68. Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache / hrsg. u. bearb. Von Günther Drosdowski in Zusammenarbeit mit Peter Eisenberg ... [Autoren: Peter

Eisenberg ...]. 5., völlig neu bearb. u. erw. Aufl. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverl., 1995. 864 S.

69. Eichinger L. M. Raum und Zeit im Verbwortschatz des Deutschen. Tübingen : Narr, 1989. 436 S.

70. Elitz E. Sprache in den Medien – Die Wortverdrehen GmbH / E. Elitz. Die deutsche Sprache zur Jahrtausendwende: Sprachkultur oder Sprachverfall. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2000. S. 143 – 154.

71. Elsen H. Neologismen. Formen und Funktionen neuer Wörter in verschiedenen Varietäten des Deutschen / H. Elsen. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2004. 200 S.

72. Ernst P. Germanistische Sprachwissenschaft. Eine Einführung in die synchrone Sprachwissenschaft des Deutschen / P. Ernst. Wien: Facultas, 2011. 302 S.

73. Fleischer W., Bartz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. [3., unveränd. Aufl.]. Tübingen: Niemeyer Verlag, 2007. 382 s.

74. Fluck H.-J. Fachdeutsch in Naturwissenschaft und Technik. Heidelberg: Groos, 1997. P. 352.

75. Gruschko S. Übersetzung als mentale interpretationsaktivität in linguistik und literaturwissenschaft. *Науковий вісник ПНПУ ім. К.Д. Ушинського*. 2019. № 28. С. 43-49.

76. Iskos A. Deutsche Lexikologie / A. Iskos, A. Lenkova. M. : Высшая школа, 1970. 295 с.

77. Kunkel-Razum K., Scholze-Stubenrecht W., Wermke M. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. 6. Auflage. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2009.

78. Lawrenz B. Moderne deutsche Wortbildung. Phrasale Wortbildung im Deutschen: Linguistische Untersuchung und sprachdidaktische Behandlung. Hamburg: Verlag Dr. Kovac, 2006. 247 s.

79. Misik R. Anführerin der freien Welt? Aber klar doch! URL: <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-11/angela-merkel-kandidatur-anfuehrerin-freie-welt/seite-2>

80. Mowtschan D. W. Theoretisch-praktische Aspekte der deutschen Gegenwartssprache. Sumy: Staatliche Universität Sumy, 2016. 146 s.

81. NATO: Trump und Macron streiten – Merkel trotzdem optimistisch.
URL: <https://www.gmx.net/magazine/politik/trump-massregelt-macron-us-praesident-fan-nato-34238260>

82. Ortner L., Müller-Bollhagen E. Substantivkomposita (Komposita und kompositionsähnliche Strukturen 1) Deutsche Wortbildung: Typen und Tendenzen der deutschen Gegenwartssprache; eine Bestandsaufnahme des Instituts für Deutsche Sprache, Forschungsstelle Innsbruck. Vierter Hauptteil Sprache der Gegenwart, Bd. LXXIX. Berlin; New York: de Gruyter, 1991. 863 S.

83. Paul H. Deutsche Grammatik: In 5 Bd-n. Halle (Saale): Niemeyer, 1957. Bd. 5: Wortbildungslehre. 142 S.

84. Pavlov V. Deutsche Wortbildung im Spannungsfeld zwischen Lexikon und Syntax. Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien: Peter Lang, 2009. 276 S.

85. Schlücker B. Das Deutsche als kompositionsfreudige Sprache. Strukturelle Eigenschaften und systembezogene Aspekte / B. Schlücker, L. Gaeta. Berlin, New York: De Gruyter, 2012. S. 1-25

86. Schröder M. Zum Anteil der Wortbildungskonstruktionen an der Konstitution von Texten. *Beiträge zur Erforschung der deutschen Sprache*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1983. Band 3. S. 108-119.

87. Seiler F. Die Entwicklung der deutschen Kultur im Spiegel des deutschen Lehnworts. 4 Bd. 4. Aufl. Vero Verlag, 2014

88. Wilmanns W. Deutsche Grammatik. Gotisch, Alt-, Mittel- und Neuhochdeutsch. [2. unveränd. Aufl.]. Berlin; Leipzig: de Gruyter, 1930. 2. Abteilung: Wortbildung. 671 S.

89. Wladowa E. Okkasionelle Wortbildungen mit dem gleichen Wortstamm als Satz- und Textverflechtungsmittel. *Textlinguistik*. Berlin, 1975. H. 4. S. 71-87.

90. Würstle R. Überangebot und Defizit in der Wortbildung: eine Kontrastive Studie zur Diminutivbildung im Deutschen, Französischen und Englischen. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag. 1992. 257 S.

ДОДАТКИ

**Додаток А. Складні іменники економічного спрямування (на матеріалі
німецькомовної преси)**

1	Abrechnungstyp	тип платежу
2	Aktienbeteiligung	частка акцій
3	Altersentlastungsbetrags	пенсійні виплати
4	Anlagegesellschaft	інвестиційна компанія
5	Anschubfinanzierung	стартове фінансування
6	Arbeitgeberattraktivität	привабливість роботодавця
7	Arbeitgeberzuschuss	внесок роботодавця
8	Arbeitnehmersvertreter	представник працівників
9	Arbeitsbedingungen	умови праці
10	Arbeitsplatzabbau	скорочення робочих місць
11	Arbeitsverhältnisse	трудові відносини
12	Atomabkommen	ядерна угода
13	Aufenthaltserlaubnis	посвідка на проживання
14	Aufnahmegebühr	вступний внесок
15	Aufsichtspflichtverletzungen	регуляторні порушення
16	Ausgangsbeschränkungen	обмеження на вихід
17	Auswahlindex	індекс вибору
18	Baumaschinenhersteller	виробники будівельного обладнання
19	Baumwolltuch	бавовняна тканина
20	Berufsgruppe	професійна група
21	Berufsunfähigkeitsrente	пенсія по інвалідності
22	Beschäftigungsverhältnis	трудові відносини
23	Bestandskunden	наявні клієнти
24	Betriebsergebnis	операційний прибуток
25	Betriebsstörungen	Несправності
26	Betriebsunterbrechungen	перебої у бізнесі
27	Bezahlterminal	платіжний термінал
28	Bilanzfälschung	фальсифікація балансу
29	Bilanzierungsmethode	метод бухгалтерського обліку
30	Branchenkenntnis	галузеві знання
31	Brandschutzkontrolle	протипожежний контроль
32	Bruttoinlandsprodukt	валовий внутрішній продукт
33	Bundesfinanzministerium	Федеральне міністерство фінансів
34	das Annuitätendarlehen	постійна анuitетна позика
35	das Antiterrorgesetz	закон про боротьбу з тероризмом
36	das Beteiligungskapital	акціонерний капітал
37	das Betrugsrisiko	ризик шахрайства
38	das Bruttonationaleinkommen	Валовий національний дохід

39	das Delegiertentreffen	засідання делегатів
40	das Entscheidungsergebnis	результат рішення
41	das Geschäftsreiseverbot	заборона ділових поїздок
42	das Knappschaftskrankenhaus	лікарня робітників вугільної промисловості
43	das Mitbestimmungsrecht	право голосу
44	das Pfändungsschutzkonto	страховий рахунок
45	das Verfassungsorgan	конституційний орган
46	das Verteidigungsministerium	міністерство оборони
47	das Vielfliegerprogramm	програма частого флаєра
48	das Wachstumsgleichgewicht	збалансованість зростання
49	das Währungsabkommen	валютні надходження
50	das Warenaustauschgeschäft	товарообмінна (бартерна) операція
51	das Wasserstoffperoxid	перекис водню
52	das Wechselformular	вексельний бланк
53	das Wechselgeschäft	банківські операції з обміну валюти, вексельні операції банків
54	das Wertpapierkurs	курс цінних паперів
55	das Wohnungseigentum	право власності на житло
56	das Wohnungswesen	житлова справа
57	das Zahlungsabkommen	платіжна угода
58	das Zahlungsverkehrskonto	платіжний рахунок
59	das Zeigerdiagramm	векторна діаграма
60	das Abrechnungsintervall	періодичність виставлення рахунків
61	das Besatzungsmitglied	член екіпажу
62	das Lastschriftverfahren	прямий дебет
63	das Mineralölunternehmen	нафтові компанії
64	das Warentermingeschäft	угода з подальшою доставкою товару
65	Datenschutzstandard	стандарт захисту даних
66	das Wirtschaftlichkeitsprinzip	принцип рентабельності
67	Deckungssumme	сума покриття
68	der Aktienbesitzer	власник акцій
69	der Altbundespräsident	екс-президент
70	der Altersteilzeitvertrag	частковий пенсійний договір
71	der Auslandsaussteller	іноземний експонент
72	der Ausstrahlungseffekt	ефект трансляції
73	der Branchentarifvertrag	галузевий колективний договір
74	der Bundesfinanzminister	федеральний міністр фінансів
75	der Bundestagsabgeordnete	депутат Бундестага
76	der Doppelbelegungsfaktor	подвійний коефіцієнт зайнятості
77	der Fakultätsratsvorsitzender	голова ради факультету
78	der Fehlspezifikationstest	тест неправильної специфікації

79	der Gemeinschaftsgüteransatz	загальнодоступний підхід
80	der Geschäftspartner	бізнес-партнер
81	der Gesprächskreis	круглий стіл
82	der Gewerkschaftsfunktionär	робітник профспілки
83	der Gleichbehandlungsbeauftragter	комплаєнс-офіцер
84	der Großgrundbesitz	велике землеволодіння
85	der Handelskrieg	торгова війна
86	der Katastrophenbeistandsfond	фонд ліквідації наслідків катастроф
87	der Knappheitsrente	рента у зв'язку з дефіцитністю ресурсів
88	der Kommissionspräsident	президент комісії
89	der Konsumklimaindex	індекс довіри споживача
90	der Kursrücksetzer	скидання курсу
91	der Landtagsabgeordnete	член державного парламенту
92	der Landtagsvizepräsident	віце-президент держпарламенту
93	der Menschenrechtsaktivist	Правозахисник
94	der Nachrichtenwartenzeiger	індикатор очікування повідомлень
95	der Personalabteilungsinspektor	інспектор відділу кадрів
96	der Präsidialamtssprecher	прес-секретар Президента
97	der Regierungsberater	урядовий радник
98	der Sachverständigenrat	експертна рада
99	der Senkrechstarter	прямий стартер
100	der Softwareentwickler	розробник програмного забезпечення
101	der Stabilitätsmechanismus	механізм стабільності
102	der Stimmungsindikator	психологічний індикатор
103	der Strafgefangener	ув'язнений
104	der Strombezugspreis	ціна на споживання енергії з електромережі
105	der Überstundenzuschlag	надбавка до заробітної платні за понаднормову роботу
106	der Verwaltungsangestellte	службовець управління (адміністрації)
107	der Verwaltungsgericht	адміністративний суд
108	der Vielweckrechner	універсальна ЕОМ
109	der Warenlieferungsvertrag	договір на поставку товарів
110	der Warenzeichenschutz	охорона товарних знаків
111	der Weistreckenverkehr	перевезення на далеку відстань
112	der Wirtschaftswissenschaftler	економіст
113	der Würdenträger	високопосадовець
114	der Bundesbildungsminister	федеральний міністр освіти
115	der Ertragsbringer	заробіток
116	der Kommunalfunktionär	робітник у сфері комунальних

		послуг
117	der Kontrahierungszwang	зобов'язання за контрактом
118	der Wechseldiskont	дисконт, обліковий відсоток (процент)
119	der Wechselkurszettel	таблиця курсів іноземних валют
120	die Abstandsregelung	регулювання відстані
121	die Abwesenheitsnotiz	повідомлення про відпустку
122	die Aktienerwerbsoption	варіант придбання акцій
123	die Ansteckungsgefahr	загроза зараження
124	die Arbeitsniederlegung	Страйк
125	die Atemschutzmaske	киснева маска
126	die Auftragsbestätigung	підтвердження замовлення
127	die Ausgangsbeschränkung	комендантська година
128	die Ausgangssperre	комендантська година
129	die Ausnahmegenehmigung	дозвіл у порядку винятку
130	die Autorisierungszentrale	центр авторизації
131	die Beitragszahlung	внесок
132	die Bildungseinrichtung	навчальний заклад
133	die Biotechunternehmen	біотехнологічні підприємства
134	die Bundesgenossenschaft	союз держав
135	die Delegiertenversammlung	збори делегатів
136	die Demokratenwahlniederlage	поразка на виборах демократів
137	die Eigenverantwortung	особиста відповідальність
138	die Eindämmungsmaßnahme	запобіжний захід
139	die Eindämmungsverordnung	регулювання утримання
140	die Eingangsbestätigung	підтвердження отримання
141	die Eisenwarenmesse	ярмарок обладнання
142	die Entwicklungsstaaten	держави, що розвиваються
143	die Forschungsinstitut	науково-дослідний інститут
144	die Freitagsausgabe	п'ятничне видання
145	die Geldautomatenkarte	готівкова картка
146	die Gemeinschaftswährung	єдина валюта
147	die Großveranstaltungen	масові заходи
148	die Gültigkeitsdauer	строк дії (посвідчення)
149	die Haushaltsdisziplin	бюджетно-фінансова дисципліна
150	die Hygienemaßnahmen	санітарно-гігієнічні заходи
151	die Identifikationsnummer	ідентифікаційний номер
152	die Jugendarbeitslosigkeit	безробіття серед молоді
153	die Kontonummernsystematik	система номерів рахунків
154	die Krankenversicherung	медичне страхування
155	die Kreditverwertungsgesellschaft	компанія з управління кредитами
156	die Kundenauthentifizierung	аутентифікація клієнта
157	die Landesregierung	уряд держави

158	die Lautsprecherdurchsage	оголошення з гучномовця
159	die Linksfraktionschefin	лідер лівої партії
160	die Listungsausweitung	розширення списку
161	die Lockerungspläne	плани ослаблення
162	die Luftfahrt Holding	авіаційний холдинг
163	die Markteinführungshilfe	допомога із введення продукту на ринок
164	die Marktordnungsstelle	система регулювання ринкових відносин
165	die Mehrwertsteuer	ПДВ
166	die Menschenansammlungen	скупчення людей
167	die Menschenrechtsgruppen	групи, що займаються захистом прав людини
168	die Milliardenrückstellung	мільярдно-доларовий резерв
169	die Mindestlohnarbeitslosigkeit	безробіття з мінімальною заробітною платою
170	die Mitgliederversammlung	загальні збори
171	die Montagsdemonstranten	учасники демонстрації, котра відбулась у понеділок
172	die Niederlegungserklärung	декларація про відставку
173	die Normungsinitiative	ініціатива стандартизації
174	die Nullzinspolitik	політика нульової процентної ставки
175	die Oppositionsfraktionen	опозиційні фракції
176	die Parlamentswahlen	парламентські вибори
177	die Personalabteilung	відділ кадрів
178	die Personalentscheidung	кадрове рішення
179	die Postleitzahl	поштовий індекс
180	die Rahmenbedingung	рамкові умови
181	die Regierungsfaktionen	урядові фракції
182	die Reisebeschränkung	обмеження свободи пересування
183	die Restrukturierungsmaßnahme	захід з реструктуризації
184	die Risikoabschätzung	оцінка ризику
185	die Schadensbegrenzung	обмеження шкоди
186	die Schuldenerleichterung	полегшення боргового тягара
187	die Schuldzuweisung	звинувачення
188	die Schulschließung	закриття школи
189	die Schutzgemeinschaft	об'єднання кредиторів (в цілях забезпечення своїх прав)
190	die Schutzmaßnahmen	запобіжні заходи
191	die Siedlungswirtschaft	управління населеними пунктами
192	die Sortimentsergänzung	поповнення асортименту
193	die Sparmaßnahmen	заходи економії
194	die Spielwarenmesse	ярмарок іграшок

195	die Staatsanleihenkäufen	закупівля державних облігацій
196	die Staatsschuldenkrise	державна боргова криза
197	die Studierendenvertretung	студентська профспілка
198	die Unternehmensberatung	управлінський консалтинг
199	die Verdopplungsrate	ставка подвоєння
200	die Verlaufswachstumsrate	темпи росту
201	die Vermittlerrolle	роль посередника
202	die Vermögenseinziehung	юр. конфіскація майна
203	die Vermögenssteuer	податок на майно
204	die Versicherungsbetriebslehre	адміністрація страхового бізнесу
205	die Versorgungssicherheit	надійність, безпека енергопостачання
206	die Volkswirtschaft	народне господарство
207	die Vorsichtsmaßnahmen	запобіжні заходи
208	die Wachstumsangleichung	вирівнювання темпів зростання
209	die Wachstumsdynamik	динаміка зростання
210	die Wagnisdeckung	покриття (забезпечення) на випадок можливого ризику
211	die Warenimporte	імпорт товарів
212	die Warenkaufleute	торговці
213	die Warenumsatzsteuer	податок з товарообігу
214	die Wechselfälschung	фальсифікація векселів
215	die Weltgesundheitsorganisation	Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)
216	die Wertpapierbörse	фондова біржа
217	die Wertpapierspekulation	спекуляція цінними паперами
218	die Wertpapierumschreibung	передача іменних цінних паперів
219	die Wertpapierverwahrung	зберігання цінних паперів
220	die Wert-Preis-Beziehungen	співвідношення між вартістю і ціною
221	die Wertsachenversicherung	страхування цінностей
222	die Wertschöpfungsquote	ставка доданої вартості
223	die Wettbewerbsintensität	інтенсивність конкурентної боротьби
224	die Wiedereröffnung	відновлення
225	die Wiedergutmachung	компенсація, відшкодування (збитків)
226	die Wiederherstellungsarbeiten	відбудовчі роботи
227	die Wiederherstellungsperiode	відбудовний період
228	die Willensumstimmigkeit	розбіжність (між договірними сторонами)
229	die Wirtschaftsankurbelung	пожвавлення економіки
230	die Wirtschaftsmeldung	економічна декларація

231	die Wirtschaftssanierung	оздоровлення економіки
232	die Wirtschaftszweigssystematik	класифікація галузей економіки
233	die Wissenschaftseffektivität	ефективність науки
234	die Wissenschaftsinvestitionen	інвестиції в науку
235	die Wohlfahrtspflege	добročинна допомога
236	die Wohnungsverwaltung	домогосподарство, домоуправління
237	die Wohnungswirtschaft	житлове господарство
238	die Zahlüberlegenheit	чисельна перевага
239	die Zahlungskontenrichtlinie	політика платіжних рахунків
240	die Zechprellerei	несплата за рахунком
241	die Zentralregierung	центральний уряд
242	die Konsumgütermesse	ярмарок споживчих товарів
243	Dienstfreistellung	короткочасна відпустка
244	Duftstoffkonzern	парфумерна компанія
245	Durchgriffsrechte	право доступу
246	Edelmetallgeschäft	бізнес дорогоцінних металів
247	Eindämmungsverordnung	регулювання утримання
248	Einkaufsabteilung	відділ закупівель
249	Einkaufsversicherung	придбання страхування
250	Einkommenssituation	ситуація з доходами
251	Einkommenssteuer	податок на прибуток
252	Einlassbeschränkungen	впускні обмеження
253	Energieerzeugung	вироблення енергії
254	Entgeltschwankungen	грошові коливання
255	Entschädigungszahlung	виплата компенсацій
256	Entscheidungsfreiheit	свобода вибору
257	Ersatzkartengebühr	плата за заміну картки
258	Existenzminimum	прожитковий мінімум
259	Extravergünstigung	додатковий підробіток
260	Fachkräftemangel	нестача кваліфікованих робітників
261	Finanzaufsicht	фінансовий нагляд
262	Finanzgewerkschaft	фінансовий союз
263	Forderungsmanagement	управління дебіторською заборгованістю
264	Freiwilligenregister	реєстр добровольців
265	Fremdwährungsgebühr	плата в іноземній валюті
266	Fremdwährungskostendeckung	відшкодування витрат в іноземній валюті
267	Fusionsverhandlungen	переговори про злиття
268	Geldabbuchung	дебет
269	Geldausgabeautomatenbedienungsa nweisung	інструкція з експлуатації банкоматів
270	Geldhandelsgeschäft	операції на грошовому ринку

271	Gerichtsvollzieher	судовий пристав
272	Geschäftsreiseversicherung	страхування ділових поїздок
273	Gesetzesinitiative	законодавча ініціатива
274	Gestaltungsspielraum	свобода застосування
275	Gesundheitsbehörde	орган охорони здоров'я
276	Großveranstaltungen	основні події
277	Handelsforschungsinstitut	інститут досліджень в галузі торгівлі
278	Handelsverhandlungen	торгові переговори
279	Handelsvertreter	торговий представник
280	Handlungsfähigkeit	дієздатність
281	Handlungsfeld	поле дії
282	Hochverfügbarkeitrechenzentren	центри обробки даних високої доступності
283	Immobilienfirma	ріелторська компанія
284	Immobilienkäufen	купівля нерухомості
285	Immobilienmakler	агент з нерухомості
286	Immobilienpreise	ціни на нерухомість
287	Informationspflicht	обов'язок надання інформації
288	Inkassoprozess	процес збору
289	Inkassoschreiben	колекційний лист
290	Inkassounternehmen	колекторське агентство
291	Insolvenzverwaltung	адміністрація неплатоспроможності
292	Integrationsbeauftragten	комісар з питань інтеграції
293	Investmentbanken	інвестиційні банки
294	Investmentgewinn	інвестиційний дохід
295	Investmentmanager	інвестиційний менеджер
296	Jahresumsatz	щорічні продажі
297	Jugendarbeitslosigkeit	безробіття серед молоді
298	Kapitalmarktregeln	регулювання ринку капіталу
299	Kapitalmarkttag	день ринку капіталу
300	Karteinhaber	власник картки
301	Kaufabbruchsquote	норма відмови від придбання
302	Konferenzzimmer	конференц-зала
303	Konjunkturforschung	дослідження ділового циклу
304	Konjunkturmaßnahmen	стимулюючі заходи
305	Konsumgewohnheit	звичка споживання
306	Konsumgütermarkt	ринок споживчих товарів
307	Kontaktbeschränkungen	контактні обмеження
308	Kontoführungsgebühr	плата за керування рахунком
309	Kontopfändung	вкладення рахунку
310	Konzernführung	керівництво групи
311	Kreditkartenabrechnung	виписка по кредитній картці
312	Kreditkartenherausgeber	емітенти кредитних карт

313	Kryptowährung	криптовалюта
314	Kundenbetreuung	підтримка клієнтів
315	Kursrückgang	зниження ціни
316	Kursrutsch	слайд курсу
317	Lebensmittelhandel	торгівля продуктами харчування
318	Lebensmittelriese	харчової гігант
319	Leistungsspektrum	спектр послуг
320	Logistikprobleme	проблеми логістики
321	Lohnpfändung	стягнення заробітної плати
322	Lohnsteuerklasse	податок на прибуток
323	Marktchance	ринкові можливості
324	Marktmanipulation	ринкові маніпуляції
325	Marktsegment	ринковий сегмент
326	Marktwert	ринкова вартість
327	Massenunterkunft	загальні житлові приміщення
328	Mehrwertsteueraufkommen	надходження ПДВ
329	Mehrwertsteuerbetrug	шахрайство з ПДВ
330	Mehrwertsteuerkarusselle	карусель ПДВ
331	Meinungsumfragen	опитування громадської думки
332	Menschenansammlungen	збори натовпу
333	Mietwagenvollkasko	страхування повної оренди автомобіля
334	Mietwagenvollkaskoversicherung	страховий поліс прокату автомобілів
335	Migrationshintergrund	міграційний фон
336	Mindestgeldeingang	мінімальний касовий чек
337	Mineralwasserhersteller	виробники мінеральної води
338	Minipressenmesse	ярмарок міні-преси
339	Ministerpräsidenten	прем'єр-міністр
340	Nachrichtenagentur	інформаційне агентство
341	Nachrichtenwarteschlange	черга повідомлень, що надсилаються
342	Neuankömmlinge	нові надходження
343	Niedriglohnjobs	робота з низькою заробітною платою
344	Objektbewertung	оцінка майна
345	Personalrekrutierung	вербування
346	Privatkundengeschäft	роздрібні банківські послуги
347	Produktionsleiter	керівник виробництва
348	Promotionskooperation	співпраця просування
349	Rabattprogramme	дисконтні програми
350	Regierungsabkommen	урядова угода
351	Reisegepäckversicherung	страхування багажу
352	Reiseversicherungspaket	туристичний страховий пакет
353	Renditeziel	мета, що полягає в отриманні

		відсотків
354	Rentenanspruch	право на пенсію
355	Rentenlücke	розрив пенсій
356	Rentenversicherungspauschale	пенсійне забезпечення за єдиним тарифом
357	Rentenzusatzversicherung	додаткове пенсійне страхування
358	Restrukturierungsmaßnahme	захід реструктуризації
359	Richterwahlausschuss	комісія суддів
360	Rohstoffunternehmen	ресурсна компанія
361	Schenkungs Freibetrag	безкоштовна допомога
362	Schenkungssteuer	податок на дарування
363	Schenkungsvertrag	договір дарування
364	Schwellenländer	ринки, що розвиваються
365	Schwellenländerwährung	валюта ринків, що розвиваються
366	Selbstbeteiligung	надлишок
367	Sicherheitsabstand	безпечна дистанція
368	Sicherheitsbedenken	питання безпеки
369	Softwarelizenzen	ліцензії на програмне забезпечення
370	Solidaritätszuschlag	доплата за солідарність
371	Sozialversicherungspflicht	обов'язкове соціальне страхування
372	Sportartikelhersteller	виробник спортивних товарів
373	Staatsgläubigkeit	державна віра
374	Staatskasse	державна казна
375	Steuererklärungsfrist	період податкової декларації
376	Steuersenkung	зниження податків
377	Stimmungseintrübung	погіршення настроїв
378	Suchmaschinenmarketing	пошуковий маркетинг
379	Süßwarenproduzent	кондитерський виробник
380	Technologiekonzern	технологічна група
381	Teilausstieg	частковий вихід
382	Telekommunikationsunternehmen	телекомунікаційна компанія
383	Terrorismusvorwürfen	звинувачення в тероризмі
384	Tochterfirma	дочірня компанія
385	Transaktionsprozess	процес транзакцій
386	Transaktionsvolumen	обсяг транзакцій
387	Überweisungsauftrag	порядок здійснення переказу
388	Umsatzsteuerbetrug	шахрайство з ПДВ
389	Umsatzwachstum	зростання продажів
390	Umweltverträglichkeitsprüfbericht	звіт про випробування екологічної сумісності
391	Unternehmensanleihen	корпоративні облігації
392	Unternehmensberatung	бізнес-консалтинг
393	Variationsmöglichkeit	можливість варіації

394	Veränderungsgeschwindigkeit	швидкість зміни
395	Verbraucherzentrum	споживчий центр
396	Verbrauchsfreundlichkeit	дружелюбність споживання
397	Verhandlungspartner	партнер у переговорах
398	Verkaufsdruck	наплив пропозицій на продаж
399	Verkehrsunternehmen	транспортна компанія
400	Versandkosten	витрати на доставку
401	Verschnapfause	зробити перерву
402	Versicherungsleistung	страхова виплата
403	Versicherungspaket	страховий пакет
404	Versicherungspflicht	обов'язкове страхування
405	Versicherungsvertragsrecht	страховий договір
406	Versorgungswerk	пенсійний фонд
407	Verwaltungsrat	адміністративна рада
408	Vorzugsbehandlung	пільговий режим
409	Wachstumsprognosen	прогнози економічного росту
410	Wachstumstempo	темпи зростання
411	Wahlempfehlung	рекомендація щодо виборів
412	Währungs Nachteile	валютні недоліки
413	Warenaustausch	товарообмін
414	Weiterentwicklung	подальший розвиток
415	Wertpapiertransaktion	угода з цінними паперами
416	Wirtschaftskommunikation	бізнес-комунікації
417	Wirtschaftsverhandlungen	переговори з економічних питань
418	Wohnungsmodernisierung	модернізація житла
419	Zahlungsaufforderung	платіжна вимога
420	Zahlungsbedingungen	умови платежу
421	Zahlungseingang	квитанція про оплату
422	Zahlungsmittel	засіб платежу
423	Zahlungssystem	система платежів
424	Zahlungswahrscheinlichkeit	ймовірність оплати
425	Zolleinnahmen	митний дохід
426	Zusatzleistung	додаткові послуги
427	Zusatzversorgung	надбавка до пенсії